

FRIVALDSZKY JÁNOS
ENTOMOLÓGUS

Id. Frivaldszky János
FRIVALDSZKY JÁNOS
ENTOMOLÓGUS (1822-1895)

ID. FRIVALDSZKY JÁNOS

FRIVALDSZKY JÁNOS
ENTOMOLÓGUS (1822-1895)

MÁSODIK, BŐVÍTETT KIADÁS

2020

3

ISBN 978-615-00-7498-6

© Creative Commons: by-nc-nd/4.0

frivaldszkyj@gmail.com

ORCID: 0000-0002-0893-5981

1. Rajec, plébániatemplom és a régi plébánia a temetődombról

TARTALOM

GYÖKEREK (1822-1840)

Család	7
Tanulmányai	9
Pesten	10
EGY NAGY LEHETŐSÉG (1840-1850)	
Kiképzés Frivaldszky Imrénél	12
Mestere jobbkezeként	13
Atyafisága	15
PÁLYAKEZDŐKÉNT (1850-1857)	
A Múzeumnál	18
Az Aggteleki barlangban	19
Az első elismerések	21
Családi körben	22
FRIVALDSZKY IMRE NYOMÁN (1857-1867)	
Első publikációja	23
A Matematikai és Természettudományi Közlemények	23
A Múzeum és a Vándorgyűlések	24
Felkarolja Xántus Jánost	25
Két monográfia	26
Nyelvújítás	28
EREJE TELJÉBEN (1868-1877)	
Muzeológusként bejárja Magyarországot	30
Az akadémiai székfoglaló	30

Ismeretterjesztés	32
Máramarosi és egyéb gyűjtőutak	33
Család	35
Xántus Kelet-ázsiai gyűjtőútja	36
Herman Ottó pályakezdésénél	37
Ünneplők és gúnyolódók	38
UTOLSÓ ÉVEI (1878-1895)	
Az Akadémia	41
A koleopterológiai mű álma	41
A Múzeum igazgató őreként	43
Nyelvújítási háború	44
Konfliktusok elsimítása	45
A nyelvújítás kora lezárul	47
Múzeumi jubileum	48
Társulatok és egyesületek	49
Az Aves Hungariae	51
Előadások és vándorgyűlések	51
Kossuth Lajos temetése	53
Barátja, Xántus megrokkán	53
Életműve: a Múzeum	54
HALÁLA	
Betegsége	56
Nekrológja	57
Arcképei	58
Gyászjelentések	58
Özvegye, Lázár Lila	60
AZ UTÓKOR EMLÉKEZETÉBEN	
Emlékezete itthon	61
Emlékezete külföldön	64
A RÓLA ELNEVEZETT FAJOK ÉS VÁLTOZATOK	67
MŰVEI	69
A TUDOMÁNYTÖRTÉNETI TÁRBAN	77
HIVATKOZÁSOK, FORRÁSOK	
Anyakönyvek	82
Kéziratos források	82
Sorozatok, folyóiratok, hírlapok	83
Lexikonok	84
Önálló publikációk	85
KÉPJEGYZÉK	91

2. A Frivaldszky címer

GYÖKEREK (1822-1840)

Család

Frivaldszky János régi felvidéki kisnemesi család sarja.¹ A család megalapítója 1413-ban vette meg a Zsolnától mintegy 30 km-rel délre fekvő Frivald (ma: Rajecká Lesná) község soltészjogát. A család ezért e faluról kapta a nevét. 1583-ban Frivaldszky János, Thurzó György lietavai várának provizora és leszármazottjai címeres levelet is kapnak. A 18. századra a család számos ágra oszlik, a 19. századra elszegényednek. Amint egy Frivaldszky-leszármazott írja, „Frivald az ősi birtok [...] még mindig a család tulajdonában volt. Igaz, már nem osztatlan állapotban, hanem csak apró parcellákra darabolva a nagyszámú ivadék közt. De hát ez nem változtatott a dolgon. Nemesi birtoknak, ha százfelé osztják is, a legkisebb része is nemesi birtok marad. Három század alatt a Frivaldszkyak családfája oly terebélyessé nőtt, hogy az utolsó nemzedékbelieknek már csak egy vékonyka szalagocska jutott az ősi földből. A lietavai várkapitánynak utódai lassacskán egyszerű bocskoros nemesekké váltak. Büszkék voltak nevükre és kiváltságaikra, de már egészen beleszoktak abba, hogy saját kezük munkája után éljenek.”²

1 A család történetét illetően ld. FRIVALDSZKY 2006

2 BH II. 144.

3. Rajec, piactér a városházával a 20. sz. elején

A tudós Frivaldszky János családja már a 17. sz. végén elszármazott Frivaldról a szomszédos mezővárosba, Rajecre, nemesi földcskékét is elzálogosítva rokonainak. Apja, szintén Frivaldszky János (1782-1857) 1846-ban Rajecen kb. 16 holdnyi úrbéri, jobbágytelken gazdálkodott,³ s egy *chalupá-ban* (boronaházban) lakott, amit feleségével együtt fiatal házasokként vettek.⁴ Egyik nagybátyja, Frivaldszky Antal (1785-1855) maradt az apai házban, miután testvére részét pénzen megváltotta.⁵ Ő is Rajecen gazdálkodott, 1846-ban csaknem akkora földön,⁶ mint bátyja.

4. Ilyen lehetett a szülőháza

3 OL, C53, 1846 fons. 23. pos. 23. földje 3+24/64 „rovaló”

4 ŽKTB 1806. március 26

5 ŽKTB 1813. február 18

6 OL, C53, 1846 fons. 23. pos. 23. földje 3+10/64 „rovaló”

A másik nagybátyját, Frivaldszky Károlyt (1787- 1850) kitanították. 1803-ban Vácott az I. humán osztályban I. oszt. eredményt, 1805-ben II. humán osztályban – osztályismétlés után – szintén I. oszt. eredményt ért el.⁷ A teológiát végül 1812-ben végezte el. Galántán, majd Alsó-Pélen lett káplán, 1818-tól a Bars-megyei Alsó-Váradon plébános, majd 1826-1833 között a Hont-megyei Pecsényicen, azaz Besenyődön, amely ma Batovce része. Bars vármegyében juratus assessor is volt.⁸ Szlovák érzelműként támogatta Bernolák 1825-ben megjelent szlovák szótárának megjelenését.⁹ 1833-ban megrokkant, a kiérdemesült papok intézetébe került, s elmezavarban halt meg.¹⁰

5. Rajec, plébániatemplom a 20. sz. elején

Tanulmányai

Frivaldszky János, a tudós Rajecen született 1822. június 17-én. Elemi iskoláit is Rajecen végzi. A gimnáziumot 1832-ben Trencsénben kezdi, Nagyszombatban folytatja, 1835-36. tanévben IV. grammatikai osztályban I. classis,¹¹ majd Léván az 1837-38. tanévben a II. humán osztályban eminens osztályzatot kap,¹² végül a váci piaristáknál járja az utolsó két évet, a filozófiai osztályokat. A gimnáziumot 1840-ben fejezi be.¹³ Az év őszén jogot tanulni jön Pestre.

7 ÉRT VÁC

8 NÉMETHY 1894; SCHEM STRIG, 1833.

9 BERNOLÁK 1825

10 OL, A39, 1843: 16703 sz., 1844: 2405, 12080, 16359 sz.; SCHEM STRIG, 1836.

11 ÉRT NSz, 1835-1836

12 ÉRT LÉVA, 1837-1838

13 HORVÁTH G. 1897a 57.

Pesten

Pesten már a tanév elején egy diák-mesterlegény verekedésbe keveredik. A történetet Frivaldszky Imre unokája őrizte meg: „A múlt század első felében Pesten is még kisvárosi szokások dívtak, s az alsó Dunapart gyakran volt efféle ütközetek színhelye. [...] Egy ilyen csetepatéhoz rontó városi drabant, rendcsinálása közben hatalmas öklét egy szőkehajú, szeplős arcú diákra emelte. A diák ahelyett, hogy futott volna mint a többi, védelmi állásba helyezkedett. – Meg ne üssön, – kiáltott, erősen tót accentussal, – meg ne üssön, mert én nemes ember vagyok.

- Azt mindenki mondhatja – harsogta a rend mogorva öre, de azért mégis csak leeresztette a karját. Végre is ő húzná a rövidebbet, ha valami nemes úrfit találna megütni. – Hát mi a neve? – kérdezte szelídebben.

- Joannes Frivaldszky de eadem. –¹⁴

Ez elég büszkén hangzott, de a drabant nem érte be ennyivel. Bizonyítékot kívánt. – Hol lakik az apja?” A gazdag és tekintélyes Frivaldszky Imrét nevezi meg mint rokonát. Személyesen ugyan nem ismerte, bár tudta, hogy hol, melyik házban lakik. Ezzel azt kockáztatta, hogyha ez a rokonságot el nem ismeri, a drabant feljelentésére kicsapják. Nem ismerték egymást, mert a család két különböző ágából származtak.¹⁵ Az egyik ág a nemesi levél nyolc fia közül a harmadiktól, a másik a hetedikétől. Mindkét ág még a 17. században áttelepült a szomszédos Rajec városkába. Az utóbbi ág iskolázott tagjai nagybirtokosok jószágintézői, megyei tisztségviselők lettek, messze elkerültek Rajecről, viszonylag jó módra tettek szert. Az idősebbik és szegényebbik rajeci ágból származik Frivaldszky János, a másiktól Frivaldszky Imre (1799-1870). Az előbbi szlovák, az utóbbi magyar anyanyelvű volt és Zemplén megyében született. Olykor mint nagybácsiról és unokaöccséről írnak róluk, de ez a rokoni kapcsolat csak az említett, egészen tág értelemben állt fenn. A kettőjük közti rokonsági az alábbi leszármazási tábla mutatja¹⁶:

14 Azaz: frivaldi Frivaldszky János

15 BH II. 142-148.

16 Az adatok forrása a Frivaldszky család archívuma, amelynek főbb adatait tartalmazza a 2019. év elején megszüntetett www.frivaldszky.hu honlap. Egy szlovák szerző e honlapról vette le Frivaldszky Imre és János leszármazását, a férfiági ősök neveit, születési és halálozási évszámait, valamint a házastársaik neveit. Mindezt a forrásra való hivatkozás nélkül. Kiegészíti ezt még néhány, anyakönyvből vett, napra pontos dátummal. A házastársak születési és halálozási adatai azonban légből kapottak. Több azonosítása téves is. Az évszámok melletti értelmező jelzéseket – azokat nem értve – elhagyja: VIDLIČKA 2012, 11.

János (1545u- Frivald1606)

NN (?-?)

Jeremiás (1587k-1620k)

NN (?-?)

Gáspár (1610k-1686?)

NN (?-?)

Simon (1640+-1711)

NN (?-?)

Simon (1666+-1728)

Csernyánszky Zsófia (1669+-1727)

János (1692-1734u)

Kalasz Judit (1691+-1784)

János (1717-1787)

Kardoss Zsuzsanna (?-1766e)

Simon (1752-1812)

Szmutny Anna (1757x-1790u)

János (1782-1857)

Hulják Zsuzsanna (1786+-1868)

János (1822-Budapest 1895)

Lázár Eulália (1834?- Budapest 1899)

György (1597?-1646k)

NN (?-?)

János (1644+-1709)

NN (?-?)

András (1671+-1728)

Galecz Anna (1672k-1750)

András (1710-1773)

Hulják Anna (1710k-1744u)

István (1744-1822)

Frivaldszky Terézia (Pest 1763-Sátoraljaújh. 1854)

Imre (Bacsó 1799- Jobbágyi 1870)

Schaeffer Anna (1793x- Jobbágyi 1890)

Jelzések az évszámok után: + = adat halálozási anyakönyvből, x = adat házassági anyakönyvből, u = után, e = előtt, k = körül, ? = valószínűen. A helynévvel meg nem jelölt születések és halálozások helye általában Rajec, csak a fenti jelzésekkel ellátott időpontok helyszínei ismeretlenek.

Mint a visszaemlékezés írja, „a diák apja a legszegényebbek egyike volt köztük. Csoda, hogy képes volt iskoláztatni a fiát. Nem is kis áldozatába került, de szívesen meghozta a jó tót, mert hát tehetséges fiú volt a János, s a plébános úr is fényes jövőt jósolt néki. [...] Az efféle vérrokonságot csak a szegényebb fél szokta számontartani, a gazdag többnyire mit sem tud felőle.” Attól tartott, hogy „Frivaldszky Imre sem lesz kivétel s nem fogja rokonnak elismerni a mesterlegényekkel verekedő szegény diákot, akinek még hírért sem hallotta.” S akkor pedig „diplomának, pályának, mindennek” vége. „Ilyen tépelődések közt telt pár napja.” Aztán értesítik, hogy rokona személyesen érdeklődött utána és magához hívatta. „Eszébe jutott, hátha valami szegény trencsényi atyafigyerek került volna bajba. Egy kis verekedés még nem olyan nagy hiba, – gondolta magában [...] ha különben derék fiú volna, talán lehetne embert faragni belőle. [...] Így jutott Frivaldszky János nagyatyám házához. [...] Nemcsak szorgalmas tanítványt, majd buzgó munkatársat nyert pártfogoltjában, hanem ezenfölül egész életére egy hálatelt, áldozatkész szív mélységes ragaszkodásával lett gazdagabb.”¹⁷

17 BH II. 142-148. Bérczy Géza az eseményt – tévesen – 1836-ra helyezi, a fiút pedig gimnazistának mondja.

EGY NAGY LEHETŐSÉG (1840-1850)

Kiképzés Frivaldszky Imrénél

Frivaldszky Imre magához veszi a verekedős fiatalembert, ő gondoskodik tovább róla. Mindenek előtt lebeszéli a jogi pályáról, s beiratja az egyetem bölcsészeti kar mérnöki tanfolyamára. Az *Institutum Geometricum* ebben az időben – 1782-1850 közt – a Barátok terén (a mai Ferenciek terén) működött, a ferences rendházban.¹⁸ Pártfogójánál rovarok gyűjtése, csomagolása, preparálása körül kap feladatokat. Szigorúan tartják: naponta meghatározott számú rovarot kell gyűjtenie, különben nem kap vacsorát. A kimerült fiatalember olykor éhesen feküdt le, de szorgalmas ember lett belőle, így lett ő is tudós.¹⁹ A Frivaldszky Imre törökországi expedícióiból érkező küldemények leltározása közben megszereti a zoológiát, de az őt befogadó családot is, amelyhez élete végéig kötődött.

Joggal merül fel a kérdés, hogy vajon miért akart belőle Frivaldszky Imre mérnököt nevelni, habár sikertelenül, mert e tanulmányait ugyan 1842-ben elvégezte, de az oklevelet nem szerzi meg, s a tanultakat később sem gyakorolta?

Frivaldszky Imrében már hosszú ideje érlelődött egy terv, hogy olyan expedíciókat indítson, amelyek a természettudományok minden terén végeznek kutatásokat, nem csupán a botanika és zoológia terén. 1835-ben egy tervben vázolja fel,²⁰ hogy mi mindent kellene gyűjtenie egy természetrajzi expedíciónak: 1. földrajzi, meteorológiai észleléseket, 2. ritka állatokat (amelyek a kisebb testűek közt keresendők), 3. ritka növényeket és 4. ásványokat. – Az ő expedícióinak figyelme azért terjedt ki csupán a növény- és állatvilágra, mert nem voltak megfelelően képzett emberei. Ilyenek hiányában különböző fórumokhoz fordul. Előbb a Természettudományi Társulat választmányi ülésén 1842. november 21-én mondja el egy felállítandó, gyűjtéssel is foglalkozó természetvizsgáló intézet tervét,²¹ majd még 1842-ben az Akadémia nagygyűlésén, végül a kisgyűlésen is, ²² 1843-ban.²³ Azt ajánlja benne, hogy állami költségen hozzanak létre 12 éves időtartamra egy ideiglenes intézményt négy részleggel, amelynek feladata Magyarország ásvány-, növény- és állatvilágának, valamint a topográfiájának és vízrajzának módszeres feltárása és leírása lenne. Évente 9 hónap volna a gyűjtő terepmunka, 3

18 FODOR 1955 188-189.

19 HORVÁTH G. 1897b 2.

20 FRIVALDSZKY I 1835 Bevezető

21 KÁTAI 1868 16-17.;

22 MTA K RAL 259/1842;

23 MTA K RAL: 40/1843 (16 lap); FRIVALDSZKY I 1844;

hónap a feldolgozás. 12 év után átalakulna „polytechnikummá”, amin az említett tudományterületek egyetemes kutatóintézetét értette.²⁴ Alapszabályt, költségvetést mellékel a beadványhoz, s leírja azt is, hogy mindez a gazdasági élet szempontjából is milyen fontos lenne. A tervről csak akkor mond le, amikor az Országgyűlés képviselői számára is kinyomtatta,²⁵ s ott sem talált támogatásra. Frivaldszky Imre rokonát minden jel szerint a topográfiai és vízrajzi kutatások vezetésére szerette volna kiképezni, aki azonban sokkal fogékonyabbnak bizonyult a zoológia iránt. A mérnökséget pártfogója ezután tovább nem erőltette.

A fiatalembernek ugyanis más tervei vannak. Mindenek előtt előbb-utóbb önállósítani akarja magát, ezért Trencsén-megyétől a Rajecen gazdálkodó bátyja, Frivaldszky József²⁶ (1809-1846u) közvetítésével, akit 1837-ben kétségtelen nemesnek nyilvánítottak,²⁷ a megyétől nemesi igazolást kér, amit 1844-ben meg is kap.²⁸

Mestere jobbkezeként

A zoológia irányában tájékozódva Frivaldszky Imre kíséretében részt vesz a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók évenként tartott vándorgyűlésein. Legelőször 1843-ban Temesvárott, a IV. vándorgyűlésen. Azután évekig külföldön van. Pártfogója 1843-ban magával viszi a Bánságba. Majd ez év tavaszán elindítja negyedik expedícióját, ezúttal Kréta szigetére. Megbízottja, Zách Ferenc azonban csak ősszel ad egyáltalán életjelt magáról.²⁹ Egy év levelezgetés után³⁰ 1844-ben végül Frivaldszky Jánost küldi utána egy görög nyelvű ajánlólevéllel³¹ Terren András körmöcbányai evangélikus teológus kíséretében Candiába, Kréta szigetére. Itt megtalálja Frivaldszky Imre megbízottját, kiderül, hogy a pénzt elsikkasztotta. „Zachot csakugyan ott találta Kaneában úri módon berendezkedve, inassal, csinos gazdasszonynyal, de rovarok nélkül. ” – írja Horváth Géza. „Zachot is munkára szorította. Ez utóbbit rokonzátlan és szemérmetlen magaviselete miatt, melyet kivált török nőekkel szemben tanúsított, nemsokára kénytelen volt ugyan elküldeni; de ő maga szorgalmasan gyűjtögetve, Terren Andrással 10 hónapig ott maradt Kréta szigetén.” Átveszi tőle az expedíció vezetését. Hazafelé Izmiren át úti céljuk a Márvány-tengernél fekvő Brussa, azaz Bursa, s a környékén lévő „Mysiai

24 mint amilyen a földtan területén jelenleg a Magyar Földtani Intézet

25 FRIVALDSZKY I 1844

26 OL, C53, 1846 fons. 23. pos. 23.

27 TŽFF, 61-67.

28 TŽFF, 61-67.

29 Frivaldszky Imre hitelt nyittat részére Brusszában 1842. 3. 5.: (TTT Frivaldszky Imre, III/11/11/15) nyomoz utána Triesztben 1843. 5. 10: (TTT Frivaldszky Imre III/11/11/21,)

30 Zách levelei 1843 szept.- 1844. nov. : (TTT Frivaldszky Imre III/11/11/24);

31 Eredeti : OL, P2256-33

Olimpusz”, azaz a 2500 m magas Uludağ. Itt is gyűjt, majd gazdag gyűjteménnyel tér haza 1845 tavaszán.³²

6. Bursa ma

1846-ban már Frivaldszky Imrével együtt indul ennek immár ötödik expedíciójára. Útitervük minden korábbinál nagyobb szabású. A Dunán hajóval mennek lefelé Ruszcsukig, a mai Ruszeig, majd Balkán hegységen átkelve, Szlivenen át a tengerparti Missivribe, azaz Neszebárba jutnak, amely akkor még csak halászfalu volt. Innen egy kis hajóval indulnak el Várnába, a legközelebbi kikötővárosba, ám vihar tör ki, s a Neszebártól északra fekvő Emine-foknál partra kell szállniuk. Görögkeleti szerzetesek vendégei lesznek, amíg a vihar el nem áll, s tovább nem indulhatnak. Várnától gőzessel hajóznak Konstantinápolyba. Ismét járnak Brusszában is, a fölötté emelkedő Mysiai Olimpuszon, majd Anatóliába hajóznak, ott megmásszák a 2366 m magas Tahtali Daği hegyet, az „Anatóliai Olimpuszt”.

7. Az Anatóliai Olimpusz

32 HORVÁTH G. 1897b 2-3.

Innen Krétára és Egyiptomba készülnek, de Frivaldszky Imre megbetegszik, ezért Szirosz szigetén, az osztrák konzultól kapott tanácsot megfogadva az utat lerövidítik. Korfura hajóznak, majd Szicílián, Itálián és Ausztrián át térnek haza. Közben megmásszák az Etnát, személyesen megismerkednek Frivaldszky Imre olasz tudós levelezőtársaival.

A fiatalember hazatérte után az 1847/48-ban a mérnöki tanfolyamon Frivaldszky Imre eredeti kívánsága szerint végre megszerzi az oklevelet³³, ám mérnökként tovább sem működik. „Az alatt a nyolcz év alatt, melyet Frivaldszky Imre iskolájában töltött, annyira beleélte már magát az állattani munkálkodásba, hogy arról nem akart többé lemondani. Egyelőre megvolt a biztos kenyere Frivaldszky Imre oldalán, azontúl pedig ott kecsegtette őt a remény, hogy előbb-utóbb végleges álláshoz fog juthatni ő is a magyar nemzeti Múzeumnál” – írja életrajzírója.³⁴

Atyafisága

Úgy látszik, Frivaldszky János *szerencsésjének* híre 1847 táján megérkezhetett Rajecre is, mert ezt követően rokonai közül többen feljönnek utána Pestre. Ez összefüggésben állhat azzal, hogy pártfogója, Frivaldszky Imre 1847-ben Trencsén megyében jár, a Frivaldon örökölt kis birtoka ügyében.³⁵ Arra ugyan – egyet leszámítva – nincs adat, hogy a tudós és Pestre költözött rokonai kapcsolatban álltak volna egymással, de teljes joggal feltételezhetjük, hogy az akkor még kis városban nem kerültek el egymást és Frivaldszky János – aki mint majd látjuk, szívesen karolt fel embereket, miként Frivaldszky Imre őt is – saját testvéreit is támogatta.

Öccse, Alajos (1828-1856) 1847 második félévében Nyitrán a gimnáziumban a költészeti osztály hallgatója volt, hittanból és magyar nyelvből jeles érdemjeggyel, majd ez évben leérettségizett. Előtte máshová járhatott. Szegénysége miatt Mária Terézia alapítványából első osztályú ösztöndíjat kapott.³⁶ Ezt követően Pestre ment jogot hallgatni bátyja után. 1855 és 1856-ban szigorlatozott, 1856. október 27-én azonban meghalt.³⁷

Húgáról, Magdolnáról (1825-1888), özvegy Perger Mátyásnéról annyit tudunk, hogy élete vége felé a VII. kerületben Király u. 98 sz. alatt lakott. Szegény emberek lehettek, mert a címjegyzékben nem szerepeltek.

Unokatestvére, Frivaldszky István (1811-1860u), a már említett Frivaldszky Antal (1785-1855) legidősebb fia szintén tanult ember volt. Léván 1825-ben I. o. előmenetellel elvégezte az I. grammatikai osztályt, 1828-ban ugyanott a IV. grammatikai osztályt szintén, ahová később, 1838-ban unokatestvére, Frivaldszky János, a tudós is járt. Hogy ezután hol

33 MŰEGYETEM 1929, 739.

34 HORVÁTH G. 1897a, 58.

35 OSZK, Fond 224/15

36 ÉRT NYITRA, 1845, 1846; OL, A39 1847: 1322 sz.

37 SZIGORLAT, 179.

tartózkodott, tanult-e még, vagy azonnal munkába állt-e, nem tudjuk. 1848-ban azonban Pesten találjuk mint nyomdászt. Szedőként dolgozott a Trattner-Károlyi nyomdánál, amely Pest második legnagyobb nyomdája volt 20 szedő és 4 nyomtató munkással. A forradalomban a nyomdászok 1848 áprilisában beadványt szerkesztettek követeléseikről a munkáltatóikhoz, ezen szerepel az ő aláírása is. Ott volt 1848. május 13-án az első kollektív szerződés aláírói közt, amely Magyarországon az első ilyen természetű okirat volt. 1848. május 19-én nyomdájának munkásait másodmagával a bérkövetelésekkel kapcsolatos egyeztető tárgyaláson is ő képviselte. Ezen az öt nyomda 2-2 képviselője vett részt, a következőké: Egyetemi nyomda, valamint Bagó Márton, Trattner-Károlyi, Ländlerer és Heckenast és Lukács László nyomdái. Táncsics Mihály fordította le kérelmüket németből magyarra. Segélypénztárt is felállítottak. Innen számítják a munkásmozgalom kezdetét Magyarországon.³⁸ A továbbiakban azzal a „Frivaldszkyval” azonosítható, aki Krúdy Gyula apjának honvédbajtársa volt Komáromban 1848-49-ben, előtte pedig a Belvárosban lakott, a hatvanas években pedig ismeretlen helyre költözött.³⁹

E Frivaldszky Istvánnak Károly (1816-1886) nevű öccse úgy látszik, az ő nyomán jött Pestre. 1848-ban nősült Pesten, ahol cipész és házmester volt. Váczi út 1442. sz. alatt lakott, majd megözvegyülve 1851-ben egy nála idősebb özvegyasszonyt vett el, Dönnner Máriát. Az illető jómódú lehetett, 1857-ben ugyanis már négy lakásos új házának építési engedélyezése van az egészségügyi építési bizottság előtt.⁴⁰ Végül azonban a házaspár másként döntött, 1860-ban a Terézvárosban a Három Szív utca 925. hrsz. ingatlant vették meg, amelynek mai címe VI., Dessewffy u. 41.⁴¹ 1862-ben ehhez a földszintes házhoz még hozzáépítenek, majd 1867/1868-ban újabb toldalék épül hozzá,⁴² részben hitelből.⁴³ Foglalkozása továbbra is cipész, műhelye Király u. 24 alatt van.⁴⁴ Felesége 1882-ben meghal, ekkor harmadszor is megnősül. Tekintélyes polgár lehet, mert az 1883/84 években az I. „negyedben” sajtóügyi esküdti tisztséget visel.⁴⁵ 1884-ben még fászkamrákat épít a házához,⁴⁶ ám 1885. áprilisban már halálán van, végrendelkezik felesége, Hillebrand Karolina javára. Unokatestvére, Frivaldszky János,

38 OL, H48, 1848-1-217; KOVÁCS M. 1963 318. 640-647. ; MÉREI 1948 200. és kk.; NOVITZKY 1912) 38-50.; VÉGH 1976 (ez utóbbi kettőben a tarifatáblázat reprodukciója is megtalálható); Grafikai Szemle 1893-04-15-57

39 KRÚDY 1899. 116-117.; amit azonban Krúdy egyebütt ír egy százéves hadastyán Frivaldszkyról, stb., az már irodalmi fikció. (id. FRIVALDSZKY 2009.)

40 Pesth-Ofner Localblatt und Landbote, 1857-07-16, 1.

41 BFL_IV_1215_a 1860_184

42 BFL_XV_17_b 312 0546/1867 és BFL_XV_17_b 312 0402/1868 tervrajz); HÍDVÉGI 2004) 912, 3503, 4139 sz.

43 BFL_VII_185 1878_1406

44 Pester Lloyd-Kalender 1867

45 Budapesti Hírlap, 1883-11-12, 1884-01-23

46 Építési Ipar 1884-381.

valamint fia, Frivaldszky Imre 1000-1000 Guldent kapnak a német nyelvű közjegyzői iratban.⁴⁷ Ez az egyetlen adat, hogy Frivaldszky János és valamelyik pesti lakos rokona kapcsolatban álltak egymással.

Frivaldszky Simon (1823-1914), az előbbi öccse, csizmadia volt Rajecen, 1906-ban, 83 évesen visszaemlékezett Szurovi nevű ottani plébánosra, aki 1848-ban magyar érzelmű volt,⁴⁸ mint feltehetően ő maga is, ha másért nem, pesti rokonsága miatt. Frivaldszky János (1832-1880), az előbbieket öccse, szíjgyártó volt. A mesterlegények számára előírt tapasztalat-szerző vándorlást 1852-ben kezdi el. 1858. októberében 12 napig *ulcussal* kezelték a pesti Rókus Kórházban. Rajeci szegénységi bizonyítványában az áll, hogy testvérei, Simon és Károly Rajecen élnek – ezt az utóbbiról tévesen⁴⁹ – Istvánról azonban egyáltalán nem tudva semmit.

The left document is a 'Männer Kopf-Zettel' from St. Rochus-Spital, No. 6545. It contains handwritten entries for: Name: János Frivaldszky; Age: 26; Occupation: Szíjgyártó; Date of entry: 1858. The right document is a 'Dat an Effecten' table with columns for 'Gef.' (number), 'Gegenstand' (item), 'gr.' (quantity), and 'Bemerkung' (remarks). The table lists items such as 'Gürtel', 'Hemden', 'Schuhe', etc., with some numerical entries.

8. Rokona, Frivaldszky János szíjgyártó
fejlapja a pesti Rókus Kórházban

47 Budapesti Czim- és Lakásjegyzék 1880-1888.

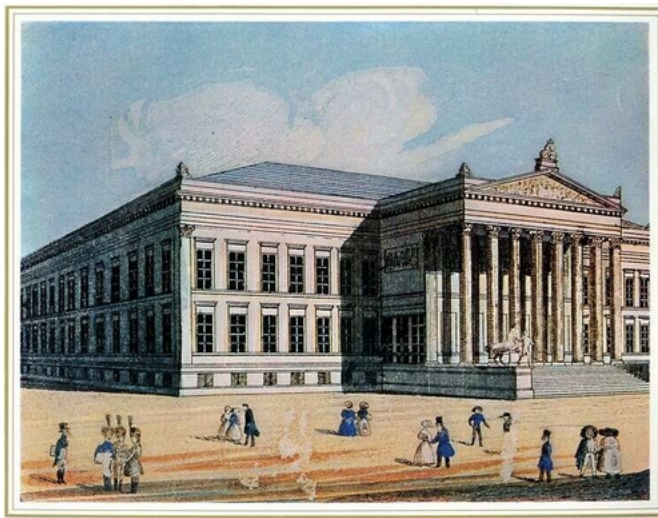
48 ÉRT RAJEC 1906/07

49 OL, D205, 10 kf. 1540. sz. 33-38.; A kórházi leltárban szerepel a tőle átvett ruházatának leírása: Ez állt csizmából, – amit kapcával viselhetett, mert harisnyája nem volt – nadrágból (ebből volt egy második is), ami alatt gatyát viselt; ingből, ami felett pedig egy szalonkabátot (ferencjós kát) nyakkendővel. Volt egy kiskabátja is. A sapkáját és zsebkendőjét magánál tartotta. Kabátja, melegebb ruhája nem volt.

PÁLYAKEZDŐKÉNT (1850-1857)

A Múzeumnál

Frivaldszky János 1850. július 1-én megkezdte szolgálatát a Magyar Nemzeti Múzeumnál, egyúttal állattani kirándulásainak és gyűjtéseinek hosszú sorozatát, melyeket eleinte csak a főváros környékén, később aztán az ország különböző vidékein folytatott. Először csak díjtalan önkéntesként helyettesíti Frivaldszky Imrét, akinek szolgálatában állt. A kor a lokál-faunisták kora volt, akik figyelme egy adott terület minden állatára kiterjedt. A cél nemzeti cél volt, Magyarország teljes faunájának felderítése. Figyelmét mindamelllett mégis leginkább a rovarokra fordította s ezeknek hazai képviselőiből rendkívül gazdag anyagot hozott össze.⁵⁰

9. A Magyar Nemzeti Múzeum. 1838.

Frivaldszky Imre 1851-ben lemond „rovarász” múzeumi őri állásáról. Ki nem mondva ezt az ő javára teszi, aki tőle a helyét 1852. január 29-én veszi át mint segédőr.⁵¹ 1852. december 18-án kap rendes őri megbízást e hivatalra a királyi helytartótól német nyelvű kinevezési iratban, a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatójától pedig magyar nyelvűben.⁵² Ettől kezdve anyagilag függetlenné válik rokonától. Valójában azonban – mint

50 HORVÁTH G. 1897a, 59

51 Eredeti oklevél: OL, P2256-33:

52 Eredeti oklevél: OL, P2256-33:

életrajzírója írja – „mostoha viszonyok között voltak még hazánkban 1870 előtt a tudományok, kivált a természettudományok és művelőik. Szegényesen felszerelt, szegényesen javadalmazott intézetek, néhány száz forintos fizetésekből tengődő szakemberek, a legszükségesebb irodalmi és más segédeszközöknek nélkülözése, a nagy közönség tudományos érdeklődésének csaknem teljes hiánya — és mindezek mellett és felett egy ellenséges indulatú idegen kormány, mely a magyarságot, a magyar kulturát, a magyar tudományt minden erejével megfojtani igyekezett. Íme, ily viszonyok voltak azok, a melyek között [...] szaktudományukat ápolni és fejleszteni kellett.” Ennek ellenére „lelkiismeretesen gondozta és lankadatlanul gyarapította a magyar nemzeti Múzeum állattani gyűjteményeit.”⁵³ A magyar állattan történetének ez a korszaka, mely Frivaldszky Imre fellépésével kezdődött és Frivaldszky Jánossal végződött, a lokál-faunisták korszaka volt. Rendszertannal és idegen világrészek állataival a magyar zoológusok közül ez időszakban még senki sem foglalkozott.⁵⁴

Díjtalan önkéntes korától kezdve sok mindent gyűjtött a Múzeum számára, aminek révén a következőkkel gazdagodott annak gyűjteménye: 1850-ben 200 faj új rovar; 1851-ben 1 hörcsög és 341 rovar; 1852-ben 200 budapesti rovar; 1853-ban 1 pontozott göte, 592 rovar, 58 pankány (pók), 7 soklábú, 5 annelida, 20 héjánc, 3 ammonites; 1854-ben 18 faj rovar (24 példány) 100 faj, részben olasz rovar (160 példány) 1 halpikkely-lenyomat; 1855-ben 276 gerinctelen; 1856-ban 1 könyv, valamint az előző évben gyűjtött 752 rovar, 24 csiga, 19 pók és rák, 16 állat-rongálta fa; 1857-ben 320 faj rovar (660 példány), 7 faj puhány (22 példány).⁵⁵

Az Aggteleki barlangban

A 40-es évek táján nagy feltűnést keltettek az entomologus világban a vak bogarak, melyeket a krajnai barlangokban fedeztek fel. A magyarországi barlangok e tekintetben azonban még teljesen feltáratlanok voltak.⁵⁶ Tudományos tevékenysége ezeknek a barlangokban élő, vak állatoknak a kutatásával kezdődik. Ezzel az ő nevéhez fűződik Magyarországon a barlangbiológia megalapozása. A barlangok speciális környezeti adottságai – a fény hiánya, magas relatív páratartalom, állandó és alacsony hőmérséklet – számos reliktum és endemikus fajnak jelentenek élőhelyet.⁵⁷ 1853. augusztus 19-én meglátogatja az aggteleki Baradla-barlangot pártfogója, Frivaldszky Imre és veje, Bérczy Károly társaságában, akik a putnoki Putnoky másik vőt látogatva ezt a nevezetességet is útba ejtették.

53 HORVÁTH G. 1897a, 64

54 HORVÁTH G. 1897a, 60

55 MNM Kubinyi 155, 171, 191, 207, 208, 209, 215, 222, 234, 251, 254, 271.

56 HORVÁTH G., 1897a 59

57 DERBÁK 2017, 122.

Frivaldszky Imre a barlangban korábban már kétszer is járt: 1841. augusztus 9-én Nendtvich Károllyal és Gerenday Józseffel, 1848. október 8-én pedig családtagjaival.⁵⁸

Mint Frivaldszky János később beszámol róla, „e nagyszerű és egész Európában tán legterjedelmesebb barlangot 1853-dik évben Frivaldszky Imre társaságában látogattam meg, s abban első nap 16, mellékágaiban pedig másnap 6 óra hosszáig buvárkodtunk. A Baradlának ó ága kormos falai által sokat veszített nagyszerűségéből, s a belépte előtt nagy reményekkel kecsegtetett buvárt meglehetősen lehangolja; azonban miután 750 ölet sok akadályon keresztül haladt volna, eléri az új ágat, ennek tisztasága által újra felüdül, s már a barlang füstös részéből némileg lehangolt kutatási szorgalmát felfrissíti.”⁵⁹

A látogatást részletesen és irodalmi igénnyel Bérczy Károly írja le.⁶⁰ „A fáklyák meggyújtattak, a kalauzok a terhet, mely a lajtorjából, a rögtönzendő hidak pallóiból s az ebédből állott, egymásközt feloszták, nem kis vita nélkül ugyan, mert mindegyik inkább a kenyeret és kulacsot akarta vinni mint a lajtorját; [...] — szóval mind a tizen, a négy kalauz s a hat vállalkozó, együtt valánk, mi utóbbiak újra kijelentve erős határozatunkat, hogy *coûte que coûte*⁶¹ Európa legnagyobb csepegőkö barlangján e mai nap végig fogunk haladni.”⁶² A fő kalauz Szeghő Lajos volt, aki látogatókat a mitológiai neveket viselő a cseppkőalakzatokat és termeket népies fordulatokkal bővelkedő előadással ismertette, megtűzdelve regékkel és rémtörténetekkel. A kutatók 1853-ban tett bejegyzésük szerint végül a barlang „az új ág "pokol" nevezetű vég-pontjáig haladtak” azaz az akkor ismert egész terjedelmében valóban sikerült azt bejárniuk.⁶³ A kirándulásnak komoly tudományos feladata volt. Még a barlangon kívül – írja Bérczy – „két entomolog társunk a környezet szikláit és bokrait veszi figyelmes szemle alá s gombostüzi fel irgalmatlanul vagy veti borszesz-palaczába a talált rovarokat, még pedig — talán azon elvből indulva ki, hogy „*Deus maximus in minimis*”⁶⁴ — annál diadalmasb örömmel, mentül piczinyebb az áldozat.”⁶⁵ A barlangba bejutva pedig „entomolog társaink jutalmat tűzve ki a kalauzoknak a barlangban találandó *Leptodyrus*-ra, e csodabogárnak, mely eddig csak az adelsbergi barlangban találtatik, alakját, külsejét sat. magyarázgaták. — E rovar, mondák, arról nevezetes, hogy örökös sötétség levén hazája, a neki anélkül is szükségtelen szemek nélkül jó létre s látó

58 BÁLINT - FRIVALDSZKY 2009, 14, 33, 42

59 FRIVALDSZKY J. 1865a, 20.

60 HAZSLINSZKY 2002, 56, 58.

61 „kerül, amibe kerül” (fr.)

62 BÉRCZY K 1854, I. 82.

63 HAZSLINSZKY 2002, 56, 58.

64 „Isten a legkisebbekben a legnagyobb” (lat.)

65 BÉRCZY K 1854, I. 73-74.

tehetség nélkül keresi meg mindennapi kenyerét.”⁶⁶ Egy évtizedekkel később arra járó látogató naplójában is szó van az egykori egyik barlangkalauzról, név szerint Faiksz-Kompektor Jóskáról, akibe „a barlang 446 képződményének görög-latin mithológiai elnevezéseit Baksay ref. lelkész, a gömöri szójárás szerint úgy beleverte, mint az elöl töltő puskába a fojtást.” A kalauz így emlékezik vissza a maga palóc tájszólásában erre a látogatásra: „Itt az «virágos kert», amit az «méh-köpü», itt me miá az Styx-folyó. Ez folyóba tanyáta me az nagyságos Friedvalszy ur azt a bogarat, akit mé az tudalmas urak nem' ismertek. Biony két hétig itt tanyáztónk, mig az bogarat métanátuk'. De tanátunk is azutég akar egy tarásznyára valót.”⁶⁷ Ez Frivaldszky János lehetett, mert ugyan a társaság feje Frivaldszky Imre volt, ám a vak rovarok iránti érdeklődés inkább az „unokaöccsre” illik.

A Baradlában ugyan több valódi barlanglakó fajt találtak, innen írta le Frivaldszky János a *Mesoniscus graniger*, „szemercsés vakászka” rákfajt, ám bogarat egyet sem.⁶⁸

Az első elismerések

Amint Frivaldszky Imre szolgálatából kilépve önállósul, s hivatalba áll, a tudós társadalom is kezdi számon tartani. Több tudományos társaság is tagjául választja: Elsőnek, 1852-ben a királyi Magyar Természettudományi Társulat,⁶⁹ majd 1853-ban a Magyarhoni Földtani Társulat,⁷⁰ szintén 1853-ban a bécsi császári-királyi állat- és növénytani társulat, (Kaiserliche und königliche zoologisch-botanische Gesellschaft). 1855-ben az Erdélyi Természet Tudományi Társulat tagja lesz.⁷¹ Ezek az elismerések – s a későbbiek is – rendkívül szorgalmas tudományos tevékenységének szólnak. 1855-ben, amikor meghal Petényi Salamon, az „állattani” tár öre. Frivaldszky Jánost nevezik ki a helyébe, miután teendőit évek óta amúgy is ő látta el.⁷²

Családi körben

1857-ben megnősült, felesége Lázár Lila (Eulália) (1834?-1899) volt, akinek húga, Lázár Róza (1848-1919) pedig gróf Keglevich Arthurné.⁷³ A

66 BÉRCZY K 1854, I. 81.

67 MARKÓ 1913

68 FRIVALDSZKY I. és J. 1857, 43. „besuchten wir eine der grössten europäischen Grotten im Gömörer Comitate, nämlich die Aggteleker sogenannte 'Baradla' — zum wiederholten Male, und fanden in derselben einige echte Höhlen-Thiere, doch, trotz aller Mühe, keine aus der Ordnung der Coleopteren.”

69 Eredeti oklevél: OL, P2256-33; KÁTAI 1868, 129.

70 Eredeti oklevél: OL, P2256-33

71 Eredeti oklevél: OL, P2256-33

72 MÁTRAY 1868, 69.

73 OSZK, Gyászjelentések; Fiumei úti Temető anyakönyv; – Lehetséges, hogy az ornitológus akadémikus gróf Lázár Kálmán (1827-1874) elszegényedett rokonai. Az

Lázár család elszegényedett arisztokrata família lehetett. A házaspár a Nemzeti Múzeum épületében lakik, szolgálati lakásban.

Frivaldszky János önállósulva is tartja a kapcsolatot Frivaldszky Imréekkel. Az 1864-1868 közti időszakban szerda esténként hozzájuk jár kártyaestékre Szabó József (1822-1894), 1858 óta Pesten élő geológussal, és az Amerikából hazatért, s Frivaldszky János által felkarolt Xántus Jánossal (1825-1894). Préférance-t és Szapáry-zwicket játszanak. Amint Frivaldszky Imre unokája, Bérczy Géza visszaemlékezésében leírja „Víg tréfálkozások közt indult meg a játék s a beszéd árját csak a kártya válságos fordulatai szakították meg. Még egy légy röptét is meg lehetett volna ilyenkor hallani a néma feszültségben. Csak olykor hangzott egy érzékeny, csalódást kísérő fájdalmas felszisszenés, vagy egy remények beváltáról tanúskodó discret dúdolás. A szobában sűrű szivarfüst kóválygott, kékes felhőkkel takarva a szekrények tetején lévő kitömött madarakat. A gyertyák is homályosan, fénytelenül égtek. A legkisebb unoka elálmosodott és csak akkor lett újra figyelmessé, mikor a leszámolás nagy momentuma elérkezett. Ez bizony nem mindig ment simán. Harminc, negyven krajcárnyi differentia már nagy hullámokat vert föl. A vesztes fél ritkán nyugodott meg. Xántus dörmögött, Frivaldszky János bácsi a partnerével veszekedett, a kis Szabó epés megjegyzéseit pedig csak a vacsora nyalánkságai, a jó Weichsel-kuchen, cukorba főtt dió és dinnye tudták végképp elnémítani.”⁷⁴

illető ugyanis élt Pesten is, jó barátságban volt Jókaival; Xántus pedig Frivaldszky Imrével 1865 táján bencenci birtokán meg is látogatta. XÁNTUS 1875, 5, 8.
74 BH II. 86-88.; BALOGH K. 1941, 299.

FRIVALDSZKY IMRE NYOMÁN (1857-1867)

Első publikációja

A két Frivaldszky hírt kap a Bihar-megyei Sebes és Fekete Körös közt fekvő Esküllő, – ma románul Aștileu falu – barlangjáról. 1856-ban felkeresik, ezt már teljes sikerrel. Első, Frivaldszky Imrével közösen írt publikációja az itt talált három új bogár leírása, a tudományos világ számára németül, egy bécsi folyóiratba.⁷⁵ 1861-ben – most már egyedül – visszatér Bihar-megyébe. Összesen négyszer jár e helyen, majd több újabb barlangot is felkeres mindkét Körös völgyében. 1862-ben a Bánsági Erchegységben jár, Oravica barlangjában. Egy, a Krassó-megyei szokolovici barlangban talált vak bogarat a bécsi Miller tiszteletére nevez el. Ez első önálló publikációja egy másik bécsi periodikába.⁷⁶ 1865-ben, második önálló műveként ezeket a kutatásokat egy szemléletes útleírás-formába foglalja össze, s az összes itt talált állatot leközi a Matematikai és Természettudományi Közleményekben.⁷⁷ Horváth Géza a kutatás eredményét így összegzi: „E szerint az addig megvizsgált hazai barlangokban összesen 13 igazi barlanglakó vak állatfaj él és pedig 7 bogár, 2 kullancs, 1 álskorpió, 2 Crustacea és 1 piócza. A vak bogarak azontúl is mindig kedvencei maradtak Frivaldszky Jánosnak, a ki később még több érdekes fajt írt le hazánk különböző vidékeiről.”⁷⁸

A Matematikai és Természettudományi Közlemények

E folyóirattal kapcsolatban szükséges megemlíteni, hogy benne valamiképp Frivaldszky Imre a már említett régi nagy terve⁷⁹ születik meg az országos tudományos vállalkozásról, habár más formában: A Magyar Tudományos Akadémia ugyanis 1861-ben a következő körlevelet adja ki: „A magyar tudományos Akadémia elhatározta, hogy egy matematikai s természettudományi bizottság állittassék fel, melynek feladata a Magyarország természettudományi megismertetésére vonatkozó adatokat gyűjteni, rendezni s közzétenni: E bizottság már ki van nevezve, s az f. [olyó] é.[v] júliusban működését megindította. Működése körébe a következő tárgyak tartoznak: a) Természetrajzi közlések: valamely vidék leírása, állat-növény- és ásványtani tekintetben. b) Földtani és őslénytani

75 FRIVALDSZKY I. és J. 1857

76 FRIVALDSZKY J. 1862

77 FRIVALDSZKY J. 1865a

78 HORVÁTH G.. 1897b, 5.

79 BÁLINT - FRIVALDSZKY 2009, 38-39.

leírások. c) Meteorologiai adatok, a mennyire lehet, kiterjeszkedve a nedvességi, légnyomati, villamossági, sb. viszonyokra. d) Magasságmérések hálózatának létesítése, természettudományi és technikai szempontból. e) Vegytani vizsgálatok gazdasági, földtani és hydrographiai tekintetben. f) Leírása azon iparos eljárásoknak, a melyek honunknak többé-kevésbé sajátjai. g) Megismertetése a honunkban létrejött nagyobb szerű építkezési u. [gy] m.[int] vasuti, hid- csatornavezetési, vízszabályozási, lecsapolási stb. vállalatoknak. [...] Kelt Pesten július 15. 1860. – Bizottsági elnök: Kubinyi Ferencz, jegyző: Szabó József, tagok: Frivaldszky Imre, Jedlik Ányos, Kovács Gyula, Kruspér István, Nendtvich Károly, Petzval Otto, Sztoczek József.”⁸⁰ A változás tehát annyi Frivaldszky Imre eredeti tervéhez képest, hogy a kutatás megtervezése, lebonyolítása egyénileg történik, költségeit ki-ki maga viseli, csupán a publikálás a közös. 1861-ben így indul meg a Magyar Tudományos Akadémia „Mathematikai és Természettudományi Állandó Bizottsága” kiadásában a Mathematikai és Természettudományi Közlemények. A Bizottság tagjai (egyben az egyes részterületek felelősei) az induláskor: Frivaldszky Imre (állattan); Kovács Gyula (növénytan); Szabó József (ásványtan, földtan; egyúttal a Bizottság előadója és a Közlemények első szerkesztője); Kubinyi Ferencz (öslénytan: emlősök; egyúttal a Bizottság elnöke); Kovács Gyula (öslénytan: általános); Jedlik Ányos, Sztoczek József (meteorologia); Nendtvich Károly (vegytan); Kruspér István (magasság-mérések); Petzval Otto (építészet). A szerkesztést Szabó Józseftől 1881-ben Eötvös Loránd vette át. E folyóiratba Frivaldszky János ezt követően még két írást is közzé tett, amelyek műfajszerűen lokálfaunisztikai jellegűek.⁸¹

A Múzeum és a Vándorgyűlések

1858-ra elkészül a Frivaldszky János vezette állattár leltára,⁸² ő maga közben folyamatosan tesz gyűjtőutakat. A 1860-ban Pozsega-megyében tett út eredménye 62 faj (115 példány) rovar, 81 faj (319 példány) gerinctelen.⁸³ A Múzeumtól 1861. szept. 10-től 4 hetes szabadságot kap tudományos kirándulásra és 87 Ft útiköltséget.⁸⁴ Az út szerzeménye 46 faj (66 példány) rovar és 41 csiga.⁸⁵ 1855-től 1866-ig még a gerincesek gyűjteményét is ő gondozza, sőt három évig még az ásványtárat is. 1866-tól azonban van egy őrségéd is mellette, meg egy néhány órás írnok és egy szolgáló-preparátor az egész osztály számára. Ám mindkét természeti osztályt változatlanul ő látja el.⁸⁶

80 Vasárnapi Ujság, 1860. július 22., 365.

81 FRIVALDSZKY J. 1873b, FRIVALDSZKY J. 1876a

82 FRIVALDSZKY J. 1880a 6.

83 TTÁll Lelt 131/1860, 146/1860,

84 OL, D207, 2k. 138t. (47311 sz.);

85 TTÁll Lelt 151/1861, 155/1861

86 FRIVALDSZKY J. 1880a, 5.

A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók évenkénti vándorgyűléseit a Szabadságharc után az osztrák hatóságok gyanakvása miatt mint nemzeti érzelmű rendezvényt hosszú ideig nem lehet megtartani. Az újrainduláskor, 1863-ban, azonban a vándorgyűlésen, amit Pesten (IX) tartottak, már jelen van ő is. Ott van 1864-ben a Marosvásárhelyen (X), 1865-ben a Pozsonyban (XI), 1867-ben a Rimaszombatban (XII) rendezett vándorgyűlésen is.

Felkarolja Jánost

Xántus János, a Szabadságharc büntetésből a császári seregbe besorozott nemzetőre, onnan szabadulva 1852-ben az Egyesült Államokba került. Ott a vasútépítésnél végzett térképészeti munkák közben értékes állattani megfigyeléseket tett, amelyekről levélben számolt be hazájának. Frivaldszky János ezért beajánlja őt a Természet Tudományi Társulatba 1859-ben pártoló tagnak.⁸⁷ Az ő révén így 1859-ben 4 amerikai madár, és 354 gerinctelen került a Múzeum gyűjteményébe.⁸⁸ Frivaldszky pedig elvállalja Xántus kaliforniai madárküldeménynek ismertetését.⁸⁹

Xántus János Amerikából való hazatérte után, 1864-ben elkészíti a már egyébként 1862. március 12-én részvénytársaságként megalakult, de nem működő pesti állatkert tervét.⁹⁰ „Amióta megnyílt a bécsi Tiergarten, azóta egyre több pesti lakos sóhajtozott ugyanilyen intézmény után. Talán nem járunk nagyon messze a nyers igazságtól, amikor azt mondjuk, hogy a pesti állatkert felépítését a felborzott nemzeti hiúság is siettette. [...] Mivel a Társulat nem akart a sötétségbe ugrani, elküldte Frivaldszky Jánost Bécsbe, az állatkert tanulmányozása céljából. Frivaldszky nagyon értékes tapasztalatokat hozott haza. A javíthatatlan derűlátók ekkor már szélteben-hosszában hirdetik, hogy az állatkertet hamarosan átadhatják rendeltetésének.”⁹¹ Frivaldszky János 1865-ben a pesti állatkerti társulat választmányi tagja lesz.⁹² Ám mire 1866-ban valóban megvalósul az állatkert, Xántus amerikai állatainak egy része elpusztul.⁹³

A világlátott Xántusnak a Múzeum berendezésére is voltak hasznos javaslatai: „Az ornithologiai teremben úgy építtessenek a szekrények, hogy idővel ezek fölé öntött vasoszlopokon egy karzatot lehessen helyezni, s rajta szekrényeket épen úgy, mint a terem alsó felében. – Az igazgatóság ezen tervet tökéletesen nemcsak elfogadta, de rögtön életbe is léptette, s jelenleg már az ornithologiai osztály Frivaldszky János fáradságot nem ismerő erélyes közreműködése mellett úgy áll, hogy minden fennakadás és zavar

87 KÁTAI 1868, 129.

88 TTÁll Lelt 125/1859

89 FRIVALDSZKY J. 1865b; említi a Vasárnapi Újság, 1859. 7. 31.

90 MOCSÁRY, 1899, 231.

91 LÁPOSI 1992 59;

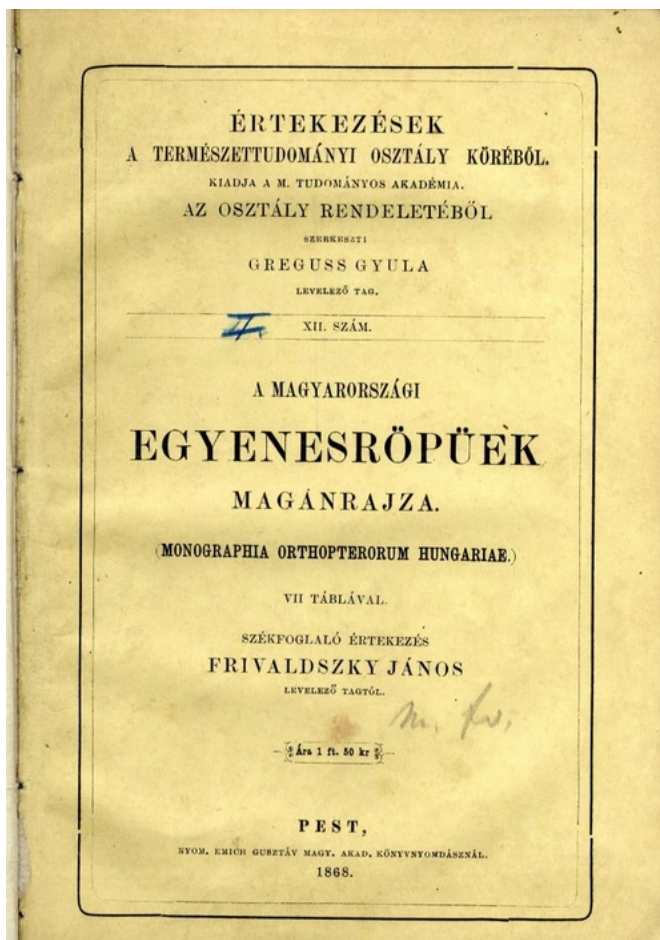
92 Vasárnapi Újság, 1865, aug. 27. 440.;

93 LÁPOSI 1992 59.

nélkül lehet folytatni rendezését és nagyítását; sőt a hazai példányok külön teremben is megvannak együtt, épen mint a Brittitish múzeumban, mely e tekintetben Európában első helyen áll.”⁹⁴

Két monográfia

Frivaldszky János német ill. latin nyelvű állatleírásai felkeltik kora tudósai érdeklődését, s az ötvenes évektől hatalmas levelezés indul meg velük. Már 1858-ban tagjává választja őt a stettini entomológiai társulat (Stettiner Entomologische Gesellschaft), 1865-ben a pozsonyi orvosi és természetvizsgáló egylet, 1865-ben pedig a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja lesz.⁹⁵

10. Az Egyenesröpűek magánrajza címlapja

94 XÁNTUS 1865

95 OL, P2256-33

Az 1867. évben két monográfiát ír. Az egyiket az egyenesszárnyúakról.⁹⁶ Ebben még Frivaldszky Imre nyomán jár annyiban, hogy az ő sáskákról írt praktikus tanulmányát⁹⁷ kerekíti ki monográfiává. Tudnivaló, hogy Frivaldszky Imre ezt az írását „a magyar kormány rendeletéből s az orvosi kar meghagyásából”, azaz nem a maga jószántából készítette⁹⁸, ezért annyira nem érezte a magáénak, hogy a nevét sem adta hozzá, sőt, ezt a munkát folytatni sem volt kedve. Frivaldszky János dolgozata viszont a mai muzeológus szakember szerint is az orthopterológia alapműve lett, „élvezetes nyelvezettel megírt, de tudományosan precíz”, szép kiállítású monográfia. „A mű a mai értelemben vett egyenesszárnyúakon túl több, régen ide sorolt, de ma már önálló rovarrendet tárgyal (fülbemászók, csótányok, fogólábúak). Az egyes fajok és csoportok részletes leírása előtt az *Általános rész* bőségesen tárgyalja az ezekre a rovarokra vonatkozó ismereteket az anatómiai, fejlődési, viselkedési, élőhelyi stb. vonatkozásoktól a vándorsáskák elleni védekezésen át egészen az etimológiáig és a gasztronómiáig.”⁹⁹

Ez évben kiadott Frivaldszky János még egy másik írást is, a bogarak bonctanának magyar nyelvű terminológiáját.¹⁰⁰ Ezzel adja első tanújelét kedvenc tudományterülete iránti vonzalmának: Élete tudományos célja ugyanis a magyar bogarak monográfiájának megírása volt.¹⁰¹ Amint Szabó József írja: „Az első cikk Frivaldszky János úr állattani tanulmányainak mintegy bevezetését foglalja magában; ő ugyanis hazánk faunája egy részének rendszeres leírására tökélt el magát, s megkíséرتi először is a legszámosabb családdal bíró s hazánk nagy területének már eddigelé is több pontján észlelt Coleoptera (Téhhelyröpiék) rendével kezdeni meg. Mielőtt azonban e rend, már kéziratban meglevő, két első családját leírni, szükségesnek látja a műszók magyarázatát, illetőleg megállapítását, valamint az ezen állatok belső szerzetére s életműtehetségeire vonatkozó adatokat előre bocsátani. Ez után adja a Coleopterák rendszerét, s családjainak elemző táblázatát. A munkát megvilágosítja három táblával, s végül a terminológiai magyar kifejezéseket adja betűrendben, hozzájuk csatolván rovatosan a latin és német szokat, mi által a műnyelv elsajátítását s használatát tetemesen könnyíti.”¹⁰² Ez a szótár tehát egy tervezett Fedelesszárnyú-monográfia bevezetőjeként szolgált volna, amelyből két család leírása már készen is állt.

96 FRIVALDSZKY J. 1867a

97 FRIVALDSZKY I. 1848

98 FRIVALDSZKY J. 1867a, 31.

99 PUSKÁS 2013

100FRIVALDSZKY J. 1867b

101HORVÁTH G. 1897a, 60

102SZABÓ JÓZSEF 1867

Nyelvújítás

E koleopterológiai szótárral Frivaldszky János is bekerült a magyar természettudományos nyelv fejlesztéséért folyó küzdelembe. E harc a 18. század végén kezdődött, amikor a tudományos életben a latin helyébe a nemzeti nyelv került. A magyart ezenkívül még az is fenyegette, hogy az idegen latin helyébe a szintén idegen német lép. Frivaldszky Jánosnak a Bugát Pál által írt két kötetes *Bonctudomány* (1828) függeléke volt a mintaképe, amely a természettudományos szótárak sorát nyitotta meg. A szuggesztív professzor tanítványai ebből tanulták a bonctant, szakszavai meg is gyökeresedtek.¹⁰³ Sőt, a sikert látva Bugát 1843-ban kiadta *Természettudományi Szóhalmaz*-át is. „Egész szótárirodalmunk legérdekesebb műve ez; a leghihetlenebb furcsaságoknak és a legkitűnőbb ötleteknek csodálatos zagyvaléka. Húsz esztendeig gyűjtötte az anyagot szerzője. [...] Ő maga 40,000-nél többre becsüli a címszavakat.” – írják róla egy évszázaddal később.¹⁰⁴ A szótárt ugyanakkor Vörösmarty is, Toldy Ferenc is egyaránt magasztalta.¹⁰⁵

Az 1829-től 1848-ig terjedő két évtized a magyar szakszótárak virágkora volt.¹⁰⁶ Ebbe a sorba tartozik Frivaldszky Imre kéziratban maradt műve is: *A-betűs szavak egy szakszótárhoz*.¹⁰⁷ A Szabadságharc bukása után még jobban fellángol az elnémetesítés elleni *purista* küzdelem az *impuristák* ellen, akik olykor mondattanilag is rettenetes magyartalan nyelven írtak. Miközben az előbbieket csakis tisztán magyar eredetű vagy belső keletkezésű szavakat tudtak elfogadni, az utóbbiak inkább a „mívelt nemzetek” által mintegy közösen elfogadott, s leginkább a görög és latin szóból képezett neveket alkalmazták. Az ő érvelésük azon alapult, hogy a magyar természettudomány ne szakadjon el az egyetemes tudománytól.¹⁰⁸ Megjegyzendő, hogy a németek és franciák közt is voltak puristák, ám ezek a nyelvek sokkal közelebb állnak az adaptálni kívánt kifejezés nyelvéhez, mint a finnugor magyar,¹⁰⁹ így ott a nyelvújítás nem váltott ki akkora vihart. „A korlátlan szócsinálással egybekötött purizmus utolsó, jelentékeny tünete a *Német-Magyar Tudományos Műszótár* 1858, melynek főmunkatársa és voltaképpen szerkesztője Toldy Ferenc, segítője pedig Greguss Ágost volt.”¹¹⁰ Szabó János 1861-ben a két irányzatot mérlegre teszi. Egyfelől

103Bugát Pál stílusát illetően: Az orvosi kart illető, a külön seborvosi képzést megszüntetni kívánó javaslata védelmében egy felszólalásában 1848-ban név szerint odaszúr Frivaldszky Imrének, mint akinek hiányos az orvosi praxisa („nem de barátom Frivaldszky?”), meg nemessége miatt is („a kutyabőr sem tehetség még”). BUGÁT 1848, 345.

104TOLNAI 1929 198.

105TOLNAI 1929 208.

106TOLNAI 1929. 196.

107MTA K RAL 80/1845; FRIVALDSZKY I. 1846b

108SZABÓ JÁNOS 1961 6.

109SZABÓ JÁNOS 1961 18.

110TOLNAI 1929 210.

kimondja, hogy „a jó szó olyan mint a jó ötlet”,¹¹¹ másfelől, hogy a mértéktelen purizmus lényegében az európai tudomány világtól való „szeparatizmus”.¹¹² Frivaldszky János, amikor a Frivaldszky Imre által kialakított sajátos nevezéktan szellemében 1867-ben írja meg a bogarak anatómiai műszótárát,¹¹³ Bugát Pál nyelvújító tevékenységét követi.¹¹⁴ Az ezt követő években, évtizedekben a hazai irodalom entomológiai munkáiban, dolgozataiban, tankönyveiben azonban már egyre kevésbé látszik e szótár hatása, amit azonban Frivaldszky János előre nem tudhatott. Ennek több oka is van. Mindenek előtt az, hogy a kiegyezés után paradigmaváltás következett be, és ez kihatott a nyelv művelésre is. Az a magyarellenesség, mely a purizmust mint ellenhatást kiváltotta, lecsökkent. A kutatók elfogulatlanabbul nyúltak a német nyelvű szakirodalomhoz, különösen azok, akik maguk is német anyanyelvűeknek születtek: a német kifejezés tükörfordítását szívesebben használták magyar szakszóként. Sokan meg azért nem vették a szótárt használatba, mert köznyelvben a nyelvújítás már nagyjából lezajlott, s bizonyos, a Frivaldszky-féle szótárban alkalmazott képzőket a nyelvfejlődés már nem alkalmazta. Az is nehézséget jelentett végül, hogy a műszótár csak a fedelesszárnyúakra terjedt ki, más rovarrendekre nem.¹¹⁵

111SZABÓ JÁNOS 1961 6.

112SZABÓ JÁNOS 1961 18.

113FRIVALDSZKY J. 1867b

114SZANYI 2014, 109

115DADAY 1889, 88-89.

EREJE TELJÉBEN (1868-1877)

Muzeológusként bejárja Magyarországot

Mint életrajzírója megemlíti, alig volt év, hogy a hazai fauna kutatása érdekében az országnak egyik vagy másik vidékén meg ne fordult volna.¹¹⁶ Miután Frivaldszky Imrével együtt 1867-ben bejárta Trencsén- és Liptó-megyéket, felkeresik Frivaldot, valamint Frivaldszky János szülőhelyét, a szomszédos Rajecet is. Az utak eredményeként 1869-ben 272 (622 példány) rovar,¹¹⁷ továbbá 32 könyvet¹¹⁸ ajándékozik a Múzeumnak. 1870-ben a Múzeum természettudományi gyűjteményeit három részre osztják (ásványtan, botanika, zoológia), Frivaldszky János az utóbbi vezetője lesz. Ekkor van kialakulóban az állami fenntartású intézmények ellenőrzésének rendszere. 1871. január 25-én a Képviselőházban P. Szathmáry Károly határozati javaslatot terjeszt elő, hogy az országos gyűjteményeket – így a Nemzeti Múzeum elhelyezését is – ankéton vizsgálják felül, hogy az erre fordított anyagi erők jól legyenek felhasználva. Pulszky Ferenc igazgató ezt a javaslatot azonban nem támogatja, bár a céllal egyetért, mert az országgyűlés nem alkalmas muzeológiai szakkérdések felülbírálatára. Ezt inkább rá kell bízni az intézmények vezetőire. „Nem praetendálhatjuk magunknak, hogy tudjuk, miképp kell egy archívumot berendezni.[...] De a bogarak és rákok berendezésének módját úgy hiszem közülünk senki sem ismeri, ahhoz ért Frivaldszky. Hogy pedig *enquettet* tartsunk, — melyben csak egy ember van, ki a tárgyhoz ért, az arra való volna, hogy az *enquette* tanuljon, de nem arra, hogy a vélemények súrlódása idéztessék elő.”¹¹⁹

Az akadémiai székfoglaló

Frivaldszky János 1871-ben a MTA matematikai és természettudományi állandó bizottságának tagja lesz, szintén 1871-ben a Magyar Nemzeti Múzeum igazgató őre, 1872-ben a Lipót-Károly-féle császári német természetvizsgáló akadémia (Deutsche Akademie der Naturforscher Leopoldina), továbbá 1873-ban a magyar Állat- és Növényhonosító Társaság, valamint a berlini entomológiai társaság tagja.¹²⁰ Mindezt megkoronázva 1873-ban Török József¹²¹ és Szabó József ajánlatára.

116HORVÁTH G. 1897b, 5.

117TT Áll Lelt 286/1869,

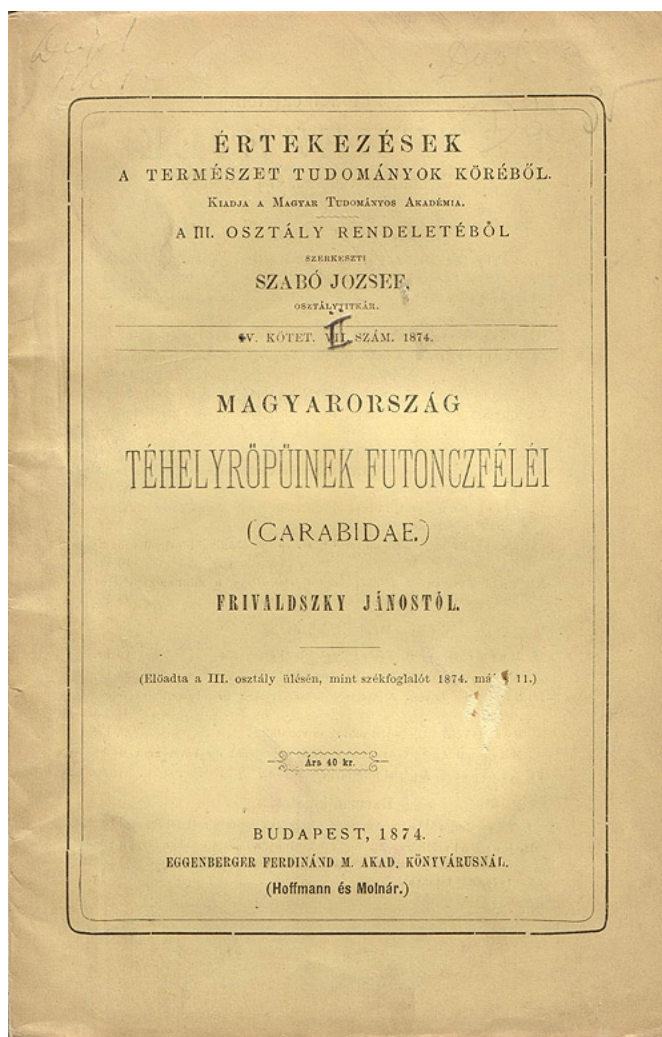
118TT ÁllLelt Kézikönyvtár.

119Magyar Újság 1871-01-26 1.

120OL, P2256-33

121MTA K RAL 366/1873,

a MTA rendes tagjának választják.¹²² Arany János küldi meg neki az erről szóló oklevelet.¹²³ A székfoglalót 1874. május 11-én tartja meg.

11. A Téhelyröpüek futonczféléi címlapja

A székfoglaló értekezés „a történelmi Magyarország területén, azaz a Kárpát-medencében élő futóbogarak részletes ismertetését tartalmazza. A munka első 23 oldala a futóbogarak alaktanáról, életmódjáról valamint Kárpát-medencei elterjedéséről szól. Ez a rész egyben kiváló állatföldrajzi áttekintés is. Az elemzés végén a szerző a faunaterületünk futóbogarairól szóló korábbi irodalmat mutatja be. A munka második részében a Kárpát-medencéből akkor ismert 499 fajt ismertetése következik a lelőhelyek részletes felsorolásával. A ma 136 éves munka megállapításai és adatai

122OL, P2256-33; Magyarország tiszti cím és névtára 1873, 1875
123MTA K RAL 424/1874

gyakorlatilag ma is érvényesek.” – írja Szél Győző¹²⁴ főmuzeológus, a futóbogarak legjobb mai ismerője. E dolgozatban tárgyalt bogárcsaládban annak a Szabó József által említett két bogárcsalád egyikét ismerhetjük fel, amelynek leírása 1867-ben már készen volt.¹²⁵

Akadémiai működésében jelentős szerepet kap a tudományos szakvélemény-készítés. Ilyen a Kriesch János hal-tanulmányáról írt, akit később tagnak ajánl,¹²⁶ vagy a Horváth Géza és Pável János által gyűjtött pikkelyröpüekről készített szakvélemény, akik közül az előbbit szintén tagnak ajánlja.¹²⁷ Reviczky tanulmányát azonban nem tartja értékesnek.¹²⁸

Frivaldszky János ettől kezdve igen gyakran járta meg a múzeumi lakása és az Akadémia közti utat, amelynek épülete már levelező tag korában, – azaz 1865-ben – is a mai helyén állt. A nap végén aztán lesétált a Duna-parton sóházig,¹²⁹ amely a mostani Szabadság-hídnál volt.

Ismeretterjesztés

A Természettudományi Közlöny megindulásakor ő is csatlakozik a tudományos ismeretterjesztés ügyéhez. 1874-től kezdve ír ide olvasókkal való levelezőként ilyen jellegű apró közleményeket. Az itt megjelent kis írásai gyakran beküldött állatok meghatározásai.¹³⁰ De tudományos ismeretterjesztésen túl, a mezőgazdákknak konkrét segítséget is nyújt: Egy, szőlőn élő állatkáróról megállapítja, hogy az nem káros,¹³¹ filloxéra-ankétón vesz részt,¹³² majd egy, Fóton tömegesen megjelenő sáskát határoz meg.¹³³

Egy kis eset eléggé jól rámutat Frivaldszky előzékenységére amatőrökkel való kapcsolatában, ami nagyon eltért más múzeumi emberekéétől. Bizonyos Staub Móric a vidékről beérkező állat-életmódbeli észlelések összegzésével volt megbízva, amit szabad idejében lelkesen is végzett. Az erről készült publikációját Horváth Géza azonban eléggé nyersen bírálja amiatt, hogy az adatokat beküldő észlelők pontatlan vagy helytelen állatmeghatározásait nem korigálta. Miután Staubnak magának is kétségei támadtak egy bizonyos vidéki tanár észleletei hatalmas száma miatt azok helyességét illetően, ezért Frivaldszkyhoz fordult. Ő felajánlotta, hogy a jövőben ő maga vagy Karl János végzik el a meghatározást, ha a kérdéses állatot nekik beküldik,¹³⁴ nem elvárva ezt egy amatőrtől.

124SZÉL 2010

125SZABÓ JÓZSEF 1867

126MTA K RAL 1438/1871, 265/1877, 309/1881

127MTA K RAL 1252/1875, 266/1877

128MTA K RAL 1504/1876, 1020/1877

129BH III. 137.

130FRIVALDSZKY J. 1874b, FRIVALDSZKY J. 1875a, stb.

131Borászati Lapok, 1875-07-10

132Borászati Lapok, 1879-10-10

133Fővárosi Lapok, 1888-06-26

134STAUB 1874

Máramarosi és egyéb gyűjtőutak

1871-ben Máramaros-megyébe utazik az Akadémiától kapott 200 Ft úti segéllyel.¹³⁵ Az utazásról készített beszámoló igen eleven, élvezetes olvasmány. 1871. július 4-én indul el „Pável János múzeumi gyűjtővel.” Vonattal utaznak Nagykárolyig, majd lovaskocsival tovább Máramarosszigetre. Közben csatlakoznak hozzájuk a nyomdász és entomológus Emich Gusztáv, valamint Xántus János is. Vörösmarton – mint Frivaldszky írja – „a nyájas és gondos háziasszony s kedves családja által fogadtatván, s a számunkra kijelölt termekben podgyászunkat elhelyezve, az alkonyodó napnak perceit a kedves család társaságában töltöttük; az emelkedett partra épült, ügyesen és kényelmesen berendezett ház ablakjaiból s nemes rózsákkal díszlő kertjéből élvezvén a meglepően szép kilátást, úgy a közelfekvő és Szigeth felé kanyarodó Tiszára, mint a szigethi kis rónát övedző hegységekre.” Július 14-én a Pietrosz-hegyet másszák meg. Ennek „északi oldalán két nagyobb öböllel ellátva, melyek egyikében egy kis tó létezik, a másikban pedig mintegy ezer lábnyi magas, függőleges sziklafal alatt terjedelmes hómező terül el, mely már alulról is kivehető volt. A hegytető a rodnai havasokban tenyésző kőszáli zergéknek kedvencz tartózkodási helyül szolgálván, az eddig összetartott társaság most kettős érdekű, zergevadászati és rovarászati kirándulásra készült.”¹³⁶ Továbbiakban a Fehér Tisza forrásaihoz tartanak, majd Rahóra, Balzatul-Vidlemszkóra, végül Körösmezőre és Királymezőre. Hazafelé Kapnikbányát, Nagybányát ejtik útba, július 30-án érkeznek vissza Pestre. Ezen az 1871-ben megtett máramarosi úton az ő és Pável gyűjtésének eredménye a Múzeumnak átadott 483 rovar.¹³⁷

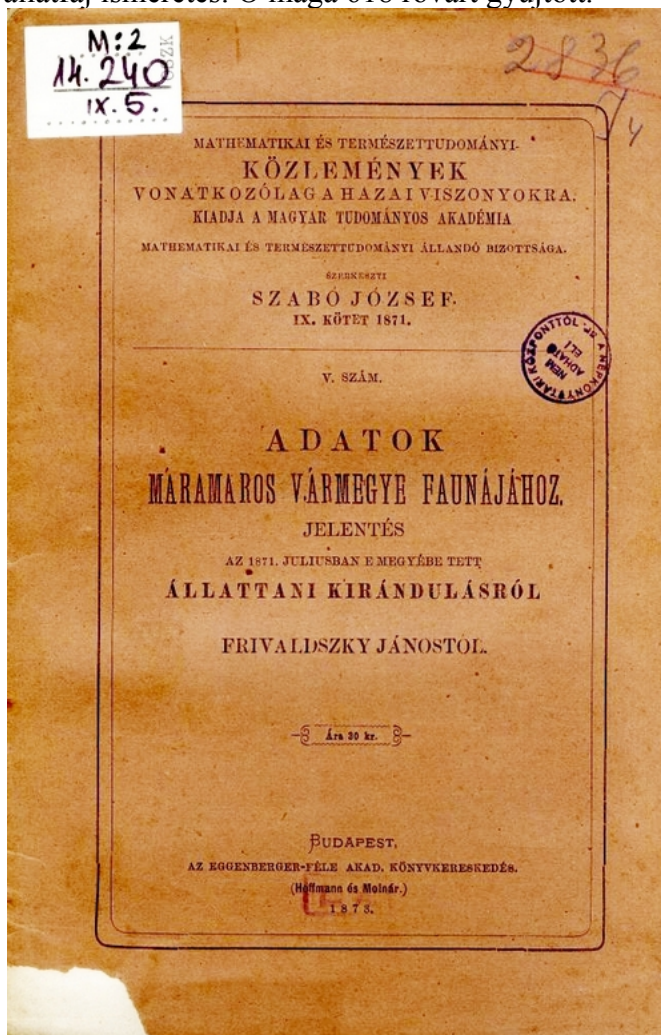
Erről az írásáról, amely mindegyik közül a legelevenebb, Jókai Mór Tisza Kálmán párti politikai napilapjában jelenik meg egy ismertetés: „Ezen előadás meglehetősen naiv s mindent felölelő utelírás volt, néha nagyon novellaszerű részletekkel, azonban tulnyomólag a látott állatok latin neveit tartalmazva. [...] Utazásáról valóságos naplót olvas fel s nem feleli vendégszerető gazdái nevét sem. Legelőször a máramarosszigeti ref. főtanoda gyűjteményét nézte meg, melyben több ritka madárfaj van, de nagyrészt elhanyagolva. Veresmarti központról három kirándulást rendezett: egyet a Visó völgybe s Borsába, másikat a Fehér Tisza mentébe, harmadikat a Gutin havasra, honnan Nagybányán keresztül — honnan ismét tett egy kirándulást — visszatért. [...] Kutatásainak eredménye, hogy Máramaros faunája a Tátra hegységével s közép Európáéval egyezik meg, ellentétben a Bánság vidéki faunával, mely már keleti jellegű. [...] Végül egy táblázatot készített az általa s mások által gyűjtött máramarosi állatokról, melynek

135MTA K RAL 1441/1871;

136FRIVALDSZKY J. 1873b, 185, 188.

137TT Áll Lelt 312/1871,

eredménye lön, hogy eddig 99 gerinczes és 778 gerincztelen (600 téhelyröpü) állatfaj ismeretes. Ő maga 618 rovarat gyűjtött.”¹³⁸

12. Az Adatok Máramaros vármegye faunájához címlapja

Frivaldszky János mindig a Múzeumnak gyűjt, saját gyűjteménye nincsen. 1872-ben 234 faj (482 példány) Coleopterát, 1873-ban ő és Pável Baranyában 22 faj (178 példány) Hemipterát, 542 faj (1149 példány) Coleopterát. Tátrafüreden Frivaldszky egymaga 201 faj Coleopterát gyűjt a Múzeumnak.¹³⁹ A gyűjtött anyagot letározza, feldolgozza és leírja; ez teszi ki publikációinak nagy részét. Mint igazgató, a többi osztályok sorsát is szíven viseli. 1872-ben hét személy által összeadott 22 forinton 2 db arany kerek fülbevalót, és 1 nyakékszert vásárol és adományoz a régiségosztálynak.¹⁴⁰

138A Hon 1873-11-16

139TT Áll Lelt 319/1872, 331/1873

140Budapesti Közlöny 1872-10

1874-ben Krassó- és Temes-megyékben találjuk. Ez útra 200 Ft úti segélyt kap.¹⁴¹

Frivaldszky János a lehetőségek szerint rendszeresen részt vesz a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók évenkénti vándorgyűlésein: 1868-ban Egerben (XIII), 1869-ben feleségével Fiumében (XIV). Ezekon egy-egy rovarcsaládról értekeznek: A hangyafélékről, illetve a rablólegyekről.¹⁴² A további vándorgyűléseken már lokálfaunisztikai összefoglalókkal vesz részt: 1871-ben Aradon (XV), 1872-ben Herkulesfürdön ismét a feleségével van jelen (XVI), majd 1878-ban Máramaroszigeten (XIX).

1876-ban újra Máramarosban gyűjt Pável Jánossal, ennek eredményéről két évvel később a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók máramaroszigeti vándorgyűlésén számol be.¹⁴³ 1876 után nagyobb gyűjtőutat már nem tesz. Ennek oka nem annyira korosodásában keresendő, mint inkább abban, hogy e gyűjtőutak mindig csupán lokálfaunisztikai eredményeket hoznak, amelyeket azonban egy országos monográfiához át kell később csoportosítani rendszertani egységek szerint. Miközben egyes területek faunáját tárgyaló közleményből hat készült el,¹⁴⁴ rendszertani egységeket tárgyaló közleményből mindössze négy.¹⁴⁵

Gyűjtőútjain főleg rovarokkal foglalkozott, ám sokáig nem tudja elszánni magát ezen belül a további specializálódásra. Ez végül mégis bekövetkezett, amennyiben a koleopterológia hazai legnagyobb tekintélye lett.

Család

Házasságából gyermekek nem születtek. Friedwalszky Lila karácsonyi adományt ad a 1869-ben és 1874-ben a „Pesti szegény gyerekek kórházának” ill. menhelyének.¹⁴⁶ 1872-ben férje adakozik a pesti szegény gyermekkórház karácsonyfájára.¹⁴⁷ Frivaldszky J. részt vesz 1872-i mehádiai vándorgyűlés záróülésének táncmulatságán,¹⁴⁸ valamint 1894-ben a nagy Pest-megyei bálon¹⁴⁹

A befutott tudós közeli rokonai csak rövid ideig éltek Pesten, de nyilván kapcsolatban állt velük, s bár más társadalmi osztályhoz tartoztak, ugyanúgy törődött velük, mint sok idegen emberrel, amire viszont van adat.

141MTA K RAL 1246/1874;

142FRIVALDSZKY J. 1869, FRIVALDSZKY J. 1870

143FRIVALDSZKY J. 1878e

144FRIVALDSZKY J. 1872, FRIVALDSZKY J. 1873a, FRIVALDSZKY J. 1873b, FRIVALDSZKY J. 1876a, FRIVALDSZKY J. 1878e, FRIVALDSZKY J. 1879b,

145FRIVALDSZKY J. 1869, FRIVALDSZKY J. 1870, FRIVALDSZKY J. 1874a, FRIVALDSZKY J. 1879c,

146Budapesti Hírlap, 1869-12-24; Budapesti Közlöny 1874-12-29

147Magyar Újság 1872-12-31

148Fővárosi Lapok, 1872-09-24

149Budapesti Hírlap, 1894-01-28; Fővárosi Lapok, 1894-01-28; Pesti Napló 1894-01-29

Frivaldszky Imréeket – ennek halála után is – rendszeresen látogatta pesti lakásukban, ahol mindig örömmel, családtagként fogadták. „Hangos jóestét-tel nyit be, leül a nagymama mellé a dívánra, s elbeszéli neki hol járt, mit látott, miféle kitüntetésekben részesült legújabban. Ez vagy amaz a tudományos társulat tagul választotta, az államtitkár nagy elismeréssel nyilatkozott felőle, a miniszter megszólította, Haynald bíbornok karonfogva sétált vele. Nem dicsekvő ember, de szívének jól esik mindezt elmondani. A jó nagymama boldog kedvencének sikerei fölött”- írja Frivaldszky Imre unokája.¹⁵⁰

Xántus Kelet-ázsiai gyűjtőútja

Saját tervének megvalósításában ugyan lassan halad előre, mások gyűjtéseit ugyanakkor szívesen támogatja. Ő teszi lehetővé 1869-ben Xántus János újabb gyűjtőútját.¹⁵¹ Xántus levelekben számol be neki útjáról, miután elvált az expedíció többi tagjától, akik nem Pestnek, hanem Bécsnek kívántak gyűjteni. 1869. november 12-én Japánt elhagyva, Hongkong felé tartva a Formosa-gözsőről megírja, hogy csaknem hajótörést szenvedtek. Pedig ha ez megtörtént volna, „semmi esetben sem firkálnék hozzád, János gazda” – írja jókedvűen. Borneó, Jáva és Szumátra felé tart; onnan hazatérve pedig azt ígéri, hogy majd olyan páratlan gyűjteménye lesz a Magyar Nemzeti Múzeumnak, hogy „a bécsi németek tudom sírva fognak reá tekinteni.” Xántus kéri, hogy próbáljanak az expedícióra pénzt szerezni, Eötvöstől az 500 fontot. Frivaldszky „Imre bácsinak is fel kell lépni, ha akar, ha nem, legalább írja le a Borneoi halakat. [...] Most vagy soha fel kell lépünk s a világ elé valami nyomatékos és tömegeget adni.”¹⁵² Később Borneóból egy másik levelet is ír, amelyből a szerzett egzotikus zsákmány hatalmas voltáról értesülhetünk.¹⁵³

Azok a hazafias ajándékok, amelyeket Xántus János vagy mások idegen világrészben gyűjtöttek és hazaküldtek, eddig inkább csak kuriózum számba mentek. A Magyar Nemzeti Múzeum eredetileg csak a hazai fauna ügyét szolgáló lokális múzeum volt és több nem is akart lenni. Most azonban ki kellett terjeszkednie a külföld, sőt, idegen világrészek állatvilágának befogadására, s a rendszertan szempontjaira is. Frivaldszky János passzív és konzervatív természete ellenére megértette az új helyzet követelményeit. Nagy buzgalommal igyekezett a gondozására bízott gyűjteményeket most már idegen világrészekben gyűjtött anyaggal is gyarapítani. Sőt ezek tudományos feldolgozásától sem riadt vissza.¹⁵⁴

150BH III. 50.-51.;

151FARKAS 1975

152MTA KK, Xántus János Frivaldszky Jánosnak, Ms 10.402/s

153XÁNTUS 1870

154HORVÁTH G. 1897a, 61

Frivaldszky Imre ugyan nem, de Frivaldszky János – saját művét félretéve – vállalta a Xántus gyűjtötte hatalmas anyag feldolgozását, leírását.¹⁵⁵

Herman Ottó pályakezdésénél

Szükséges kitérni Frivaldszky János Herman Ottóval (1834–1914) való kapcsolatára is,¹⁵⁶ aki 1868 óta küld meghatározásra rovarokat Frivaldszky Jánosnak,¹⁵⁷ az akkor már tekintélyes tudósak. A kevéssé békés természetű Herman már első levelében állásfoglalásra akarja Frivaldszkyt bírni a Pávayval folytatott polémiájában, amit az elhárít, viszont a küldött 51 mezőségi rovar meghatározza számára.¹⁵⁸ Herman az 1870-es évek elején Budapestre kerül, Frivaldszky 1870-ben beajánlja őt az Akadémiába. Mikor pedig külföldre távozna, Szily Kálmán ötletére a Természettudományi Társulatnál megbízást szerez neki Magyarország pókfaunájának megírására.¹⁵⁹ Frivaldszky 1871. április 14-én írt levelében ajánlja fel Hermannak ezt a lehetőséget. Az év végén azonban Herman türelmetlenkedni kezd, mi több, kétségbe vonja Frivaldszky ajánlatának komolyságát. Ő válaszában elmondja, hogy egyelőre Xántus expedíciója áll az illetékesek érdeklődésének központjában.¹⁶⁰ Az 1872-es választások alkalmával történt malőr miatt Herman újból elhatározza, hogy elhagyja Magyarországot, és egy tudományos expedícióra megy Kamerunba. „Csakhogy oda Bécsen, Becsbe pedig Pesten át vezetett az út. A pesti vasútállomáson Szily Kálmán és Frivaldszky János akadémikusok várják. A két nagynevű tudós már értesült a nyughatatlan vérű autodidakta természetbúvár tüzetes póktanulmányairól.”¹⁶¹ A Társulat végre 1873. márciusában Hermantól munkatervet kér, majd egy hónapra rá megszavazza az útiköltséget.¹⁶² Frivaldszky 1875-ben behozza Hermant a Nemzeti Múzeumba is. Megküldi neki az eskümintát, mert az ateista Hermannak „scrupulusai” vannak annak szövegét illetően.¹⁶³ 1875 végére a pókokról szóló monográfia el is készül.¹⁶⁴ 1877-ben Herman a Nemzeti Múzeum költségén Frivaldszky János támogatásával megalapítja a Természettudományi Füzeteket, s a szerkesztője lesz, Frivaldszky pedig a három szakszerkesztő egyike. A folyóirat célja a Múzeum tudósgárdája publikációinak közlése. Az első évfolyamban megkezdí Petényi János Salamon (1799-1855) néhai

155MTA KK, Frivaldszky János levelei. Ms 257/60-61.; MTA K RAL 1402/1871,

1495/1871, 1269/1873; FRIVALDSZKY J. 1865b

156RAPAICS 1953, 201.; ERDŐDY 1984, 13, 16, 59.; LAMBRECHT, 1926; TTT

Frivaldszky János fond

157MTA KK, Frivaldszky János levelei. Ms 257/57-59;

158MTA KK, Ms 292/52;

159ERDŐDY 1984, 13.

160MTA KK, Frivaldszky János levelei. Ms 257/60-61.

161Magyar Hírlap, 1985-06-27, 11.

162MTA KK, Frivaldszky János levelei. Ms 257/62-63.

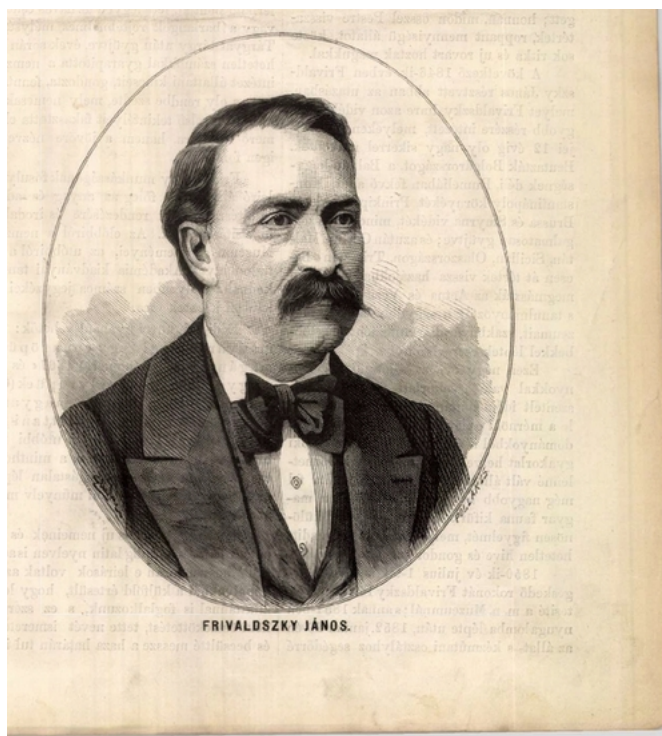
163MTA KK, Frivaldszky János levelei. Ms 257/65-66; ERDŐDY 1984, 13.

164MTA KK, Frivaldszky János levelei. Ms 257/64, 68.; ERDŐDY 1984, 13.

ornitológus hagyatékának közlését is.¹⁶⁵ Frivaldszky János cikkeit a jó rajzkészségű Herman illusztrálja. A Természettudományi Füzetek számára tartja fenn bogarokról szóló közleményeit, mintegy itt gyűjti őket a tervezett, nagy mű számára. Többnyire új bogárfajok leírásai, hazaiaké és külföldieké. Az egyikről, amely az Eucnemida-fajokról szól,¹⁶⁶ sejthető, hogy azonos azzal a második bogár-család leírással, amely már 1867-ben készen volt. Egy közlemény muzeológiai, egy lepkészeti témájú¹⁶⁷, a többi mind bogártani.

Ünneplők és gúnyolódók

1877-ben Frivaldszky múzeumi hivatala 25 éves évfordulóját tartja. Jubileuma alkalmából 1877-ben díjmentesen „királyi tanácsos” címet kap.¹⁶⁸ Tiszteletére lakomát rendeznek a Hungáriában. Ezen üdvözlő beszédet mond Pulszky Ferenc, Herman Ottó, Stoczek József, Takács János és dr. Szabó József.¹⁶⁹ Ortvy Tivadar római katolikus pap, akadémikus levélben köszönti. Frivaldszkyt őt „kedves barátomnak” szólítja.¹⁷⁰

13. Frivaldszky János 1877-ben.

165ERDŐDY 1984, 59.; SZÉKELY 1955, 31, 47-48.; TTT Frivaldszky János fond.;

166FRIVALDSZKY J. 1879c

167FRIVALDSZKY J. 1880a, FRIVALDSZKY J. 1886a

168OL_K27_18770204; OL, K19, 68. kötet, 457. ; OL. K21, 1877. 1424. sz. ;

169Vasárnapi Újság, 1877. 6. sz. 88.

170OSZK Levelestár (1 db)

Ágai Adolf lapja, az Athenaeum-épületben kiadott Magyarország és a Nagyvilág ez alkalomból címoldalon, arcképpel teszi közzé életrajzát, a magát monogrammal jelölő Herman Ottó tollából. Herman tudományos hitvallással kezdi: „Ha valahol, úgy a tapasztalati tudományok terén áll az a tétel: az előbbretörő, új értelmi tért hódító erő csak gondosan mivelt talajból kel ki, s minél gondosabb a talaj megnövelése, annál sikeresebb a lépés, a melyet azután a korszakot alkotó elmék tehetnek.” Linné és Cuvier „epigonjai” korszaka „megmunkálta a talajt, a melyből a »struggle for existence« tana indult, hogy az értelemnek új tereket hódítson, eszmeharczot előidézve, egészséges mozgalmat létesítsen ott, a hol a reactio, szövetkezve a tekintélybe vetett föltétlen bizodalommal, gondosan ápolta a pangást.” A „haladás föltételekhez van kötve, e föltételek pedig csak kitartó, fáradságos, főképen pedig lelkiismeretes munka árán szerezhetők meg; e munkának meg kell lennie, épen úgy, mint kell a házhoz az, a ki követ fejt s azt egybehordja. A szerény, kitartó és lelkiismeretes munkások száma nem nagy; s épen azért illő dolog, hogy megbecsüljük s tiszteljük azt, a ki ilyennek bizonyult.” E szerény munkások közé sorolva Frivaldszky Jánost, a továbbiakban ismerteti életrajzát, így jellemezve őt: „Ajtaja, ismerete mindenkinek tárva nyitva áll, barátságos, egyszerű modora bizodalját kelt a serdülő tehetségben, a kezdőkben, kiknek mindenkoron buzdító pártolójuk volt. És úgy a mint ezzel is meg szolgálja szak-tudományát, viszont elmondhatja, hogy csak barátja és tisztelője van; ellensége nincsen.” A cikk végén azonban szükségesnek látja ismét helyretenni az ünnepeltet: „Frivaldszkynek nem hivatása, hogy Linné, Cuvier vagy Darwinként új rendszereket alkosson, új irányokat jelöljön; — hogy reformátorként szerepeljen; de munkálkodása véghetetlenül hasznos, mert csak ilyen munkálkodás szerzi össze azt az anyagot, mely előfeltétele a majdan születendő alkotó erőnek. És ez az alkotó erő [...] Frivaldszky fáradozásainak eredményét nem fogja nélkülözhetni, mert ez megbízható szilárd alap, melyre építeni lehet.”¹⁷¹ Az Athenaeum következő évi kalendáriumába is leközlik életrajzát.¹⁷²

Herman enyhén vállveregető értékelésével némileg összhangban áll Ágai Adolf egy másik lapjában még 1876-ban közölt az az *élcz*, amelyben Pulszky Ferencet, a Nemzeti Múzeum nagy orrú igazgatóját Frivaldszky stílusában figurázza ki az alkotmányos kormányformához való ragaszkodásáért: „Rhinotaurus grandonasus Pulscianus.” néven: „Hazai coleopteráink között máris számos nevezetes különfaj vagyion, melyeket a külföld nem ismer. Ilyen az »egér«, mely sötétben a népdal szerint »csúnya bogár«; ilyen a »Szarvas Bogár«, melynek nyelvörllő tulajdonságait rég becsüli a magyar közönség; ilyen az a névtelen »bogár«, mely valakinek »van«, s mely az agy bizonyos névtelen bajait idézi elő; ilyen a »sváb«

171HERMAN 1877

172Vasárnapi Újság, 1877. 35. sz. 555.; NAPT ATH 1878 101-103.;

bogár, mely a magyar konyhán szokott hízni stb. stb. – [...] E rendkívüli bogarat, melyhez fogható csak az egy *Orryctes nasicornis* (orrszarvú bogár) van, természetesen Promontorr táján láttam legelőször.[...] Alakja zömök, színe fekete, szárnyai frakkturáltak, vagy épen hiányzanak, [...] Szokásaira nézve első pillanatban cserebogárnak lehetne tartani, mert sok mindenféle csereberét eszközöl életében, különösen ha gyűjtemények közé veszi magát. Legkiválóbb vonása azonban, hogy a constitutionalis orrmányformának rendithetlen hive, a mennyiben az orrmány e formája constitutiójában fekszik. [...]. Rendkívüli ritkasága miatt nem csodálható, hogy a világ valamennyi múzeuma közt a mienk az egyetlen, melynek eddig *Rhinotaurus grandonatus Pulscianus*-a van. Szeretnék is elcsalni tőlünk, de van eszünk, hogy oda nem adjuk.”¹⁷³

Három évvel később Ágai Adolf ismét előveszi a múzeumiakat: „Személyi hírek. – Pulszky Ferencz, a »csillag fia« jeles írója kivételképen a kalocsai csillagásztorony bakterének neveztetik ki. – Herman Ottó, ki már tud pókot fogni, helyet cserél Thaisz Elekkel,¹⁷⁴ ki még nem tud pókot fogdosni. – Frivaldszky János híres bogarász csendbiztos lesz az alföldön, minthogy ott Bogár nevű betyárok is előfordulnak s gyűjtendők.”¹⁷⁵

Ez az Ágai Adolf által megütött hangnem háttérben most már végig kíséri Frivaldszkyt, habár eljutott pályája csúcsára – vagy talán éppen ezért. Neve Jókai 1881-ben készített magán feljegyzésében mindenesetre az illusztris személyek közt szerepel.¹⁷⁶

173Borsszem Jankó 1876-10-24, 7.

174az illető Budapest rendőrkapitánya volt

175Borsszem Jankó 1879-06-01 7.

176JÓKAI 1968, II. 246.

UTOLSÓ ÉVEI (1878- 1895)

Az Akadémia

A Tudományos Akadémián véleményezi Virányi kéziratos hagyatékát, Dezső Béla szivacsait, Tömösváry és Lovassy műveit.¹⁷⁷ Összefoglaló jelentést készít az 1875-1881 közti évek jobb munkáiról.¹⁷⁸ Pályakérdéseket tűz ki a Vitéz-¹⁷⁹ és Bézsán-jutalomra.¹⁸⁰ Daday művei kiadását javasolja.¹⁸¹ Bírálatot ír Örley írásáról¹⁸² és a Chyzer-féle pókfauna-kötetről.¹⁸³ Amikor 1883-ban levelező tagnak ajánlja Entz Géza kolozsvári egyetemi tanárt, az ellenzék lapja kevesli Erdély megbecsülését: „Ez ugyan nem sok. Erdélyben lehetett volna még akadémiai levelezőket kapni, olyanokat mindenestre igen, a milyenek a központból ajánlva vannak.”¹⁸⁴

A koleopterológiai mű álma

Életrajzírója, Horváth Géza a következőket írja irodalmi munkásságáról: Java része a fedeles-szárnyú rovarokra, a Coleoptera-ra esett. Ő volt az első magyar coleopterologus. Ezért a tevékenységéért részesült a külföldi szakkörök részéről általános elismerésben és tiszteletben. Legfőbb vágya és óhajta az volt, hogy majd egyszer Magyarország Coleoptera-faunáját megírja. Ehhez gyűjtötte évek hosszú során át hangyaszorgalommal az adatokat, leírt sok új és érdekes fajt; de tovább nem juthatott, mint hogy megírta a magyarországi Coleoptera- nevezékτανát, a Carabidák rendszeres jegyzékét és az Eucnemida-család monográfiáját. Az összefoglalásig azonban nem jutott el. Egyfelől egész aprólékosságig menő, majdnem túlságos pontossága miatt, a mellyel minden dolgát végezte és mely miatt vasszorgalma dacára is csak lassan haladhatott előre. Másfelől pedig nem csekély mértékben hátráltatta őt az, hogy nem bírt a többi állatcsoportokkal való foglalkozásról egészen lemondani és kizárólag csak a Coleoptera-ra specializálódni. Ez még a lokálfaunisták kora volt, nem a későbbi rendszerezőké.¹⁸⁵ Műve töredék maradt.¹⁸⁶

177MTA K RAL 1088/1879, 48/1882, 250/1882, 779/1882,

178MTA K RAL 815/1882

179MTA K RAL 1108/1877, 505/1882

180MTA K RAL 123/1884pót

181MTA K RAL 807/1887, 64/1889

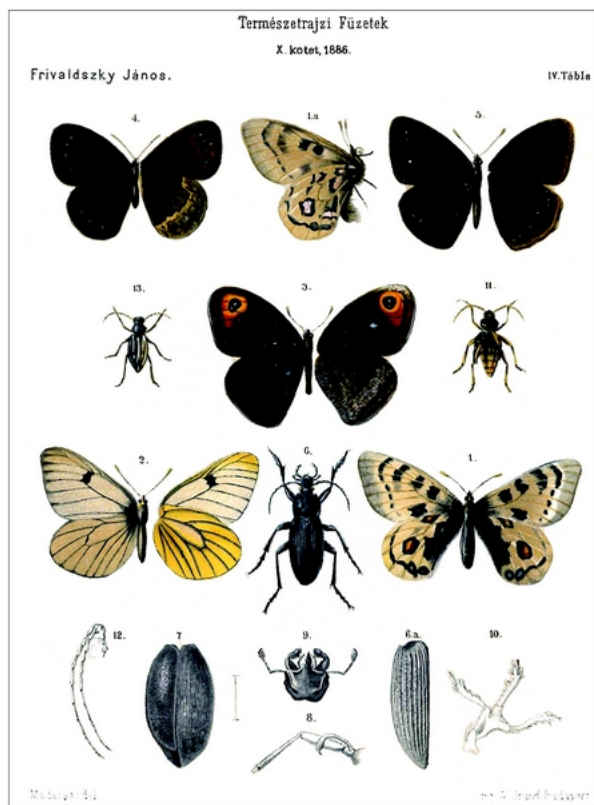
182MTA K RAL 1146/1885, 839/1887

183MTA K RAL 199/1990pót

184Ellenzék 1883-04-04

185HORVÁTH G. 1897a, 60

186TTT Frivaldszky János fond

14. Frivaldszky János által leírt állatok

Nagy szorgalommal és kitartással dolgozott a magyarországi Coleopterák rendszeres összeállításán a Magyar Fauna nagy katalógusa számára, a melynek kiadását a Természettudományi Társulat elhatározta. Ez volt utolsó munkája, melyet azonban már be nem fejezhetett.¹⁸⁷ Pályázott pedig a Fáy-díjra is: „egy nagy terjedelmű állattani művel,”¹⁸⁸ ám – úgy látszik, e pályázatot nem nyerte el. Mint Horváth Géza írja, „dolgozataiban, melyek egy pár kisebb német cikk kivételével mind magyar vagy latin nyelven jelentek meg, az állatországból összesen 7 új nemet, 2 alnemet, 146 fajt és 13 faj változatot írt le és vezetett be legelőször a tudományba. Latin diagnózisai egyaránt kitűnnek úgy a jellemző bélyegek kritikai megválasztása és éles megkülönböztetése, mint a nyelvezet korrektsége

187HORVÁTH G. 1897a, 64
188MTA K RAL 44/1884pót

által.”¹⁸⁹ Tudóstársai, magyarok, németek, belgák 32 fajt, négy változatot neveznek el róla; 33 rovar, egy rákot, egy férget, egy gombát.

Az 1884-ben megjelenő, kifejezetten alkalmazott rovarászati célú Rovartani Lapokba mindössze az első két évben ír, ezt a témakört – mint láttuk – ő nem ezen a fórumon kívánja művelni.

A Múzeum igazgató öreként

Továbbra is szorgalommal végzi a Xántus gyűjtötte hatalmas anyag magára vállalt feldolgozását, leírását,¹⁹⁰ ami évekig tart. Később pedig ugyanezt tette Széchenyi Béla expedíciója anyagával is.¹⁹¹ Frivaldszky, mint a természettudományi tár „igazgató öre” egyben a múzeumigazgató helyettese is volt. Ilyen minőségben ír a Múzeum hivatalos papírján köszönő leveleket 1883-ban és 1893-ban Thaly Kálmán országgyűlési képviselőnek különféle ajándékozott tárgyakért (rézmetszetek, pénzérmék, oklevelek).¹⁹² Előkelő vendégeket fogad, mint Károly Lajos főherceget, a király öccsét is 1891-ben, aki „főudvarmestere és Csáky Albin gr. vallás és köz oktatási miniszter kíséretében a madárkiállításához hajtatott, a hol a lépcsőn Szalay Imre miniszteri tanácsos, Pulszky Ferenc, Frivaldszky János, Madarász Gyula dr., Entz Géza, Lendl Adolf dr. fogadták. Ott volt Schlauch Lőrinc nagyváradai püspök is. Csáky Albin miniszter bemutatta a jelenvoltakat, azután a főherceg Szalay Imre, Pulszky Ferenc, Frivaldszky és Madarász kalauzolása mellett megtekintette e kiállítást. A főherceg folyton magyarul beszélt és magyarul magyaráztatta magának az egyes tárgyakat.”¹⁹³

Ő maga színszlovák vidéken született, maga is szlovák anyanyelvű volt. Anyanyelvének azonban csak akkor veszi hasznát, amikor szláv nyelvű vendégeket kalauzol a Múzeumban: bosnyák diákokat,¹⁹⁴ vagy magát Sándor szerb királyt.¹⁹⁵ Mint Frivaldszky Imre unokájának visszaemlékezéséből láttuk, a magyart „tótos” kiejtéssel beszélte. Magánlevelezésében is érezni, hogy nem magyar anyanyelvű, előfordulnak ugyanis bennük idegenszerű fordulatok.¹⁹⁶ Mindazonáltal szlovák nyelvű írás nem maradt fenn tőle. Műveinek nyelve magyar vagy latin, ritkán német, tudóstársaival is ezeken a nyelveken levelez, amint ez bő levelezéséből kiderül.¹⁹⁷

189HORVÁTH G. 1897b, 8.

190FRIVALDSZKY J. 1882a; FRIVALDSZKY J. 1882b.

191FRIVALDSZKY J. 1886a, FRIVALDSZKY J. 1889b, FRIVALDSZKY J. 1892a,

FRIVALDSZKY J. 1893c;

192P1747, 5. cs. 2068-2070. sz.

193Budapesti Hírlap 1891-06-07 11.

194Budapesti Hírlap, 1890-04-14

195Budapesti Hírlap, 1894-10-17

196pl. „csak visszajövele után megtarthatja az első értekezletét.” MTA KK, Frivaldszky János levelei. Ms 257/58

197TTT Frivaldszky János fond

15. Frivaldszky János 1885 körül.

Nyelvújítási háború

Mint láttuk, mint sok más, nem magyar ajkú számára is, neki is szívügye a magyar nyelvújítás. Így pl. a lengyel anyanyelvű Fialowsky Lajos nyelvész és természettudós is szenvedélyesen törekszik a botanika és zoológia nyelvének megújítására, ám abból kiindulva, hogy szerinte e tudományok népszerűsítésének akadálya a neologizmus. Ezért gyűjti a régi és a népi megnevezéseket, ugyanakkor már meggyökeresedett szavakat is elvetésre ítél.¹⁹⁸ A vegyész Szily Kálmán 1879-ben határozottan a „szittya puristák” ellen lép fel. Megérti, hogy a terminológiában sokféle irányzat van, hiszen rengeteg új „műszót kell nyelvünkben megpolgárosítani”. Régebben az idegenből jött új dolgok hozták magukkal a nevüket is, amelyek úgy lettek magyarokká, hogy a magyar kiejtéshez és helyesíráshoz igazították és magyar toldalékokkal látták el őket. Amint léteznek családok indigenátusa, van „az idegen szavaknak indigenátusa” is.¹⁹⁹ Bugát módszerét

198FIALOWSKY 1878
199SZILY 1879, 329-333.

ezért elveti, egyenesen herosztratoszinak mondja.²⁰⁰ A szepesi szász Herman Ottó is ezt vallja, aki „volt olyan szuggesztív – sőt mondhatni erőszakos személyiség, hogy a fiatalabb nemzedék melléje sorakozott és még az élő klasszikusnak, Frivaldszky Jánosnak is el kellett viselnie, hogy 'rovartani műszavait' egyszerűen lesöprik, vagy – mint láttuk – tréfa tárgyává teszik, ami miatt a békés természetű tudós”²⁰¹ „egy zokszót sem ejt.”²⁰²

Frivaldszky János terminológiájának csendes negligálásán túl háttérben nyersebb dolgok is történnek. Herman egy 1883-ban, Kossuth Lajosnak írt levelében, a keresztnév nélkül említett „tót” „Frivaldszky” múzeumi „klikk”-jét inszINUÁLJA. Más helyen elhelyezett célzásai ugyan Imrére illenek, ám a levélírás idején már csak János volt életben a két Frivaldszky közül, aki valóban szlovák anyanyelvű volt, ellentétben Imrével, akinek anyanyelve magyar volt.²⁰³

A lebegtetett keresztnév miatt Kossuth, – nem ismerve közelebből a történetet, – nem tudni, mit gondolhatott Frivaldszky Jánosról, aki viszont szintén mit sem tudott arról, hogy a Frivaldszky név ki előtt és milyen összefüggésben vetődött fel. Azt lehet gondolni, hogy Herman valójában Frivaldszky János ellen lépett fel, ám mert egyúttal lekötelezettje is volt, helyette Frivaldszky Imrére toltá át a vádat. Amikor Kossuth 1884. novemberében Helfy Ignácnak ír a nem- és fajnevek magyarosításáról, – Haynald érsek egy korábbi megnyilatkozására reagálva, – az derül ki, hogy őt lényegében csak a növénynevek érdeklik. Azt a Turini Remete mindenesetre leszögezi, hogy nem híve Bugátnak. A kémiai nyelvújítást teljes egészében elveti, az állatvilágról, vagy éppen a rovarokról, a Frivaldszkyakról azonban egyáltalán semmit nem ír.²⁰⁴ A „tót Frivaldszkyak” „legbadaresbb” szóalkotásaival szembe állított Hermanék-féle „magyaros” fajnevek egyébként nem voltak mások, mint a német nevek tükörfordításai.

Konfliktusok elsimítása

Nem ez az egyetlen konfliktus Herman Ottóval. Amikor Hermant országgyűlési képviselőnek választják, 1879-ben kilép a Múzeumtól. A Múzeum ennek ellenére meghagyja neki a Természetráji Füzetek szerkesztését. Herman azonban a Füzeteket magán folyóiratának kezdi tekinteni, s a múzeumiak közleményeit nem hozza, a szakszerkesztőket – köztük Frivaldszkyt – pedig félreállítja, visszatetszést váltva ki a múzeumiak körében.²⁰⁵ Herman önkényeskedése miatt Örley László

200SZILY 1879, 339.

201BÁLINT – FRIVALDSZKY 2007, 68.

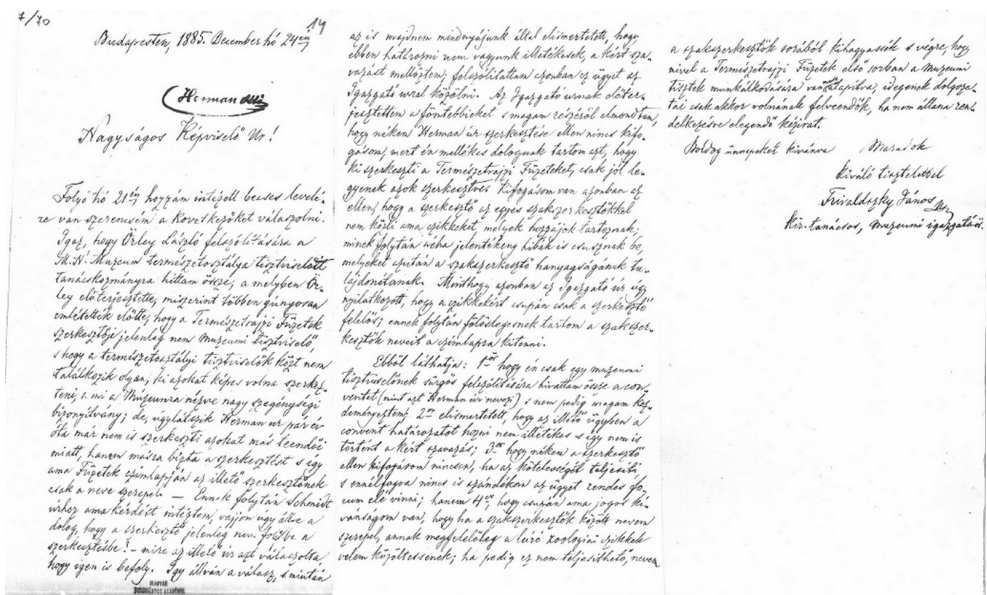
202HORVÁTH G. 1897a.

203BÁLINT – FRIVALDSZKY 2007, 69.

204KOSSUTH 1894

205MTA KK, Frivaldszky János levelei. Ms 257/70

szorgalmazására Frivaldszky 1885-ben ülést hív össze a folyóirat ügyében. Felvetődik már az is, hogy ne Herman szerkessze a lapot. Frivaldszky azonban kijelenti, hogy nem ők illetékesek a szerkesztő személyéről dönteni, mert ez az igazgató hatásköre. Egyébként sem szerkesztő kiléte a fontos, hanem hogy „jól legyen szerkesztve”. – Közben Herman is értesül az üléstről, és számon kéri Frivaldszkyt, hogy miféle „conventet” hívott össze, hiszen az igazgató szerint a szerkesztő a felelős a tartalomért, nem a szakszerkesztők. Frivaldszky válaszában illően megnagyságosurazza az országgyűlési képviselő Hermant, de saját neve alá is odaírja, hogy „királyi tanácsos, múzeumi igazgatóőr.” Elmondja a történeteket, egyúttal közli egyfelől azt a kívánságát, hogy vagy vegyék le nevét a címlapról, vagy mutassák be neki is a szakterületét érintő cikkeket, másfelől, hogy idegenek cikkeit csak akkor közölje, ha nincs múzeumi szerző.²⁰⁶ E nagyvonalúságot Herman is méltányolja, 1890-ben így együtt szervezik az első budapesti nemzetközi ornitológiai kongresszust.²⁰⁷ Tegező viszonyba kerülnek, Frivaldszky „barátságos névnap i ebédre” hívja,²⁰⁸ Herman is „kedves barátjának” szólítja,²⁰⁹ s halála után megemlékezik róla.²¹⁰

16. Frivaldszky János levele Herman Ottóhoz, 1885

206MTA KK, Frivaldszky János levelei. Ms 257/70

207ERDŐDY 1984, 16.

2081891-ben: MTA KK, Frivaldszky János levelei. Ms 257/71

2091893-ban: TTT Frivaldszky János fond

210HERMAN 1895

Frivaldszky János – ellentétben Hermannal – a vizsályok elsímításának embere volt. Így 1884-ben is: Pulszky Ferenc hetvenedik születésnapja alkalmából a család és a Múzeum felesküdtött tagjai részvételével zártkörű estélyt szerveztek. Szinnyei József könyvtárost erre nem hívták meg, mert nem tartozott egyik kategóriába sem. Ezen azonban annyira megsértődik, hogy Csontos Jánosnak, közvetlen felettesének írt levelében párbajjal fenyegetve követeli meghívását.²¹¹

A nyelvújítás kora lezárul

Végül Frivaldszky János szánja el magát arra, hogy rendezi a szakszavak ügyét. Ugyanazon fogalomnak kifejezésére ugyanis már két-három, többé-kevésbé jogosult és használható kifejezés is született, ami a közérthetőséget alaposan zavarta. Hogy ennek a folyamatnak vége szakadjon, rovtani szakszavak egyöntetűsége érdekében a Természettudományi Társulat elnökségéhez fordult. A Társulat elnöke, Szily Kálmán, megbízta Mocsáry Sándor múzeumi segédőrt az addig használt fontosabb rovtani szakkifejezések összeállításával. Majd 1889-ben összeült egy szakbizottság Szily Kálmán elnökletével a következő tagokkal: Frivaldszky János, Herman Ottó, Horváth Géza, Mocsáry Sándor, Paszlavszky József és Daday Jenő. Egyelőre csak a legfontosabb rovtani kifejezésekben állapodtak meg.²¹² Horváth Géza elismeréssel ír Frivaldszky-nak erről az elhatározásáról: „Ő volt az, aki a magyar rovtani műnyelv tisztázását és egészséges alapokra való fektetését napirendre hozta. Annak idején ugyanis éppen ő tőle indult ki az eszme, hogy a magyar rovtani műszavak megrostáltassanak és jó magyarsággal megállapíttassanak. Abban a bizottságban, melyet a k. m. Természettudományi Társulat e czélból kiküldött, és mely működésének eredményét a társulat kiadásában megjelent 'Rovtani Műszótár'-ban tette le, ő is mindig tevékeny részt vett, és a legcsekélyebb ellenvetést sem tette, mikor a Bugát-féle mintára faragott korcs szavakat — részben az ő saját csinálmányát — egymásután mind halálra ítéltük.”²¹³

211OSZK Levelestár, Csontos János Frivaldszky Jánoshoz; SZÖNYI 2012, 354-354.

212DADAY 1889.

213HORVÁTH G. 1897a, 62

17. Frivaldszky János munka közben 1887 körül.

A jóváhagyott szótárt Daday 1894-ben jelentette meg, a Királyi Magyar Természettudományi Társulat gondozásában, *Rovartani műszótár. A leíró rovartan legfontosabb műszavainak foglalata* címmel.²¹⁴

Múzeumi jubileum

1890-ben Frivaldszky János betölti tudományos és hivatalos működésének negyvenedik évét. A Nemzeti Múzeum igazgatósági ülésen Pulszky Ferenc igazgató meleg szavakkal emlékeztetett rá, Szalay Imre miniszteri tanácsos a kultuszminiszter megbízásából elolvasta Csáky Albin grófnak Frivaldszkyhoz intézett leiratát, melyben „becsületes munkában példás lelkiismeretességgel töltött tevékenységéért” meleg elismerését fejezi ki. Másnap lakoma volt a tiszteletére. A múzeum tisztviselői s az állatkert igazgatósága rendezték, s küldöttségileg hívták meg a jubilarist. A 60 terítékű ebédet az állatkerti vendéglőben tartották meg, a Wampeticsben, a Gundel elődjében. Az első felköszöntőt Szalay Imre miniszteri tanácsos

mondta az ünnepeltre. Pulszky Ferenc szintén Frivaldszkyt éltette, kinek „a múzeumban bogarakkal volt dolga, de neki bogarai nem voltak.” Xántus János az ünnepeltben az első monografust éltette, mire Frivaldszky meghatottan mondott köszönetét. Xántus ezután felolvasta az üdvözlő táviratokat. Felköszöntöket mondtak még Szily Kálmán az akadémia, Lengyel Béla a természettudományi társulat, Szabó József az állatkerti igazgatóság nevében, továbbá Gelléri Szabó János, Herman Ottó és dr. Horváth Géza. A lakoma alatt katonazenekar s cigánybanda játszott.²¹⁵

1891-ben történik meg a Múzeum épületének kövel való burkolásának elrendelése, az előcsarnok stukkóval díszítése, mindezt összhangban a fölállítandó Arany-szoborral. „A természetrajzi muzeum mikénti berendezésére vonatkozólag Frivaldszky János abban formulázta igényeit, hogy a magyar emlősök, madarak, halak és hüllők s a rovarok és alsóbb rendű állatok részére 7 s az általános gyűjtemény számára 16 termet igényel.”²¹⁶

Társulatok és egyesületek

1889-ben az Állatvédő Egyesület,²¹⁷ 1890-ben a Trencsényi Természet Tudományi Társaság tagja lesz.²¹⁸ 1890-ben a hévízi tóba, majd a Budapest II. kerületi Malomtóba a nagyváradi hőforrásokból tündérrózsát telepít át.²¹⁹

1891-ben az állathonosító társaság alelnöke, a természettudományi társaság választmányi tagja lesz.²²⁰ Vállalja vidéki gimnáziumok rovargyűjteményeinek felülvizsgálatát, illetve alapítását is. Ezért 1890-ben köszönő levelet kap a nyíregyházi evangélikus gimnázium igazgatójától.²²¹ A kisújszállási református gimnáziumnak kagyló vázgyűjteményt ajándékoz,²²² amiért 1895-ben e város polgármestertől kap köszönő levelet.²²³ Ez utóbbi gyűjteményből napjainkig szép orgonakorall maradt fenn.²²⁴

Szintén 1891-ben jön létre a Természettudományi Társulat állattani szakosztálya, aminek elnöke lesz. Ezt megelőzően egy megbeszélést tartottak a budapesti tudományegyetem II. sz. kémiai intézeti szobájában, amelyről fennmaradt egy színes visszaemlékezés: „Részt vettek az értekezletben a muzeumisták Frivaldszky János igazgató-őr vezetése alatt, Mocsáry Sándor és a zoológiai szakosztály néhány tagja. A megbeszélés

215Fővárosi Lapok 1890-07 1324. ; Vasárnapi Újság 1890 441.

216Pesti Hirlap 1891.10.21. 7.

217OL, P2256-33

218Trencsény megyei Természettudományi Társaság Közlönye

219MIHÁLYFI 1994

220Magyarország tiszti cím és névtára 1891

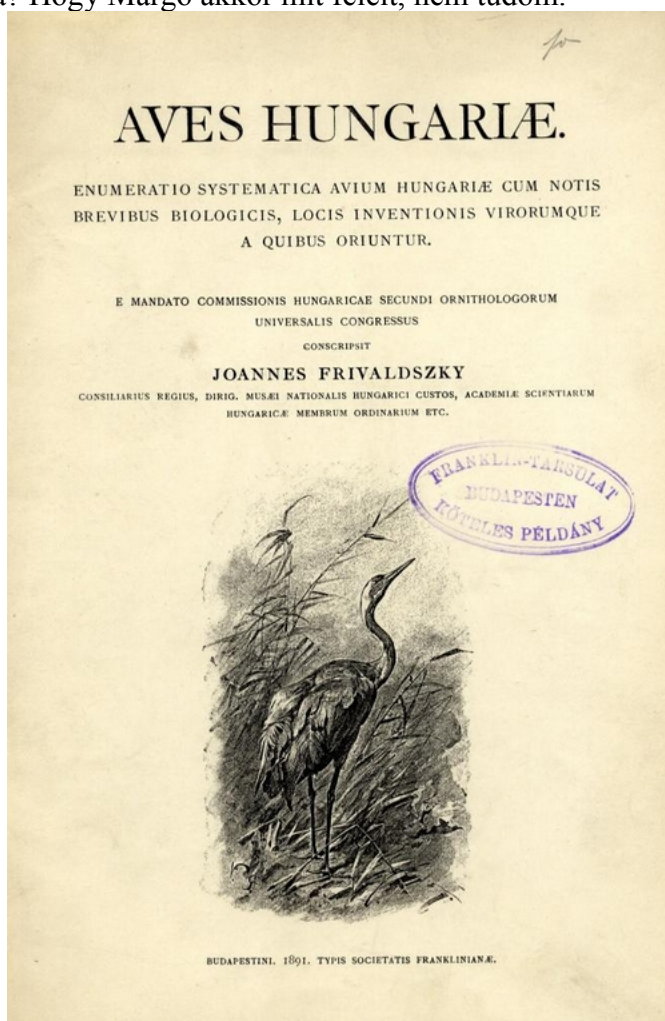
221OL, P2256-33

222TÓTH A. 2001, 279.

223Eredeti oklevél: OL, P2256-33

224Élet és Tudomány, 1980. évf. 159-160.

megkezdése előtt csendes beszélgetés folyt a részt vevők között. Legélénkebb volt Frivaldszky, akit mind a II. sz. Kémiai intézet, mind a legújabb magyar kémiai intézet felszerelése leginkább érdekelt. Mindent végig nézett, végig vizsgált: mi hallgató vendégek, beértük Lengyel tanár-adta feleletével. Így kérdezte Frivaldszky, miután előlről-oldalról végig nézte az (akkor még!) hajszásos villamoslámpát, hogy vajjon e lámpa meleg-e és lehet-e azt kezébe venni baj nélkül... Lengyel szó nélkül kistrófolta az égőt és Frivaldszkynek kezébe adta, aki beírta a demonstratioval azzal, hogy a lámpát Lengyelnek visszaadta és – 1891-ben – még csak annyit mondott, hogy »furcsa!« és azután sokáig nézte a fényesen világító lámpát. – Majd Margóhoz fordult és kezet fogva vele, vallatta őt, hogy vajjon csakugyan igaz-e, hogy Magyarországról ismeretes már a fosszilis ember előfordulása? Hogy Margó akkor mit felelt, nem tudom.²²⁵

18. Az *Aves Hungariæ* címlapja

Az *Aves Hungariae*

Ugyanebben az időben készült el Frivaldszky egyik fő műve, amely nem is rovartani, hanem madártani, amit a nemzetközi Madárkongresszus alkalmából írt.²²⁶ Az előkészítő magyar bizottság 1891. január 16-iki ülésen Frivaldszky Jánost bízta meg az *Aves Hungariae*-nak megszerkesztésével. Elkészítését az ornitológusok közül senki sem vállalta, mert mindegyikük madártani megfigyelésekkel volt elfoglalva. „Frivaldszky János az önzetlenségig menő kötelességtudás embere volt, a kit minden tetteben, minden gondolatában csak a legszigorúbb kötelességérzet vezérelt” – írja magyarázatul Horváth Géza. A választás azért esett órá, mert nemcsak az ornitológiában volt jártas, hanem tudott latinul is, ami nem volt jellemző a reál-érdeklődésű természettudósokra; Frivaldszky Jánosra, aki eredetileg jogásznak készült, viszont igen. Az ornitológusoktól beszerzett előfordulási adatokat rendszerbe foglalta a források feltüntetésével. A három hónap alatt megírt kötet „az ornithologiai congressus tagjai között kiosztott legbecsesebb dolgozatok egyike volt s az ide sereglett első rangú külföldi ornithologusoktól is osztatlan elismerésben részesült.”²²⁷ A nagy szenzációt keltett könyv alapozta meg a magyar tudósok becsületét a külföld előtt, mert addig ilyen monográfia nem létezett.

A részleteket illetően tudni kell, hogy Frivaldszky a munkát csak a bizottság nyomatékos felkérésére vállalta el, és azzal a határozott kikötéssel, hogy neki Magyarország minden ornitológusa, de különösen a Magyar Nemzeti Múzeum Ornithologiai osztályának szakőre, Madarász Gyula segítségére lesz. Az a Madarász Gyula, aki mint ornitológusról is mindig elismeréssel nyilatkozott főnökéről: „Nemkülönben (mint Frivaldszky Imre) Frivaldszky János lelkes természetbúvárunk is sok szép és értékes adattal gazdagítja a hazánkra vonatkozó irodalmat az ornithologia terén is.”²²⁸ A munka elkészítésénél valóban minden ornitológus közre is működött, így Madarász is. Úgy határoztak, hogy azokat a horvátországi fajokat, amelyek előfordulása Magyarországon nem bizonyítható, elhagyják, a zágrábi múzeumra bízva őket. A határozatba Madarász is befolyt, még pedig mint a jegyzőkönyv vezetője.

Előadások és vándorgyűlések

Frivaldszky János utolsó éveiben még előadásokat tart: 1890-ben Bihar megye némely bogárfajairól,²²⁹ 1892-ben három előadást új, illetve

226FRIVALDSZKY J. 1891a; említi a Természettudományi Közlöny, 1890, 325

227HORVÁTH G. 1897b, 7-8.

228MADARÁSZ 1881, 3.

229FRIVALDSZKY J. 1891b

különös alkatú bogarokról,²³⁰ 1893-ban újabb két bogárról.²³¹ Ebben az esztendőben jelentést készít az állattani pályázatról,²³² ez utolsó műve.

Részt vesz a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók évenkénti vándorgyűlésein 1879-ben Budapesten (XX), 1882-ben Debrecenben (XXII), 1886-ban Buziás-Temesvárott (XXIII), 1890-ben Nagyváradon (XXV), végül 1892-ben Brassóban (XXVI). Ezeken többségükben tisztségeket is ellát. Budapesten muzeológiai előadást tart, a többi vándorgyűlésen ismét lokálfaunisztikai témájúak. A nagyváradi gyűlés színpoltja volt, hogy Horváth Géza felszólalásában elsőként sokallta meg az egyes vidékeken előforduló állatok latin neveinek véget nem érő szokásos felsorolását, elegendőnek tartaná csupán a jellemző fajok megemlítését.²³³ 1892-ben Brassóban a magyar orvosok és természetvizsgálók vándorgyűlése elmúlt két évének halottairól Frivaldszky János tartja a szokásos emlékbeszédet. Ezt, mint mondja, szívesen vállalta. Beszéde kellően emelkedett, jó stílusú írás, minden fölösleges szóvirág nélkül. A 12 elhunyt személy közül három olyannak ismerteti részletesen az életét, akikről feltehetően más körökben nem emlékeztek meg. Ezért van az, hogy mások, sokkal jelentősebb emberek, – így Haynald Lajos, Hunfalvy Pál, Nendtvich Károly – csak néhány sort kapnak.²³⁴ Külön kiemeli minden életrajzban, ha valaki 1848-ban „*a szabadság zászlaja alá szegődött.*”²³⁵ Így fejezi be beszédét: „Mi nem fogjuk érdemeiket elfeledni soha! Akik őket ismertük, magunk között láttuk, szíveinkbe zárva hordjuk emléküket; az epigon pedig a vándorgyűlés munkálatai könyvében találja majd tevékenységüket, nagyságukat kegyelettel hirdető lapokat.”²³⁶

Ennek az eseménynek azonban lett egy furcsa visszhangja. A Hét szerkesztője már úgy számol be róla, hogy az emlékbeszéd tartása korábban Chyzer Kornél feladata lett volna, akinek „emlékbeszédeit nagy műveléssel hallgatta a közönség és amióta ő erről a tisztról – nehogy rossz hírbe keveredjék – lemondott, többé a vándorgyűléseken az emlékbeszédeket meg se hallgatják és mint szegény Frivaldszkyval történt, ki az idén Brassóban próbálkozott meg ezen nehéz feladattal, az első nehéz mondat után, már azt jelentette ki a közönség nevében az elnök, hogy 'az igen szép és kegyeletes emlékbeszéd felolvasottnak tekintetik.' Ez soha sem történhetett meg Chyzerrel, az ő emlékbeszédjeit, az ő orgona hangján

230FRIVALDSZKY J. 1889a; említve: Természettudományi Közlöny 1892, 156-157.

231FRIVALDSZKY J. 1892b, említve: Természettudományi Közlöny 1893, 49.; továbbá

FRIVALDSZKY J. 1893b

232FRIVALDSZKY J. 1893d

233Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Vándorgyűléseinek munkálatai IX 181, X 63, XIV 83, XV 72, XIX 32, 45, XX 23, 70, 256-271 (bibliográfia, benne 13 művével) XXIII 50, XXV 49, XXVI 44, XXV 49.

234FRIVALDSZKY J. 1893a

235FRIVALDSZKY J. 1893a, 64.

236FRIVALDSZKY J. 1893a, 70.

előadva, soha se tekintették elmondottaknak, amíg azokat lelkesen és lelkesítve el nem mondta.”²³⁷ Valójában azonban Chyzer mindössze két vándorgyűlésen mondott emlékbeszédet, a XXIII. és XXIV. vándorgyűlésen,²³⁸ a XXV-en már nem. Orgonahangját mi már megítélni nem tudjuk, Frivaldszky említett beszédének elmaradásának okáról sem tudunk semmit, pl. hogy nem májbaja miatt lett-e rosszul, beszéde viszont kétségtelenül szép, beszédek elmondásában pedig egyébként sem volt praxis nélküli.

Kossuth Lajos temetése

Hogy mennyire a nemzeti eszmék híve volt, az kiderül Damjanich János özvegyével való kapcsolatából is: „Mikor Kossuth Lajos holttestét hazahozták, a vasútról egyenesen a Nemzeti Múzeumba vitték, mert ott akarták felravatalozni. Este jött meg a koporsó, s az üres teremben, ahová letették, egy feketeruhás öreg nő jelent meg. Idegent nem eresztettek a múzeum tájkára, s a kert minden kapujánál őr állott. Friedwalszky múzeumi őr és családja állt a Sándor utcai mellékkapu közelében, s az őrt álló rendőrnek azt az utasítást adták, hogy az érkező két gyászruhás nőt, kiket ők ismernek, be kell ereszteni. Meg is jelent néném nemsokára. Friedwalszkyék saját lakásukon keresztül vezették be a múzeum belsejébe. Így jutott a koporsóhoz. – Néhány percig mozdulatlanul állt mellette magába mélyedve. Vájjon mit mondhatott gondolatban a halottnak, s az vájjon válaszolt-e neki? Ki tudna az emberi szív mélyében olvasni?”-írja Kossuth Lajos 1894-ben történt temetéséről Damjanich özvegyének húga.²³⁹

Barátja, Xántus megrökkant

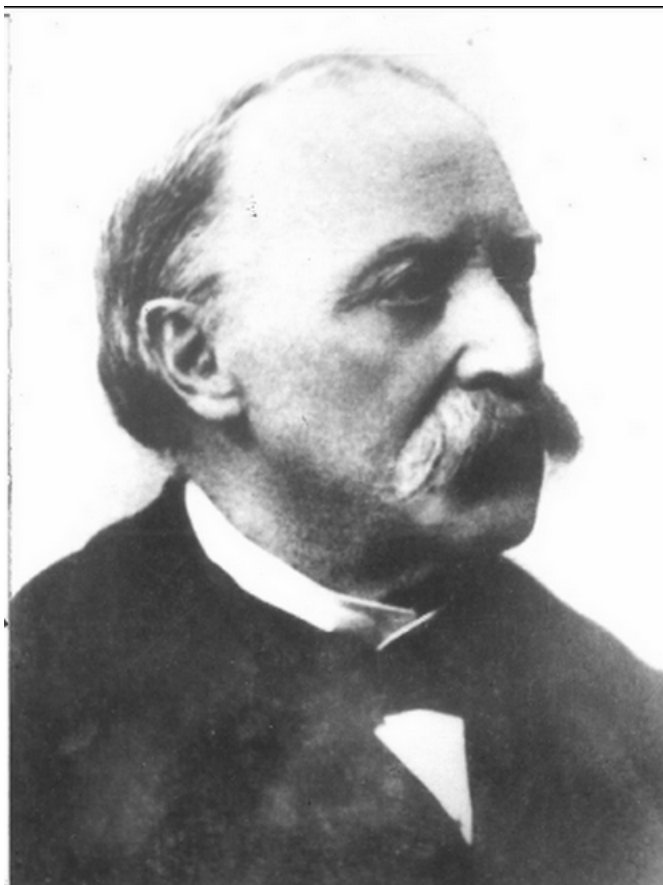
Xántus János élete végén megrökkant, az Abbázia melletti Voloscára vitték gyógyulni. „Különféle terveket szőtt, így hogy Voloscaban állatkertet állít, melyben a világ összes állatai láthatók lesznek. A betegsége hírére hozzá Voloscaba utazott barátjának, Frivaldszkynek elmondta, a királytól katonákat fog kerni, kiknek segítségével fel fogja robbantani a Karszthegységet, amelynek helyen aztán gyönyörű mólókat akart építeni. Frivaldszky beszélni engedte. Egyszer azonban Xántus megkérte, hogy menjen el csak megnézni egy villát, melyet Voloscaban vett. Ennek Frivaldszky nem akart engedelmessé válni, mert tudta Xántus nevéjéről, hogy az a házvásárlás csak Xántus képzeletében van meg. Xántus ekkor nagyon megharagudott Frivaldszkyra, de már másnap egy megmentető levelet küldött neki, melynek tartalma azonban nem volt egészen értelmes.”²⁴⁰

237A Hét, 1893, 105.

238CHYZER 1890

239VARSÁNYI 1994, 272.

240Pesti Hírlap 1894-07-10

19. Frivaldszky János 1894-1895 körül.

Életműve: a Múzeum

Pulszky Ferenc a Múzeum igazgatója nyolcvanadik születésnapját ünnepelte. Az ez alkalmából rendezett ünnepségen megjelent a Nemzeti Múzeum teljes tisztviselői kara is, élén Frivaldszky János igazgató-őrrel, „ki szép beszédben emlékezett meg e nap jelentőségéről. Pulszky Ferencz meghatottan köszönte meg a megemlékezést.”²⁴¹ Amikor Pulszky nyugdíjba megy és helyére új igazgató kerül a Múzeum élére, mint igazgató őr ő mondja az üdvözlőket a Múzeum személyzete nevében.²⁴²

Frivaldszky János minden igyekezetét, minden idejét és minden összeköttetését kizárólag csak arra használta fel, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum állattani és kivált rovargyűjteményei mennél inkább

241Ország Világ 1893-2 634.

242Magyar Könyvszemle,1895. 1. 74-80.

gyarapodjanak.²⁴³ A gyűjtemények az ő idejében majdnem megtízszereződtek. Az ötvenes évek elején volt 40 ezer állat körülbelül félmillióra szaporodott.²⁴⁴ A rovaryűjtemény halálakor 165 000 darabból állt. Emiatt a Múzeum alapítói közé sorolják,²⁴⁵ tekintve, hogy gyűjteményét gyűjtés és szerzés révén maga is 7299 példánnyal gyarapította, s a könyvtárának pedig 223 könyvet ajándékozott.²⁴⁶ A nevéhez fűződik az állattári osztály kézi könyvtárának megalapítása is, amely addig csak abból állt, amit Frivaldszky Imrétől gyűjteményével együtt vásároltak. Csiki Ernő megítélése szerint e könyvtár jelentőségét nem csak az adja, hogy nélküle nem lehet a gyűjteményeket feldolgozni, hanem az akkori múzeumi tisztviselők irodalmi működése „bizony az is tulajdonképen csak a könyvtárral együtt kezdődött, azzal együtt fejlődött. A mi azelőtt íródott, legnagyobbbrészt hiányos volt, sok munka csak kézirat maradt.”²⁴⁷

243HORVÁTH G. 1897a, 58.

244CSIKI 1903

245A Magyar Nemzeti Múzeum 1896; FRIVALDSZKY J. 1880a

246FRIVALDSZKY J. 1880a, 9.

247CSIKI 1903

HALÁLA

Betegsége

Májrákban szenvedett, amit régebb óta próbált karlsbadi kúrával gyógyítani, ám betegsége soha sem gátolta abban, hogy hivatalos dolgait elvégezze. „Húsz év alatt, úgy szólván, semmit sem öregedett, ámbar koronként májbajban szenvedett. De az utóbbi években májbaja rendes életmódja dacára mindinkább zaklatta, s az előbb mindig pirosposzsgás ember, halála előtt mintegy két évvel, egyszerre csak szemlátomást öregedni kezdett. Baja mindinkább súlyosbodott és komoly fordulatot vett.”²⁴⁸ Van néhány adatunk, hogy hol üdült: 1872-ben Tátrafüreden nyaral feleségével, Xántusékkal együtt.²⁴⁹ 1881-ben az ausztriai Tobelbadban, most is Xántus Jánossal, és a rokon Keglevich Arturnéval.²⁵⁰ 1893-ban öt hét szabadságot töltött Szepesbélán,²⁵¹ majd visszatérvén a fővárosba újból átvette a természetrajzi tár ügyeinek vezetését.²⁵²

1895. március elején májbája, a mely már esztendők óta gyötörte, megint elővette. Sárgaságba esett, ágyba kellett feküdnie. Föl sem kelt többé. Betegsége már annyira előrehaladt, hogy az orvosok nem tudták megmenteni a beteg tudóst. Egy jezsuita paptól fölvette az utolsó szentséget, s másnap március 29-én délután hosszú agónia után felesége karjai között 73 éves korában meghalt.²⁵³

20. Frivaldszky János sírjának helye

248HORVÁTH G. 1897a, 63

249Fővárosi Lapok 1872-08 764.

250Fővárosi Lapok 1881-07 973.

251Pesti Hírlap 1893-07-12, 4.

252Budapesti Hírlap 1893-08-28, 5.

253Pesti Hírlap 1895-03-30, 8.; Budapesti Hírlap 1895-03-30, 6.

A kerepesi temetőben temették el, a főbejárattól jobbra induló falsírboltok egyikébe, az 546. számúba.²⁵⁴ Temetésén ott volt Wlassics Gyula közoktatási miniszter; a MTA részéről br. Eötvös Loránd elnök, Szász Károly másodelnök, Szily Kálmán főtitkár, sokan a tagok közül; a természettudományi társulat tagjai; a Múzeum részéről Szalay Imre igazgató és az állattári osztály vezetője, Mocsáry László, akik búcsúztatták. A napilapok nekrológokat közöltek,²⁵⁵ arcképével.²⁵⁶

Ágai Adolf élclapja a haláleset alkalmából a következő vers közlését tartotta ízlésesnek:

„Frivaldszky János
Megállott a malom, lejárt már a garat,
Jó Frivaldszky János nem fog több bogarat.
Méhék zsongják körül sirhantja virágit,
Keresztjén szentjános-bogárka világít.”²⁵⁷

Nekrológja

Mint méltatói elmondják, Frivaldszky János szorgalmas, kötelességtudó, konzervatív, passzív, szerény, félénk, kicsit nehézkes, szögletes, zárkózott, baráti társaságban azonban igen barátságos természet volt. Frivaldszky Imréhez képest nem volt nagyvonalú, nem volt üzleti érzéke, együttműködésük idején az ő koncepcióin dolgozott, így lett a részletmunkák alapos embere. A tudományos világ számára készült életrajzában a következő jellemzést kapta: „Az állattani szak terén fellépett Frivaldszky Imre és megnyitotta sorát azoknak a magyar zoologusoknak, a kik a kezdet nehézségei s a mostoha viszonyok daczára nemes buzgalommal és hazafias lelkesedéssel munkálkodtak Magyarország állatvilágának tanulmányozásán és tudományos ismertetésén. A magyar állattan történetében ezt a korszakot két legkimagaslóbb alakjáról, Frivaldszky Imréről és Petényi Salamon Jánosról, méltán a Frivaldszky-Petényi-korszaknak nevezhetjük. E tiszteletreméltó korszak utolsó képviselője volt” Frivaldszky János²⁵⁸

„Frivaldszky János külső megjelenésében maga a megtestesült szerénység volt. Modora kissé nehézkes és tartózkodó, magatartása kissé szögletes és zárkózott volt; de ennek csak leküzdhetetlen szerénysége és félénksége volt az oka, mert bizalmas családi vagy baráti körben meleg kedélye megnyilatkozott és közlékenyebbé tette. Legfőbb élvezetét a munkában, a teljesített kötelesség édes öntudatában találta. Erélyes soha sem tudott lenni, szigorú csak önmaga iránt volt; készakarva soha sem vétett

254KÁROSSY 1938, 173.

255Vasárnapi Újság, 1895. 218; Pesti Napló 1895-03-30, 1895-03-31, 1895-04-01

256Ország Világ 1895, 212.

257Borsszem Jankó 1895-04-07, 8.

258HORVÁTH G. 1897b, 1.

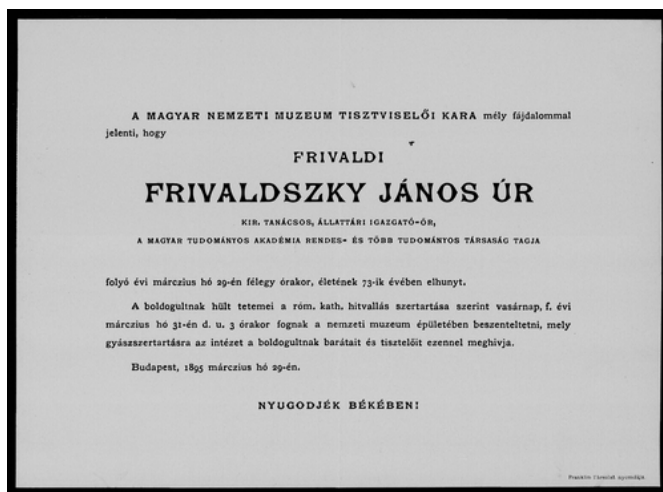
senkinek. [...] És ha egyéb érdeme sem volna mint az, hogy e gyűjteményeket az osztrák hatóságok minden akadékoskodása, zaklatása és rosszakarata daczára híven és becsületesen megőrizte, sőt fejlesztette, már evvel is kiérdemelte volna őszinte hálánkat, igaz tiszteletünket. Áldott legyen emlékezetek!” – írja róla kortársa, Horváth Géza.²⁵⁹ Horváthot annak idején Frivaldszky János ajánlotta be az Akadémiába, ettől függetlenül nem neki, hanem Hermannak volt jó barátja.²⁶⁰

Arcképei

Öt arcképe ismeretes különböző korokból: Egy 1876 tájban készült rajz Suhajcky Györgytől,²⁶¹ egy fotó 1881-ből Ellinger Edétől,²⁶² egy aláírt fotó 1885 körül szintén Ellinger Edétől,²⁶³ egy 1887 körül készült rajz, amely őt munka közben, dolgozóasztalnál ábrázolja,²⁶⁴ végül egy 1894-1895-re tehető öregkori fotó.²⁶⁵ E képek fordulnak elő Frivaldszky Jánossal kapcsolatos más publikációkban is.²⁶⁶

Gyászjelentések

Halálakor feleségén kívül a Nemzeti Múzeum és az Állat- és Növényhonosító Társaság is adott ki gyászjelentést.

259HORVÁTH G. 1897a, 63

260levelezésük 1874-től: MTA-KK Ms 261/9-106

261TTT Frivaldszky János fond

262MTA KK Ms 10.206/37; Magyar Salon, VIII. 1887, 456.

263TTT Frivaldszky János fond; HORVÁTH G. 1897a

264Magyar Salon VIII. 1887, 454.

265TTT Frivaldszky János fond; HALAJ 1972

266Magyarország és a Nagyvilág 1877, 6. sz.; Athenaeum Naptár 1878; Vasárnapi Újság, 1892, 8. sz.; 1895, 218.; aláírása: Vasárnapi Újság 1889, 44. sz.;

AZ ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKONOSÍTÓ TÁRSASÁG IGAZGATÓ-VÁLASZTMÁNYA
mely megilletődéssel tudatja érdeműs alelnökének

FRIVALDSZKY JÁNOS ÚRNAK

KIR. TANÁCSOS,
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA RENDES TAGJA, A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM IGAZGATÓ-ÖRE
ÉS TÖBB TUDOMÁNYOS TÁRSULAT TAGJÁNAK

1895. évi márczius hó 29-én, délután félegy óraker történt gyászos elhunytát.

A boldogultnak hült tetemei f. hó 31-én, d. u. 3 óraker fognak a nemzeti Múzeumban a
róm. kath. egyház szertartása szerint beszenteltetni.

Budapest, 1895. évi márczius hó 30-án.

ÁLDÁS ÉS BÉKE EMLÉKÉRE!

Frankó Tóthfalvi nyomdász

Frivaldi Frivaldszky Jánosné szül. Lázár Lila a maga, valamint az
összes rokonok nevében is a legmélyebb fájdalommal jelenti: lón szeretett felejtethetlen
férjének, illetőleg sógoruknak, nagybátyjuknak és kedves rokonuknak

frivaldi FRIVALDSZKY JÁNOS

kir. tanácsos, Nemzeti Múzeumi igazgató-ör,
a M. T. Akadémia rendes és számos más tudományos, köznevelésügyi és emberbaráti társulat és egyetel
tagjának, az állatnövény-konosító társaság alelnökének.

folyó hó 29-én, délután félegy óraker, hosszas szenvedés s a halotti szentségek
ajátos felvétele után, munkás és hazája javának szentelti cete 73-ik, legboldogabb
házasságának 37-ik évében történt elhunytát.

A drága halott földi részei folyó hó 31-én délután 3 óraker fognak a gyász-
házban (Nemzeti Múzeum épület) a róms. kath. vallás szerint megáldatni s onnan a
keresepi úti sírkertben örök nyugalomra teletni.

Az engesztelő szent miseáldozat pedig április hó 1-én délelőli 10 óraker fog
a tisztelendő szerviatsályak templomában a Mindenek Urának bemutatattatni.

Mely végítességtételekre az elhunytunk rokonai, karlarsai, barátai és ismerősei
tisztelettel meghíválnak.

Budapestben, 1895. márczius hó 29-én.

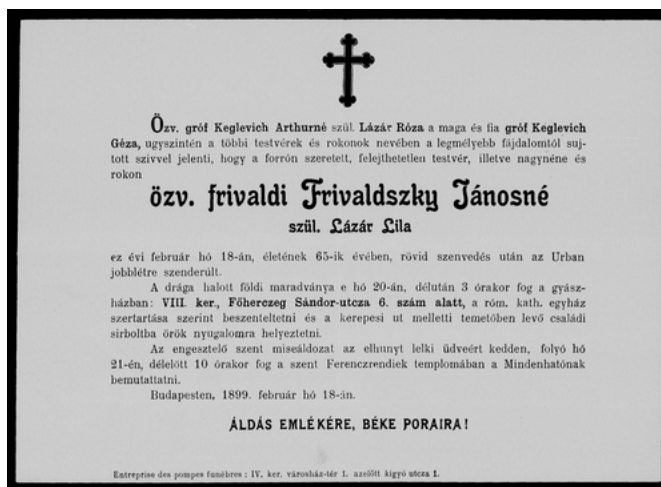
Nyugodjanak békében áldott porai!

Entreprise des postes françaises (Budapest kigyű-utca 1.)

A gyászjelentés megírásakor az özvegy látókörében nem volt senki férje rokonságából, a szöveg így csak általánosságban említ rokonokat.

Özvegye, Lázár Lila

Halála után özvegye özvegyi ellátást kap férje évi 2700 K fizetése és 43 évi szolgálata után évi 720 K összegben.²⁶⁷ Albérletekben lakik 1898-ban VIII. Esterházy u. 24., 1899-ben VIII. Főherceg Sándor u. 6. alatt.²⁶⁸ 1899-ben még említik a szeptember 13-17. közt tartott Nemzetközi Gyermekmentő Kongresszus előkészítő bizottságának nagyszámú tagjai közt,²⁶⁹ de 1899-ben ő is meghal, férje mellé temették. Később ide temetik az asszony húgát, gróf Keglevichné és ennek fiát, gróf Keglevich Géza színházi intendánst is.²⁷⁰

24. Feleségének gyászjelentése

²⁶⁷ZÁRSZÁMADÁS 1895, 62.

²⁶⁸Tolnay hiteles címtára 1898; Budapesti Czim- és Lakásjegyzék

²⁶⁹SCHERER 1900, 6.

²⁷⁰OSZK, Gyászjelentések; Fiumei úti Temető anyakönyv

AZ UTÓKOR EMLÉKEZETÉBEN

Emlékezete itthon

Halálát követően sorra jelentek meg róla méltatások.²⁷¹

Ezektől elüt Madarász Gyula megszólalása, aki Frivaldszky János halála után korábbi nyilatkozataihoz képest hangot vált, és a következőket írja: „Leghitelesebb munkának tekinthető az *Aves Hungariae*, melyet Frivaldszky János szerkesztett a Budapesten tartott II-ik nemzetközi ornithologiai kongresszus alkalmára. Ezen munka részint a kongresszuson kiállított múzeumi és magánosak madaraira, részint pedig Petényi Salamon ornithologus hátrahagyott jegyzeteinek egy részére lett alapítva. [...] Sajnos, hogy e munka szerzője nem volt szakember az ornithologia terén s így nem vehette figyelembe ama faji és helyi változatokat, melyek faunánkat kiváltképpen jellemzik.”²⁷² Madarász Gyula e dolgozatban a horvát fajokat mutatja be mint Magyarországra nézve újakat, s ennek hiányát a munka hibájának tünteti fel. A Magyar Ornithologiai Központ 1899. augusztusában²⁷³ azonban rendreutasítja Madarászt, emlékeztetve őt a horvát fajokkal kapcsolatos megállapodásra. Madarász igyekszik tisztázni magát, ám állításait fenntartja.²⁷⁴ Az Ornithologiai Központ 1899. december 24-én Frivaldszky mellett kiállva zárja le a polémiát.²⁷⁵

Más azt jegyzi fel Frivaldszky Jánosról, aki számos fiatalat karolt fel és hozott be a Múzeumba, hogy volt egy gyöngéje, a koleopterológia, amit élete végéig féltékenyen őrzött, remélve, hogy csak sikerül nagy álma, a magyarországi bogarak monográfiája. Hírlett, hogy „maga mellett mást nem is türt s aki e rovarrend tanulmányozásával (nem gyűjtésével) foglalkozni akart, azt lebeszélte, kedvét elvette, hogy szavaival éljek 'Öcsém, hagyja azt, jobban mint én sohse fogja tudni'.”²⁷⁶ Alighanem Kuthy Dezsőről lehet szó, aki 1895-ben vette át tőle a bogárgyűjteményt, s 1896-ban a Természettudományi Társulat által kiadott magyarországi latin-magyar faunakatalógus III. kötetében ő állította össze Frivaldszky János munkáját befejezve²⁷⁷ a bogarakról szóló részt. Mindezt pedig Csiki Ernő jegyezte fel,

271Aquila 1895, 96.; 1899, 323.; Insektenbörse, 1895, 12, 75.; Miscellanea Entomologica 1895, 3, 48-49.; KRAATZ 1895; MİK 1895; SZINNYEI 1896; Természettudományi Közlöny 1896, 636.; 1897, 50-56.; HORVÁTH G. 1897a; PALLAS VII. 662.; DADAY 1882-1903; CSIKI 1903; Állattani Közlemények 1903, 205.

272MADARÁSZ 1899a

273Frivaldszky János emlékezetének. Aquila 1899. 3. sz. 323-325.

274MADARÁSZ 1899b

275Aquila 1899. 4. sz. 403-404. Frivaldszky János emlékezetének. Bezáró szó.

276CSIKI 1903

277HORVÁTH G. 1897a, 64

aki 1897-ben került a Nemzeti Múzeum állattárához. Neki már csakis a bogárgyűjtemény gondozása volt a feladata, egyébbel nem kellett törődnie.²⁷⁸

Támadták nyelvújítása miatt is. Főleg Abafi-Aigner Lajos, magyar irodalmár, könyvkiadó, aki 1890 táján kezdett rovarattal foglalkozni, ő Frivaldszky névalkotási módszerét bírálta erősen, aminek jelentős szerepe volt abban, hogy a Frivaldszky-féle nevek hamar feledésbe merültek,²⁷⁹ s a zoológiai neologizmusok már csak humoreszkek tárgyai lettek.²⁸⁰

1929-ben ismét a nyelvészet részéről éri bírálat, Tolnai Vilmosnak a nyelvújítás történetéről készített terjedelmes értekezésében. Ő ír először a rovarattani szakszavak nyelvújításáról negatív értékítélettel, amit kizárólag Frivaldszky János működésének tulajdonít. Úgy tudja, hogy Szabó József műve bírta rá „Frivaldszky Jánost, a bogárvilág legkitűnőbb ismerőjét, hogy valamennyi rovarnak magyar nevet adjon, és ezrivel alkotta, saját bevallása szerint Diószeghyék példájára, a legcsudálatosabb szavakat: *iganc, szövőnc, sitár, kecsér, külény, lélme, lágyma, alkonyász, merőc, derec* stb.” Azt állítja továbbá, hogy „ezekre vonatkozik Kossuth Lajos egyik levele, amelyben elítéli a Bugát-féle purizmusból eredő szócsináló hóbortot.”²⁸¹ Kossuth nyelvészeti bírálata az állattan világát ugyan nem érintette, megér mégis némi kommentárt. Először is, hogy a Tolnai által idézett „legcsudálatosabb” szavak az általa hivatkozott helyen²⁸² nem találhatók, megtalálhatók viszont közülük néhányan (*igonc, sitaris, kecsély, lágycz, derécz*) Frivaldszky Imrénél.²⁸³ Mindezekből pedig az következik, hogy nem Szabó József volt az állattani névadás elindítója, hanem Frivaldszky Imre. Tolnai – mint téves hivatkozásaiból látszik – e műveket sohasem olvasta, hanem e részt valaki – meg nem nevezett – informátor sugalmazására írta, aki a két Frivaldszkyt össze is keverte. Tekintve, hogy Kossuthot mint tromfot kezelve az előbbihez hasonló tájékoztatlanságot mutat, a forrás valószínűen Herman Ottó lehet.

278A Bogárgyűjtemény története:

<http://www.nhmus.hu/hu/gyujtemenyek/allattar/bogargyujtemeny/reszletes>

279SZANYI 2014

280 Rákosi Viktornál a *foltos nyakorján* (zsráf: RÁKOSI 1893), a *górugrány* (kenguru: RÁKOSI 1913)

281TOLNAI 1929 211.

282„Math. és termt. Közl. III, 1863. 17.” Az adott évben azonban a hivatkozott periodika nem jelent meg, a III. kötet megjelenési éve pedig 1865, így a hivatkozott mű nem más, mint Frivaldszky János: Adatok a magyarhoni barlangok faunájához, Math. és termt. Közl. III. 17-53., azaz FRIVALDSZKY J. 1865a. Egyébként sem itt, sem FRIVALDSZKY J. 1867b (Mathematikai és Természettudományi Közlemények V. 1-98) művében e szavak nem találhatók.

283BÁLINT-FRIVALDSZKY 2009, 232-241.

Ezekről eltekintve Frivaldszky János méltatása folyamatosnak volt tekinthető a két világháború közt is,²⁸⁴ sőt 1945 után is.²⁸⁵ 1974-ben a két Frivaldszky tiszteletére elnevezett *Frivaldszky* tudománytörténeti szakközlöny is indul a Természettudományi Múzeum kiadásában, de csak 2 évfolyamot ér meg.²⁸⁶ A szocialista tudománypolitika akkor szünteti meg, amikor ismertté válik a materialista volta miatt különleges tiszteletre emelkedett Herman Ottó támadása a Frivaldszkyak ellen. Amikor napvilágra kerül az a levele, amelyben az emigrációban élő Kossuth Lajosnál bevádolta a „Frivaldszky klikk”-et.²⁸⁷ Az sem vált ügyének javára, hogy az Akadémia történetét írva – 1975-ben – a másik Frivaldszkyt, Imrét Vekerdi László kifejezetten megrágalmazza.²⁸⁸ Ennek következtében a két Frivaldszky egy negyedszázadra szalonképtelen lett a kommunista ideológiájú tudomány előtt.

Frivaldszky János neve ilyenek miatt az utóbbi 30 évben már csak lexikonok lapjain volt olvasható, többnyire egyikből a másikba átmásolt tartalommal.²⁸⁹ A rendszerváltás után azonban néhányan újra felfedezik hazánkban.²⁹⁰ Bálint Zsolt lepidopterológus kifejezetten pozitívan értékeli a Frivaldszkyak nyelvújítását.²⁹¹ Korunkban már nem fenyeget sem a nemzetközi tudománytól való „szeparatizmus” veszélye, anyanyelvünket pedig legfeljebb az angollal szemben kell védenünk. Most már indulatoktól mentesen lehetünk képesek befogadni mindazt, amit egy Vörösmarty nem tartott sem „korcsnak”, sem „legcsudálatosabbnak”, sem „furcsaságnak”. Ha egy mai gyógyszerész vagy családorvos képes megjegyezni ugyanazon generikumok gyárankint változó fantázianeveit, nem okozhat egy entomológus számára sem nehézséget egy nemzetközi fajnév mellé egy magyar fajnév memorizálása, amelynek – ellentétben a hangzatos, de jelentés nélküli árunevekkel – informatív tartalma is van. Esztétikai aggályunk sem nagyon lehet olyan lepidopterológus – Bálint Zsolt – esetében, aki emellett több kötetet publikált költő, diplomás zeneművész, valamint Csontváry- és Mednyánszky-kutató.

284Állattani Közlemények 1916, 46., 1942, 32-33.; KRÜCKEN-PARLAGI 1918, I. 358.; SZILÁDY 1925, SZILÁDY 1927; Természettudományi Társulat Évkönyve 1940, 130.; GOMBOCZ 1941, 222.;

285RAPAICS 1953, 103.; ALLODIATORIS 1963; Magyar Életrajzi Lexikon, 546.; SZELEI 1971; Élet és Tudomány 1974-24;

286FRIVALDSZKYA 1975, 1-2. sz.;

287HERMAN 1983, 351.

288A Magyar Tudományos Akadémia másfél évszázada. Bp. 1975. 72-73.

289Biológiai Lexikon I. 758-759; Magyar Agrártörténeti Életrajzok A-H, 1987; Magyar utazók lexikona 128.; Magyar Nagylexikon VIII. 313 („Fridvaldszky” néven); Új Magyar Életrajzi Lexikon

290 LACZA 1995; ROZNER 2004;

291 BÁLINT 2006; BÁLINT-FRIVALDSZKY 2009, 68-69, 79-82.

Emlékezete külföldön

Frivaldszky János jobban járt külföldön, ott nincsenek disszonáns hangok. Első sorban Amerikában: Egy híres magyarokat népszerűsítő amerikai kiadású lexikonban szerepel.²⁹² Hangay György az USA-ban megjelenő Rovartani Enciklopédiába²⁹³ 13 magyar entomológust juttatott be, köztük Frivaldszky Jánost is.²⁹⁴ De megbecsülik máshol is külföldön.²⁹⁵ Nyugati szomszédaink „osztrákként” tartják számon.²⁹⁶

25. Emléktábla Rajecen, 1972-től

Szlovákiában, születési helyén, Rajecen emlékét nagy tisztelettel őrzik. 1972-ben, születése 150. évfordulóján fedezte fel a maga számára a szlovák tudománytörténet.²⁹⁷ A rajeci városi tanács a tanácsház falán fekete márvány táblát állított emlékére. E táblát a rendszerváltozás után, 1992-ben, a 170. évfordulón áthelyezik a szemközti múzeum falára. Ladislav Židek rajeci polgármester ezt az alkalmat ünneppé és kis tudományos ankéttel köti össze. Ekkor *ulica Frivaldského* néven utcát is neveznek el róla a városka déli, kertvárosi részén.

292SIMON 1999, 242

293Encyclopedia for Entomology

294HANGAY 2004

295HESELBARTH-OORSCHOT-WAGENER 1995, Band 2, 1179 - 1199.; OKALI 1996, 38.; RÁKOSY 1996; KŘÍŽ 2001

296Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950. I. 372.

297MARTINČEK 1972; HALAJ 1972; JURKOVIČ 1976); ŠTOLLMAN 1972; Slovenský Biografický Slovník, II. 131.; KOLEŠKA 1980; RYBÁRIKOVA 1994;

26. Frivaldskeho ulica Rajecen, 2013-ban

Ez mindmáig a világon az egyetlen, Frivaldszkyról elnevezett utca. 2005-ben MUDr Karol Kříž, rajeci orvos és entomológus Frivaldszky Jánosról kismonográfia írásához kezd. Frivaldszky János műveinek ebben szereplő jegyzékét jelen írás szerzője bocsátotta a rendelkezésére, amiért a szerző köszönetet is mond.²⁹⁸ 2007-ben részemről is elkészül egy életrajz.²⁹⁹ 2012-ben, születésének 190. évfordulóján RNDr Ladislav Židek egykori rajeci polgármester – ma vállalkozó – Kříž doktor szakmai közreműködésével nagy emlékünnepséget, utána tudományos konferenciát, egész napos programot szervezett.

27. A magyar delegáció Rajecen, 2012.
(Frivaldszky J., Dr. Bálint Zs., Dr. Gubányi A.)

Az ünnepség fényét emelte a Magyar Nemzeti Múzeum állattani szempontból jogutódjának, a Természettudományi Múzeumnak kutatási

298 KŘÍŽ 2012, 54. „bez ktorých by táto práca bola nekompletná a nikdy nebola 'uzrela svetlo sveta'”

299 A 2019. év elején megszüntetett honlapon a www.frivaldszky.hu/FJentom l.: BÁLINT 2009) 179.; KŘÍŽ 2012, 23, 35.

igazgatója, Dr. Gubányi András és Dr. Bálint Zsolt, a lepkeosztály vezetőjének jelenléte.

28. Ünnepi beszédek az emléktáblánál, 2012.
(Frivaldszky J., A. Štollman, MUDr. K. Kříž)

Az emléktáblánál a magyar küldöttség részéről jelen írás szerzője mondott beszédet.³⁰⁰ A közetkező évben szlovák küldöttség tisztelgett Frivaldszky János sírjánál.

29. Frivaldszky János sírja a Kerepesi temetőben, 2013
(RNDr. L. Židek, Frivaldszky J., A. Štollman)

Ezt követően készült el a jelen életrajz első kiadása 2015-ben,³⁰¹ amelynek bővített és átdolgozott második kiadása ez a publikáció.

300FRIVALDSZKY 2018, 231.

301FRIVALDSZKY 2015

A RÓLA ELNEVEZETT FAJOK ÉS VÁLTOZATOK³⁰²

Coleoptera

Carabus Schedleri Fabr. var. *Frivaldszkyi*
Menas Frivaldszkyi
Eusonoma Frivaldszkyi
Euplectus Frivaldszkyi
Bythinus Frivaldszkyi
Meligethes Frivaldszkyi
Bruchus Frivaldszkyi
Tentyra Frivaldszkyi
Platytarsus Frivaldszkyi
Trachyphloeus Frivaldszkyi
Psolidium Frivaldszkyi
Eirirrhinus bimaculatus Fabr. var. *Frivaldszkyi*
Dorytomus vorax Fabr. Var. *Fridvaldszkyi*
Bagous Fridvaldszkyi
Ceuthorrhynchus Frivaldszkyi
Grammoptera (Cortodera) Frivaldszkyi
Agapanthia Fridvaldszkyi
Psylliodes Frivaldszkyi
Halyzia conglobata L. var. *Frivaldszkyi*

Hymenoptera

Allantus Frivaldszkyi
Vipio Frivaldszkyi
Hedychrum Frivaldszkyi
Chrysis Frivaldszkyi
Trigonopsis Frivaldszkyi
Euceria Frivaldszkyi
Marcopsis Frivaldszkyi

Orthoptera

Barbitistes Fridvaldszkyi
Thamnotrizon Frivaldszkyi

Hemiptera

Cazira Frivaldszkyi
Corisa Fridvaldszkyi

302 HORVÁTH G. 1897b, 9-11. nyomán

Myriopoda

Julus Frivaldszkyi

Arachnoidea

Theridium Fridvaldszkyi

Pedanostethus Frivaldszkyi

Chernes (Ectoceras) Fridvaldszkyi

Crustacea

Cyclops Frivaldszkyi

Vermes

Octolasion Frivaldszkyi

Funghi

Agaricus (Lepiota) Fridvaldszkyi

MŰVEI

FRIVALDSZKY I. és J. 1857: Frivaldszky Imre-Frivaldszky János: Drei neue Grotten-Käfer aus Ungarn. Verhandlungen des zoologisch-botanischen Vereins in Wien. VII. 43-46.)

<https://ia800204.us.archive.org/25/items/verhandlungendes757zool/verhandlungendes757zool.pdf>

FRIVALDSZKY J. 1862: Frivaldszky János: Ein neuer Grottenkäfer aus Ungarn. Wiener Entomolog. Monatschrift. VI. 327. https://www.zobodat.at/pdf/WEMS_6_0327.pdf

FRIVALDSZKY J. 1865a: Frivaldszky János: Adatok a magyarhoni barlangok faunájához. Matematikai és Természettudományi Közlemények, III. 17-53.) http://deneverek.adatbank.ro/cikkek/Frivaldszky_1865.pdf

FRIVALDSZKY J. 1865b: Frivaldszky János: Rövid vázlata azon szerzeményeknek, melyekkel Xántus János a M. N. Múzeum állattani osztályát gazdagította. Magyar orvosok és természetvizsgálók munkálatai Maros-Vásárhely X. 268-273.) <http://oaikereso.sztaki.hu/kereso/click.php?id=51471&url=http%3A%2F%2Freal-eod.mtak.hu%2F1335%2F>

FRIVALDSZKY J. 1867a: Frivaldszky János: A magyarországi egyenesröpüek magánrajza. Monographia Orthopterorum Hungariae). Értekezések a természettudományok köréből I. 12. sz. 201 , 7 táblával) http://real-eod.mtak.hu/3816/1/ErtekTermtudKorebol_01_12.pdf

FRIVALDSZKY J. 1867b: Frivaldszky János: A magyarországi téhelyröpüek (Coleoptera) műszavainak magyarázata, rövid boncz- és élettani ismertetéssel. Matematikai és Természettudományi Közlemények V. 1-98., I-III. tábla) http://real-j.mtak.hu/4521/1/MatematikaiTermTudKozlemenyek_05.pdf

FRIVALDSZKY I. és J. 1867: Frivaldszky Imre-Frivaldszky János: Jelentés a rimaszombati természetrajzi muzeum állattani gyűjteményéről. Magyar orvosok és természetvizsgálók munkálatai XII. 171.)

FRIVALDSZKY J. 1869: Frivaldszky János: A magyarországi Hangyafélék (Formicidae). Magyar orvosok és természetvizsgálók munkálatai Eger XIII. 229-235.)

FRIVALDSZKY J. 1870: Frivaldszky János: Adatok a magyarországi kétröpüek (Diptera) faunájához. A rablólegyek (Asilidae). Magyar orvosok és természetvizsgálók munkálatai Fiume XIV. 318-326.) https://play.google.com/books/reader?id=_8nWxekBGZUC&hl=hu&pg=GBS.PP1

FRIVALDSZKY J. 1872: Frivaldszky János: A Herkulesfürdő és környékén élő állatok. In: Munk Manó: A Herkulesfürdő és környéke. Pest. 85-108.old

FRIVALDSZKY J. 1873a: Frivaldszky János: Állattani kirándulásaim Orsova, Mehádia és Korniareva vidékein. Magyar orvosok és természetvizsgálók munkálatai Herkules fürdő XVI. 197-243.)

FRIVALDSZKY J. 1873b: Frivaldszky János: Adatok Máramaros vármegye faunájához. *Mathematikai és Természettudományi Közlemények IX.* 183-232.) http://real-j.mtak.hu/4525/1/MatematikaiTermTudKozlemenyek_09.pdf

FRIVALDSZKY J. 1873d: Frivaldszky János: Magyarország állattani viszonyainak vázlata. In: *Magyarország, a bécsi 1873-diki közkiállítás.* Különleges katalogus a gazdaság, ipar, tudomány és művészet kiállított tárgyairól. 2 rész. (8r.) Budapest, 1873. Ny. a pesti könyvnyomda-r-t.

FRIVALDSZKY J. 1874a: Frivaldszky János: Magyarország Téhelyröpiinek futonczféléi (Carabidae). *Értekezések a természettudományok köréből V. 2. sz.* 66.) http://realeod.mtak.hu/2017/1/ErtekTermtudKorebol_05_02.pdf

FRIVALDSZKY J. 1874b: F. J.: (A fekete tücsökről) *Természettudományi Közlöny.* 1874. 254.) https://epa.oszk.hu/02100/02181/00049/pdf/EPA02181_Termeszettudomanyi_kozlony_TT_K_1874_252-254.pdf

FRIVALDSZKY J. 1875a: Frivaldszky János: Egy természetrajzi kérdés. (A circus-fajokról) *Természettudományi Közlöny.* 1875. 333.) https://epa.oszk.hu/02100/02181/00072/pdf/EPA02181_Termeszettudomanyi_kozlony_1875_333-334.pdf

FRIVALDSZKY J. 1875b: Fr. J.: (A Necdalis majorról) *Természettudományi Közlöny.* 1875. 334.) https://epa.oszk.hu/02100/02181/00072/pdf/EPA02181_Termeszettudomanyi_kozlony_1875_333-334.pdf

FRIVALDSZKY J. 1875c: Frivaldszky János: (A torontáli sáskáról) *Természettudományi Közlöny.* 1875. 486.) https://epa.oszk.hu/02100/02181/00076/pdf/EPA02181_Termeszettudomanyi_kozlony_1875_486.pdf

FRIVALDSZKY J. 1876a: Frivaldszky János: Adatok Temes- és Krassómegegyék faunájához. *Mathematikai és Természettudományi Közlemények XIII.* 285-378 , I. tábla) http://real-j.mtak.hu/4490/1/MatematikaiTermTudKozlemenyek_13.pdf

FRIVALDSZKY J. 1876b: (Frivaldszky János): (Madarak és idevágó irodalom) *Természettudományi Közlöny.* 1876. 254.) https://epa.oszk.hu/02100/02181/00082/pdf/EPA02181_Termeszettudomanyi_kozlony_1876_251-254.pdf

FRIVALDSZKY J. 1877a: Frivaldszky János: *Coleoptera nova ex Hungaria meridionali.* Új téhelyröpiük Magyarország déli részéből. *Természettudományi Füzetek I.* 17-22. és 228-231. , I. tábla) https://epa.oszk.hu/02300/02370/00001/pdf/EPA02370_termszetrajzif1877vol1_1_008-029.pdf
https://epa.oszk.hu/02300/02370/00004/pdf/EPA02370_termszetrajzif1877vol1_4_212-237.pdf

FRIVALDSZKY J. 1877b: Frivaldszky János: Coeoptera nova ex ins. Creta et Asia minore. Új téhelyröpüek Kréta-szigetéről és Kis-Ázsiából. Természetrzaji Füzetek I. 83-86.)

https://epa.oszk.hu/02300/02370/00002/pdf/EPA02370_termeszetrzajif1877vol1_2_074-094.pdf

FRIVALDSZKY J. 1877c: Frivaldszky János: Carabidae novae ex Hungaria. Magyarországi új futó-bogarak. Természetrzaji Füzetek I. 133-135.)

https://epa.oszk.hu/02300/02370/00003/pdf/EPA02370_termeszetrzajif1877vol1_3_133-151.pdf

FRIVALDSZKY J. 1877d: Frivaldszky János: Adnotationes coleopterologiecae. Természetrzaji Füzetek I. 136.)

https://epa.oszk.hu/02300/02370/00003/pdf/EPA02370_termeszetrzajif1877vol1_3_133-151.pdf

FRIVALDSZKY J. 1877e: Frivaldszky János: Anophthalmus Merkliei, Frivaldszky. Természetrzaji Füzetek I. 246.)

https://epa.oszk.hu/02300/02370/00004/pdf/EPA02370_termeszetrzajif1877vol1_4_246.pdf

FRIVALDSZKY J. 1878a: Frivaldszky János: Coleoptera nova. Új téhelyröpüek. Természetrzaji Füzetek II. 9-12 és 111-114.)

https://epa.oszk.hu/02300/02370/00005/pdf/EPA02370_termeszetrzajif1878vol2_01_003-028.pdf

https://epa.oszk.hu/02300/02370/00006/pdf/EPA02370_termeszetrzajif1878vol2_02-03_080-141.pdf

FRIVALDSZKY J. 1878b: Frivaldszky János: Synopsis specierum subgeneris Anophthalmus, huiusque in Hungaria detectarum. Természetrzaji Füzetek II. 12-14.)

https://epa.oszk.hu/02300/02370/00005/pdf/EPA02370_termeszetrzajif1878vol2_01_003-028.pdf

FRIVALDSZKY J. 1878c: Frivaldszky János: Anophthalmus Merkliei új-fajnak magyar szövege. Természetrzaji Füzetek II. 14.)

https://epa.oszk.hu/02300/02370/00005/pdf/EPA02370_termeszetrzajif1878vol2_01_003-028.pdf

FRIVALDSZKY J. 1878d: Frivaldszky János: Animadversiones ad Catal. Coleopterorum Europae. Edit. secundam. 1877. Természetrzaji Füzetek II. 14-15.)

https://epa.oszk.hu/02300/02370/00005/pdf/EPA02370_termeszetrzajif1878vol2_01_003-028.pdf

FRIVALDSZKY J. 1878e: Frivaldszky János: Jellemző adatok Máramaros megye téhelyröpüinek faunájához. Magyar orvosok és természetvizsgálók munkálatai Máramaros-Sziget XIX. 128-135.)

FRIVALDSZKY J. 1878f: Frivaldszky János: (A chironumos pilipesről, Bombyx neustriaról és Tortrix pillerianáról) Természettudományi Közlöny. 1878. 324-325.)

https://epa.oszk.hu/02100/02181/00108/pdf/EPA02181_Termeszettudomanyi_kozlony_1878_323-328.pdf

FRIVALDSZKY J. 1879a: Frivaldszky János: Coleoptera nova ex Hungaria. Magyarországi új téhelyröpiék. Természetrázi Füzetek III. 3-6.) https://epa.oszk.hu/02300/02370/00008/pdf/EPA02370_termeszetrázi1879vol3_01_003-012.pdf

FRIVALDSZKY J. 1879b: Frivaldszky János: Budapest és környéke állattani tekintetben: Madarak és Rovarak. In: Dr. Gerlóczy Gyula és Dr. Dulácska Géza, Budapest és környéke természetrázi, orvosi és közmívelődési leírása. Első rész. 321-329 és 337-403.

FRIVALDSZKY J. (1879c: Frivaldszky János: A magyarországi Eucnemida-félék. (Eucnemidae Hungariae.) Természetrázi Füzetek III. 205-229.) https://epa.oszk.hu/02300/02370/00010/pdf/EPA02370_termeszetrázi1879vol3_04_199-249.pdf

FRIVALDSZKY J. 1879d: Frivaldszky János: Coleoptera nova ab Eduardo Merkl in M. Balkan inventa. Természetrázi Füzetek III. 230-233.) https://epa.oszk.hu/02300/02370/00010/pdf/EPA02370_termeszetrázi1879vol3_04_199-249.pdf

FRIVALDSZKY J. 1879e: Friv. J.: (Az agrotis segetumról) Természettudományi Közlöny. 1879. 165.) https://epa.oszk.hu/02100/02181/00116/pdf/EPA02181_Termeszettudományi_kozlony_1879_164-166.pdf

FRIVALDSZKY J. 1879f: Friv. J.: (Az agrotis segetumról, a Typhea-fajról és a Corisa hieroglyphicáról) Természettudományi Közlöny. 1879. 325.) https://epa.oszk.hu/02100/02181/00120/pdf/EPA02181_Termeszettudományi_kozlony_1879_314-326.pdf

FRIVALDSZKY J. 1879g: Friv. J.: (A gabona-darázsról) Természettudományi Közlöny. 1879. 486.) https://epa.oszk.hu/02100/02181/00124/pdf/EPA02181_Termeszettudományi_kozlony_1879_482-486.pdf

FRIVALDSZKY J. 1880a: Frivaldszky János: A magyar Nemzeti Múzeum állattári osztályának történetéhez. Természetrázi Füzetek IV. 3-13.) https://epa.oszk.hu/02300/02370/00011/pdf/EPA02370_termeszetrázi1880vol4_01-02_003-013.pdf

FRIVALDSZKY J. 1880b: Frivaldszky János: Hazánk faunájának gyarapodása az utóbbi években (1869-1879 augusztus haváig). Magyar orvosok és természetvizsgálók munkálatai, Budapest XX. 256-271. old)

FRIVALDSZKY J. 1880c: Frivaldszky János: Coleoptera nova in Europa orientali et Asia minore a D. Eduarde Merkl detecta. Új téhelyröpiék Európa keleti részében és Kis-Ázsiában Merkl Ede úrtól gyűjtve. Természetrázi Füzetek IV. 260-266.) https://epa.oszk.hu/02300/02370/00013/pdf/EPA02370_termeszetrázi1880vol4_04_251-284.pdf

FRIVALDSZKY J. 1880d: F. J.: (A pajzstetvekről), Természettudományi Közlöny. 1880 246.) https://epa.oszk.hu/02100/02181/00130/pdf/EPA02181_Termeszettudományi_kozlony_1880_243-246.pdf

FRIVALDSZKY J. 1880e: F. J.: (a Rhynchites betuletiről) Természettudományi Közlöny. 1880 284.)
https://epa.oszk.hu/02100/02181/00131/pdf/EPA02181_Termeszettudomanyi_kozlony_1880_279-286.pdf

FRIVALDSZKY J. 1880f: Friv. J.: (a Lecanium persicaeről) Természettudományi Közlöny. 1880 365.)
https://epa.oszk.hu/02100/02181/00133/pdf/EPA02181_Termeszettudomanyi_kozlony_1880_362-366.pdf

FRIVALDSZKY J. 1881a: Frivaldszky János: Coleoptera europaea nova. Európai új téhelyröpűek. Természetrzaji Füzetek V. 26-29.)
https://epa.oszk.hu/02300/02370/00014/pdf/EPA02370_termszetrzajif1881vol5_01_012-042.pdf

FRIVALDSZKY J. 1881b: F.J.: (Hazánk és Európa lepkéiről szóló művek) Természettudományi Közlöny. 1881. 398.)
https://epa.oszk.hu/02100/02181/00145/pdf/EPA02181_Termeszettudomanyi_kozlony_1881_395-398.pdf

FRIVALDSZKY J. 1881c: Friv. J.: (Madarak és madártojások meghatározása) Természettudományi Közlöny. 1881. 438.)
https://epa.oszk.hu/02100/02181/00146/pdf/EPA02181_Termeszettudomanyi_kozlony_1881_438.pdf

FRIVALDSZKY J. 1882a: Frivaldszky János: Endomychidae in Asia orientali a J. Xántus collectae. Természetrzaji Füzetek VI. 123-133. , I. tábla 1-3 ábra II. tábla 4.ábra)
https://epa.oszk.hu/02300/02370/00016/pdf/EPA02370_termszetrzajif1882vol6_01-04_003-161.pdf

FRIVALDSZKY J. 1882b: Frivaldszky János: Coleoptera nova a Joanne Xántus in insula Borneo detecta. Új téhelyröpűek Borneo szigetéről Xántus János által fölfedezve. Természetrzaji Füzetek VI. 134-140. , I. tábla 4-5 ábra, II. tábla 1-3.ábra)
https://epa.oszk.hu/02300/02370/00016/pdf/EPA02370_termszetrzajif1882vol6_01-04_003-161.pdf

FRIVALDSZKY J. 1883a: Frivaldszky János: Eine neue Paenoterion-Art. Wiener Entomologische Zeitung. II. 36.) https://www.zobodat.at/pdf/WEZ_2_0036.pdf

FRIVALDSZKY J. 1883b: Frivaldszky János: Coleoptera nova ex Hungaria. Magyarországi új téhelyröpűek. Természetrzaji Füzetek VII. 9-18.)
https://epa.oszk.hu/02300/02370/00017/pdf/EPA02370_termszetrzajif1883vol7_01-04_009-018.pdf

FRIVALDSZKY J. 1883c: Frivaldszky János: „Van-e még nádi farkas?” – Felhívás. Vadász Lap, 1883-12-25.) https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/VadaszLap_1883/

FRIVALDSZKY J. 1884a: Frivaldszky János: Cartodere filum Aub. Rovartani Lapok I. 44.)
https://epa.oszk.hu/02300/02371/00002/pdf/EPA02371_rovartanilapok_1884_02_44.pdf

FRIVALDSZKY J. 1884b: Frivaldszky János: Coleoptera nova ex Asia minore. Új téhelyröpűek Kis-Ázsiából. Természetrizji Füzetek VIII. 1-8 ábra)
https://epa.oszk.hu/02300/02370/00018/pdf/EPA02370_termeszetrizjif1884vol8_01_001-008.pdf

FRIVALDSZKY J. 1884c: Frivaldszky János: Coleoptera nova ex Hungaria. Magyarországi új téhelyröpűek. Természetrizji Füzetek VIII. 279-285.)
https://epa.oszk.hu/02300/02370/00021/pdf/EPA02370_termeszetrizjif1884vol8_04_279-287.pdf

FRIVALDSZKY J. 1884d: Frivaldszky János: Coleoptera pro Fauna Hungariae characteristica, annis praeteritis in Hungaria collecta. A múlt éveken Magyarorszáiban gyűjtött s hazánk faunájára nézve jellemző téhelyröpű fajok. Természetrizji Füzetek VIII. 286-287.)
https://epa.oszk.hu/02300/02370/00021/pdf/EPA02370_termeszetrizjif1884vol8_04_279-287.pdf

FRIVALDSZKY J. 1884e: Frivaldszky János: Az ivarok számviszonyai a rovaroknál. Rovartani Lapok I. 250-251.)
https://epa.oszk.hu/02300/02371/00012/pdf/EPA02371_rovartanilapok_1884_12_250-251.pdf

FRIVALDSZKY J. 1885a: Frivaldszky János: Paprikában élő moly. Rovartani Lapok II. 59-60.)
https://epa.oszk.hu/02300/02371/00015/pdf/EPA02371_rovartanilapok_1885_03_59-60.pdf

FRIVALDSZKY J. 1885b: Frivaldszky János: Synonymiai helyreigazítás. Rovartani Lapok II. 149.)
https://epa.oszk.hu/02300/02371/00019/pdf/EPA02371_rovartanilapok_1885_07_149.pdf

FRIVALDSZKY J. 1886a: Frivaldszky János: Lepidoptera nova et varietates, in expeditione ad oras Asiae orientalis Comitibus Széchenyi, a Dominis Gustavo Kreitner et Ludovico Lóczy collecta. Természetrizji Füzetek X. 39-40, IV. tábla, 1-5. ábra)
https://epa.oszk.hu/02300/02370/00026/pdf/EPA02370_termeszetrizjif1886vol10_01_039-040.pdf

FRIVALDSZKY J. 1886b: Frivaldszky János: Difformitates et monstrositates Coleopterorum. Természetrizji Füzetek X. 78-80, IV. tábla 6-13. ábra)
https://epa.oszk.hu/02300/02370/00026/pdf/EPA02370_termeszetrizjif1886vol10_01_078-080.pdf

FRIVALDSZKY J. 1887a: Frivaldszky János: Pótadatok a „Délmagyarország állattani tekintetben” dr. Tömösváry Ödön által összeállított jegyzékhez. Magyar orvosok és természetvizsgálók munkálatai, Buziás-Temesvár XXIII. 272-282.)

FRIVALDSZKY J. 1887b: Frivaldszky János: A magyar nemzeti múzeum állattára. I. Emlősök, madarak, csúszók, halak, rovarok, lepkék. Magyar Salon. VIII. 488-493.)

FRIVALDSZKY J. 1888: Frivaldszky János: Coleoptera nova ex Hungaria. Magyarországi új téhelyszárnyúak. Természetrizji Füzetek XI. 159-164.)
https://epa.oszk.hu/02300/02370/00031/pdf/EPA02370_termeszetrizjif1888vol11_03-04_159-164.pdf

FRIVALDSZKY J. 1889a: Frivaldszky János: Difformitates et monstrositates Coleopterorum in collectione Musei Nationalis Hungarici. Eltorzult és túlfejlett bogár-alakok a magyar nemzeti múzeum gyűjteményében. Természettudományi Közlemények XII. 72-79. III. tábla) https://epa.oszk.hu/02300/02370/00033/pdf/EPA02370_termeszettudomanyi_kozlonyhoz_1889vol12_02-03_072-079.pdf

FRIVALDSZKY J. 1889b: Frivaldszky János: Coleoptera in expeditione D. Comitiss Belae Széchenyi in China, praecipue boreali, a Dominis Gustavo Kreitner et Ludovico Lóczy anno 1879. collecta. Természettudományi Közlemények XII. 197-210.) https://epa.oszk.hu/02300/02370/00034/pdf/EPA02370_termeszettudomanyi_kozlonyhoz_1889vol12_04_197-210.pdf

FRIVALDSZKY J. 1890: Frivaldszky János: Észrevételek Török Péter „Bogárhatározó” című munkájára. Természettudományi Közlemények, XXII. Pótfüzetek. 32-37.) http://epa.oszk.hu/02200/02200/00009/pdf/EPA02200_Potfuzetek_a_Termeszettudomanyi_kozlonyhoz_1890_032-037.pdf

FRIVALDSZKY J. 1891a: Frivaldszky János: Aves Hungariae. Enumeratio systematica avium Hungariae cum notis brevibus biologicis, locis inventionis virorumque a quibus oriuntur. Budapestini, 1891. 197 <https://archive.org/stream/aveshungarienum00friv#page/n5/mode/2up>; https://www.zobodat.at/pdf/MON-V-AVES_0005_0001-0197

FRIVALDSZKY J. 1891b: Frivaldszky János: Adatok Biharmegye födelesszárnyú rovarainak (Coleoptera) faunájához. Magyar orvosok és természetvizsgálók munkálatai, Nagyvárad XXV. 504-517.)

FRIVALDSZKY J. 1891c: Frivaldszky János: A Magyar Nemzeti Múzeum állattárának ügyviteli utasítása s rendtartásának szabályozása. [Budapest], Franklin-Társulat, 1891. [4] ; 38 cm

FRIVALDSZKY J. 1892a: Frivaldszky János: Coleoptera in expeditione D. Comitiss Belae Széchenyi in China, praecipue boreali, a Dominis Gustavo Kreitner et Ludovico Lóczy anno 1879 collecta. II. Természettudományi Közlemények XV. 114-125.) https://epa.oszk.hu/02300/02370/00041/pdf/EPA02370_termeszettudomanyi_kozlonyhoz_1892vol15_03_114-125.pdf

FRIVALDSZKY J. 1892b: Frivaldszky János: Coleoptera duo nova ex Hungaria. Természettudományi Közlemények XV. 132-133.) https://epa.oszk.hu/02300/02370/00041/pdf/EPA02370_termeszettudomanyi_kozlonyhoz_1892vol15_03_132-133.pdf

FRIVALDSZKY J. 1893a: Frivaldszky János: Megemlékezés halottainkról. Magyar orvosok és természetvizsgálók munkálatai, Brassó XXVI. 61-70.)

FRIVALDSZKY J. 1893b: Frivaldszky János: Coleoptera nova. Természettudományi Közlemények XVI. 85-88.) https://epa.oszk.hu/02300/02370/00044/pdf/EPA02370_termeszettudomanyi_kozlonyhoz_1893vol16_03-04_085-088.pdf

FRIVALDSZKY J. 1893c: Frivaldszky János: Coleoptera, Lepidoptera, Orthoptera et Neuroptera. Gróf Széchenyi Béla Keletázsiai utazásának tudományos eredményei. II. 667-690.) https://library.hungaricana.hu/hu/view/SzZsVadKonyvgy_66_2/?pg=688&layout=s&query=frivaldszky

FRIVALDSZKY J. 1893d: Frivaldszky János-Entz Géza: Jelentés az állattani pályázatról. Természettudományi Közlöny 1893 103-104)
https://epa.oszk.hu/02100/02181/00282/pdf/EPA02181_Termeszettudomanyi_kozlony_1893_083-105.pdf

FRIVALDSZKY J. 1898: rivaldszky J.: Coleoptera, Lepidoptera, Orthoptera et Neuroptera ex itinere comitis Bela Szechenyi in Asiam orientalem 1877-1880. Die wissenschaftlichen ergebnisse der reise des grafen Béla Széchenyi in Ostasien 1877-1880 : Nach dem im jahre 1890[-1897] erschienenen ungarischen original. II. Wien 1898. 519-546
<https://ia801002.us.archive.org/21/items/wissenschaftlic1szec/wissenschaftlic1szec.pdf>

FRIVALDSZKY J. 1980: Frivaldszky János: Visszapillantás szándékolt régiség-kiállításainkra 1870). In: Szemelvények a magyar múzeumügy XIX. századi irodalmából II. Múzeumi Restaurátor és Módszertani Központ Budapest, 1980. 14.-15.

A TUDOMÁNYTÖRTÉNETI TÁRBAN (Természettudományi Múzeum)

Kézirattári anyag

II - 6/18/11 -Utasítás Frivaldszky János természetosztályi őrségéd úr számára - Kubinyi Ágoston - ? - Pest - Petényi Salamon ajándéka

Frivaldszky János fond (hagyaték) 3 dobozban

III-11/13 - Kézirattörödékek - Frivaldszky János - [A futrinkák jegyzéke és leírása] –
terjedelme: 80 lap, leltári száma 317.³⁰³

III-11/13 - Katalógus cédulák - Frivaldszky János

III-11/13 - Kézirat - Frivaldszky János - Magy. Orv. és Term. Kp. Vál. -nak - 1873 -
Budapest

III-11/13 - Beadvány, fogalmazvány - Frivaldszky János - 1890-1892 - Budapest („Mint a
II. nemzetközi...”)

III-11/13 - Levél és beadvány - Frivaldszky János - 1863-1892 - Pest, Budapest

III-11/13 - Jegyzet - ?

III-11/13 - Kézirat - ?

III-11/13 - Rosszul kitömött madarak jegyzéke - Frivaldszky János Rómer Flórisnak - 1887

III-11/14 - Levél - Albrecht, Ch. - 1885-1886 - Grác

III-11/14 - Levél - Altmann Franz - ?

III-11/14 - Levél - Apfelbeck - 1885 - Ludberg

III-11/14 - Levél - Ascherson, P. - 1865 - Berlin

III-11/14 - Levél - Bang-Haas, A. - 1883 - Blasewitz

III-11/14 - Levél - Bartschlam - ? - („E napokban itt járt...”)

III-11/14 - Levél - Bielz E. - 1887-1885 - Hermannstadt

III-11/14 - Levél - Boboth Ede - 1877 - Vágsellye

III-11/14 - Levél - Bodemeyer - 1880-1881 - Heinrichau

III-11/14 - Levél - Bohatsch, Otto - Albert Bohatsch - 1879-1886 - Bécs

III-11/14 - Levél - Boisduval - 1879 - Ticheville

III-11/14 - Levél - Bolivar, I. - 1887-1885 - Carbon, Madrid („San reponse...”)

III-11/14 - Levél - Brancsik Károly - 1873-1875 - Gbellen, Beckó, Trencsén

III-11/14 - Levél - Brandt - 1869-1870 - Hamburg

III-11/14 - Levél - Brunner - 1866-1878 - Bécs

III-11/14 - Levél - Catti György - 1883 - Fiume

III-11/14 - Levél - Calix Otto - ? - („Leide kann ich,,,”)

III-11/14 - Levél - Claudon A. - 1871 - Colmar

III-11/14 - Levél - Chyzer Kornél - 1880-1883 - S. a. Ujhely

III-11/14 - Beadvány - Csáky - 1891-1892 - Budapest -

III-11/14 - Levél - Csato János - 1880-1886 - Nagy Enyed -

III-11/14 - Jelentés - Cseresnyés Sándor - 1852 - Veszprém -

III-11/14 - Kérvény - Daday Jenő - 1890 - Budapest -

303 A kézirat 1895-ben Kuthy Dezsőhöz került Frivaldszky özvegyének ajándékaént. A kézirat eleje elveszett, Kuthy már csonkán kapta meg. Kuthy Csikinek ajándékozta, hogy tanulmányait elősegítse. Csiki Ernő írt egy előszót hozzá 1953. március 3-án. Sebestyén Réka levéltáros szíves közlése

III-11/14 - Levél és szakvélemény - Daday Jenő - 1883-1895 - Kolozsvár, Nápoly -
 III-11/14 - Levél - Dahlgleich John - 1883 - Edinburgh -
 III-11/14 - Levél - Dahlström Gyula - 1880 - Eperjes -
 III-11/14 - Levél - Damon, Robert - 1875 - Plymouth -
 III-11/14 - Levél - Deiniger Imre - ? - („Mindenek előtt...” „Ígéretünkhez képest...”)
 III-11/14 - Levél - Dessewffy Miklós - 1876-1878 - Debrecen ("Vagyok olyan bátor...")
 III-11/14 - Levél - Dohrn, C. A. - 1858-1880 - Stettin, Berchtesgaden -
 III-11/14 - Levél - Dombrowszky - ? - („Der ergebenst Unterreichnete...")
 III-11/14 - Levél - Dorner - 1857 - Szarvas -
 III-11/14 - Levél - Dotzner - 1862-1863 - Hamburg -
 III-11/14 - Levél - Dölzer - 1884 - Késmárk -
 III-11/14 - Levél - Dresser, H. E. - 1866-1882 - London, Winburgh -
 III-11/14 - Levél - Effeld, Rudolf - 1859 - Berlin -
 III-11/14 - Levél - Eger, L. - 1883-1884 - Bécs -
 III-11/14 - Levél - Emery - 1874 - Bécs -
 III-11/14 - Levél - Engelmann - 1883 - Lipcse -
 III-11/14 - Levél - id. Entz Géza - 1879-1883 - Kolozsvár -
 III-11/14 - Beadványmásolat - Eötvös József - 1869 - Buda -
 III-11/14 - Levél - Erber - 1868-1871 - Bécs -
 III-11/14 - Levél - Exinger - 1841 - Bécs 2106
 III-11/14 - Levél - Paust - 1884-1886 - Hasenpoth, Libau
 III-11/14 - Levél - Fábry János - 1870 - Rimaszombat
 III-11/14 - Levél - Ferrari - 1871 - Bécs („Mein Freund...")
 III-11/14 - Levél - Fetting, Wilhelm - 1865 - Halle
 III-11/14 - Levél - Fitzinger - 1870 - Pest
 III-11/14 - Levél - Foerster - 1865 - Cragun
 III-11/14 - Levél - Forgách Károly - 1862 - Ghymes
 III-11/14 - Levél - Forrer Alfonz - 1879-1885 - St. Gallen, Bécs, Lipcse, Santa Cruz
 III-11/14 - Levél - Frank, G. A. - 1870-1873 - Amsterdam, Basel
 III-11/14 - Levél - Frauenfeld - 1865
 III-11/14 - Levél - Frey Gessner, E. - 1880 - Geneve
 III-11/14 - Levél - Friedländer et Sohn - 1884 - Berlin
 III-11/14 - Levél - Fritsch, Anton - 1859-1865 - Prága
 III-11/14 - Levél - Fruhstorfer, H. - 1894-1895 - Berlin
 III-11/14 - Levél - Fnke - 1882-1883 - Blasewitz
 III-11/14 - Levél - Gammel Alajos - 1886 - Budapest
 III-11/14 - Levél - Ganglbauer - Gammel Alajos - 1882-1883 - Bécs
 III-11/14 - Levél - Gassner - 1883 - Bécs
 III-11/14 - Levél - Gehin - 1879 - Remieremont
 III-11/14 - Levél - Geittner, Jos. A. - 1883-1885 - Budapest
 III-11/14 - Levél - Gemminger - 1865 - München
 III-11/14 - Levél - Gerrard - 1872-1875 - Cadmen
 III-11/14 - Levél - Gestro - 1882 - Genova
 III-11/14 - Levél - Gredler - 1877 - Leoben?
 III-11/14 - Levél - Greisinger Béla - 1883 - Béla
 III-11/14 - Levél - Gremesperger József - 1881 - Bánhegyes
 III-11/14 - Levél - Grineus, Max - 1862 - Mensohl
 III-11/14 - Levél - Grunack, A. - 1872 - Berlin
 III-11/14 - Levél - Guldberg - 1883 - Liège
 III-11/14 - Levél - Haberhauser, Josef - 1871 - Fünfkirchen
 III-11/14 - Levél - Halssen - 1870 - Hamburg
 III-11/14 - Levél - Hampe, Frivaldszky János - 1868-1879 - Bécs

- III-11/14 - Levél - Haynald Lajos - 1883 - Kalocsa
 III-11/14 - Levél - Hazay Gyula - 1887 - Lubló
 III-11/14 - Levél - Hazslinszky Frigyes - 1868-1885 - Eperjes („Engedje meg, hogy...”)
 III-11/14 - Levél - Helms - 1880 - Hamburg
 III-11/14 - Levél - Herman Ottó - 1868-1874 - Kolozsvár, Bécs, Szász Vesszős, Doroszló,
 Buziás
 III-11/14 - Átiratmásolat - Heuffel János - 1853
 III-11/14 - Levél - Heyne, Ernst - 1877-1883 - Lipcse, Bécs, Frankfurt
 III-11/14 - Levél - Hoffmann - 1863-1881 - Fiume, Laibach
 III-11/14 - Levél - Hopffgarten, Barth - 1877-1881 - Mülverstedt
 III-11/14 - Levél - Horváth Géza - 1871-1880 - Forró, Krakkó, Bécs
 III-11/14 - Levél - Hörner, Moriz - 1868 - Bécs
 III-11/14 - Levél - Hunderhagen, C. - 1877 - Apolda
 III-11/14 - Levél - Jaeger - 1891 - Stuttgart
 III-11/14 - Levél - Hütten, M. - 1879 -
 III-11/14 - Levél - Jampilek, Josef - 1875 - Neu Paka
 III-11/14 - Levél - Janka Viktor - 1870 - Szt. Gotthárd
 III-11/14 - Levél - Jikeli, C. F. - 1877 - Hermannstadt
 III-11/14 - Levél - Frederik Kaine - 1885 - Durham
 III-11/14 - Levél - Kanitz Ágoston - 1879 - Kolozsvár
 III-11/14 - Levél - Karl János - 1873 - Zimony
 III-11/14 - Levél - Kaufmann Ernő - 1877-1880 - Pécs
 III-11/14 - Levél - Kaufmann, Josef - 1882 - Bécs
 III-11/14 - Levél - Kelecsényi Károly - 1886 - Tavarnok
 III-11/14 - Levél - Kenderesy Dénes - 1878 - Hátszeg
 III-11/14 - Levél - Kertész László - 1873-1893 - Szegvár, Kolozsvár
 III-11/14 - Levél - Kiesenwetter 1872-1876 Drezda
 III-11/14 - Levél - Kimakovics, M. - 1893 - Hermannstadt
 III-11/14 - Számola - Kircheldorf Naturalien- und Lehrmittel-Handlung von A. Kricheldorff -
 ? - Berlin
 III-11/14 - Levél - Kirsch. Th. - 1878-1886 - Drezda
 III-11/14 - Levél - Kowartz, Ferdinand - 1867-1868 - Losonc
 III-11/14 - Levél - Kraatz, G. - 1876-1882 - Berlin
 III-11/14 - Levél - Krausse, G. - 1882 - Durham
 III-11/14 - Levél - Kircheldorff - ? - Berlin („Ihr sehr geschätzter...” „Auf Ihr geschätzter...”
 „Er”)
 III-11/14 - Levél - Krüper - 1868 - Ackermünde
 III-11/14 - Egyéb - Kubinyi Ágoston - 1864-1872 - Pest, Budapest
 III-11/14 - Levél - Kuhn Lajos - 1877-1878 - Temesvár, Nagyszentmiklós
 III-11/15 - Levél - Lackner Albert - 1878 - Tőke-Terebes („Tudva azt, mily kegyes
 szívélyességgel... ”)
 III-11/15 - Levél - Lameere, Auguste - 1883 - Brüsszel
 III-11/15 - Levél - Langerth József - ? - („Egyelőre is szíves ... ”)
 III-11/15 - Levél - Latzel, L. - 1880 - Bécs („Im Begriffe eine grössere Arbeit...”)
 III-11/15 - Levél - Lederer, Julius - 1862 - Bécs
 III-11/15 - Egyéb - Lendl Adolf - 1891 - Budapest („Szerencsém van Nagyságodat,
 mint ...”)
 III-11/15 - Levél - Leymarie, P. I. - 1884 - Bordeaux („J'ai l'honnen de vans ... ”)
 III-11/15 - Levél - Lilienthal Miksa - 1880 - Mocsonok („Hazai rovarokból, úgyszinte ... ”)
 III-11/15 - Levelező lap - Lilienthal Miksa - 1884 - Járokszállás („E napokban a sólyom.. ”)
 III-11/15 - Levél - LINNAEA Naturhistorisches Museum - 1883-1884 - Frankfurt
 III-11/15 - Levél - Liptay Pál - 1873 - Bécs

III-11/15 - Levél - Longchamp, Edm. Selys - 1877 - Liege („Le temps passe ... ”)
 III-11/15 - Levél - Machik Gyula - 1879 - Telok Betrug
 III-11/15 - Levél - Madarassy László - 1880-1882 - Kecskemét
 III-11/15 - Levél - Madarász Gyula - 1881,1883 - Budapest, Szombathely
 III-11/15 - Levél - Majer Móric - 1883,1884 - Zirc
 III-11/15 - Levél - Mann, Josef - 1871 - Bécs
 III-11/15 - Levél - Margó Tivadar - 1885 - Budapest („Szalay Imre min. osztálytanácsos.. ”)
 III-11/15 - Levél - Mayer Antal - 1857, 1859 - Nagyvárad
 III-11/15 - Levél - Mayer Bernhard - 1871 - Manado („Falls Sie für ... ”)
 III-11/15 - Levél - Mayr, Gusta W. L. - 1859-1868 - Bécs
 III-11/15 - Levél - Merkl Ede - 1877-1885 - Resicza
 III-11/15 - levelező lap - Merkl Ede - 1877-1885 - Resicza
 III-11/15 - Levél - Mess - 1879 - München
 III-11/15 - Levél - Meyer, A. - 1880 - Drezda
 III-11/15 - Levél - Milde, C. - 1854 - Lübeck
 III-11/15 - Levél - Miller, L. - 1872 - Bécs („Mit meinem besten Dank ... ”)
 III-11/15 - Levél - Mocsáry Sándor - 1868,1870 - Nagyvárad
 III-11/15 - Levél - Museum Cambridge - 1871 - Cambridge
 III-11/15 - Levél - Müller Gottfrid - 1881 - Graz
 III-11/15 - Levél - Németh - 1882 - Orsova („Merkl Ede jelenleg ... ”)
 III-11/15 - Levél - Nickerl, Ottokar - 1881 - Prága
 III-11/15 - Levél - Oberthür - 1880 - Rennes
 III-11/15 - Levél - Uedenfeldt - 1883 - Berlin
 III-11/15 - Levél - Pelzeln, August - 1874-1878 - Bécs
 III-11/15 - Levél - Perini - 1865 - Verona
 III-11/15 - Levél - Petrogalli Arthur - 1877 - Arad („Székfoglaló beszédét ... ”)
 III-11/15 - Levél - Platon - 1878-1884 - Bécs
 III-11/15 - Levél - Puton - 1878 - Remiremont („More ami M. le Dr. ... ”)
 III-11/15 - Levél - Putze, H. - 1883 - Hamburg
 III-11/15 - Levél - Redtenbacher, Ludwig - 1865 - Bécs
 III-11/15 - Levél - Reichenbach, L. - 1873 - Drezda
 III-11/15 - Levél - Reitter, Edmund - 1874-1884 - Passau
 III-11/15 - levelező lap - Reitter, Edmund - 1874-1884 - Passau
 III-11/15 - Levél - Reuther - 1882 - Helsingfors
 III-11/15 - Levél - Ribbe - 1878-1883 - Blasewitz
 III-11/15 - Levél - Robic - 1870
 III-11/15 - Levél - Rogenhofer - 1867,1868 - Bécs
 III-11/15 - Levél - Ronast, Georges - 1876 - Lyon
 III-11/15 - Levél - Roulin - 1869 - Bordeaux
 III-11/15 - Levél - Rupertsberger - 1881 - Wallon
 III-11/15 - Levél - Sacher - 1853-1859 - Kaschau
 III-11/15 - Levél - Sahlberg - 1881,1882 - Helsingfors
 III-11/15 - Levél - Sajó Károly - 1875,1879 - Ungvár
 III-11/15 - Levél - Sarkady - 1876 - Para („Végre tehát küldöm ... ”)
 III-11/15 - Levél - Saussure, H. - 1877 - Genève
 III-11/15 - Levél - Schenk, Moriz - 1872-1876 - Prága
 III-11/15 - Levél - Schiener - 1854-1858 - („Werden uns entschuldigen ... ”)
 III-11/15 - Levél - Schmeltz, J. D. C. - 1867-1870 - Hamburg
 III-11/15 - Levél - Schmidt Ferdinánd - 1870 - Laibach
 III-11/15 - Levél - Schneider, Gustav - 1869-1876 - Basel
 III-11/15 - Levél - Schneider, O. - 1881 - Drezda
 III-11/15 - Levél - Scudder - 1879 - Cambridge („I am engaged in ...”)

III-11/15 - Levél - Seidensacher - 1866 - Cilli
III-11/15 - Levél - Seidlitz - 1864-1868 - Berlin, Drezda
III-11/15 - Levél - Semeleder, A. - 1867-1868 - Bécs
III-11/15 - Levél - Sacher - 1853-1876 - Kaschau
III-11/15 - Levél - Siming Dezső - 1879 - Kalocsa
III-11/15 - Levél - Skalitzky - 1875 - Prága
III-11/15 - Levél - Spitzig - 1875-1876 - Leonhard
III-11/15 - Levél - Standfusz - 1883 - Parchwitz
III-11/15 - Levél - Caroline Stark - ? -(„, Durch Herrn...”)
III-11/15 - Levél - Staudinger - 1868-1880 - Drezda, Blasewitz
III-11/15 - Levél - Stain, Friedrich - 1856-1857 - Berlin
III-11/15 - Levél - Steindachner - 1881 - Bécs
III-11/15 - Levél - Stierlin - 1882 - Schaffhausen
III-11/15 - Számlák - Taylor & Francis Taylor & Francis - 1891 - London
III-11/15 - Levél - Olvashatatlan aláírás; Kir. Magy. Természettudományi Társulat Titkári
Hivatala - 1885 - Budapest
III-11/15 - Levél - Thomson, C. G. - 1874 - Lund
III-11/15 - Levél - Thorey, Georg - 1867-1868 - Hamburg
III-11/15 - Levél - Tournier, Henri - 1873 - Genf
III-11/15 - Levél - Tschapeck, H. - 1868 - Bécs
III-11/15 - Levél - Tschusi Schmidthofen - 1870-1874 - Bécs, Hallein
III-11/15 - Levél - Téglás Gábor - 1881 - Déva
III-11/15 - Levél - Tömösváry Ödön - 1876-1882 - Kolozsvár, Déva
III-11/15 - Levél - Török Aurél - 1883 - Budapest
III-11/15 - Levél - Török József - 1867-1877 - Debrecen
III-11/15 - Levél - Türk - 1870-1876 - Bécs
III-11/15 - Levél - Váradi Sándor - 1863-1864 - Sziget
III-11/15 - Levél - Viertel, Adalbert - 1880 - Fünfkirchen
III-11/15 - Levél - Volschenk, E. A. - 1889-1891 - Riversdale
III-11/15 - Levél - Wagenführ - 1862 - Berlin
III-11/15 - Levél - Ward, Cristopher - 1869 - Halifax
III-11/15 - Levél - Weise, Julius - 1878-1883 - Berlin
III-11/15 - Levél - Werth - ? - Smyrna
III-11/15 - Levél - Wessel, Carl - 1867-1869 - Hamburg
III-11/15 - Levél - Witte - 1871-1878 - Berlin, Breslau
III-11/15 - Levél - Zach - 1879 - Beyruth
III-11/15 - Levél - Zimmermann - 1870 - Bécs

HIVATKOZÁSOK, FORRÁSOK

Anyakönyvek

	keresztelés	házasság	temetés
Štátny Oblastny Archív, Býtča:			
Frivald	(1698-1985)	(1698-1985)	(1723-1985)
Rajec (Šuja, Ďurčina, Jasenové, Čierna, Zbyňov, Kláče)	(1674-1998)	(1709-1998)	(1675-1998)
Magyar Országos Levéltár:			
Pest Belváros	(1725-1895)	(1724-1895)	(1763-1895)
Sátoraljaújhely	(1792-1837)	(1808-1871)	(1820-1870)
Sátoraljaújhelyi Levéltár:			
Gálszécs (Bacska, Bacskó, Dargó, Gerenda, Kohány, Tarnóka, Visnyó)	(-)	(1841-1847)	(1841-1847)

Kéziratos források

BFL_IV_1202_a: Budapest Fővárosi Levéltár, Pest város tanácsülési jkv.

BFL_VII_185: Budapest Fővárosi Levéltár, Weisel Károly közjegyző iratai

BFL_XV_17_b: Budapest Fővárosi Levéltár, Gyűjtemények. Bp. főváros tervei.

BH: Matzon Frigyesné, (Bp. XI. Badacsonyi u. 2/a) iratai: Balogh Károly hagyatéka.
Bérczy Géza: Képek a múltból.

Fiumei úti temető anyakönyve

MNM Kubinyi: Magyar Nemzeti Múzeum Levéltára. A Magyar Nemzeti Múzeum szerzeményei jegyzőkönyvei Kubinyi Ágoston igazgatása alatt, 1843. június 5-től kezdve 1857. december 31-ig.

MTA KK: Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár kézirattára. Kéziratok

MTA K RAL: Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár kézirattára. Akadémiai Levéltár

OL, A39: Országos Levéltár, Magyar Kancellária, Acta generalia

OL, C53: Országos Levéltár, Helytartótanácsi Levéltár, Departamentum Publico-politicum

OL, D205: Országos Levéltár, Abszolutizmuskori Levéltár, M. kir. helytartótanács, Árvai és philantrópiai osztály

OL, D207: Országos Levéltár, Abszolútizmuskori Levéltár, M. kir. helytartótanács, Világi alapítványi osztály

OL, H48: Országos Levéltár, 1849/49 Földművelés-, Ipar-, Kereskedelemügyi Minisztérium, Ipari Osztály

OL, P2256-33: (Korábban R319-22): Országos Levéltár, Frivaldszky János iratai

OSZK: Országos Széchényi Könyvtár.

SZIGORLAT: Bp. Egyetemi Levéltár, Szigorlati jegyzőkönyvek 1825-1875 közt

TT ÁllLelt: Magyar Természettudományi Múzeum Tudománytörténeti Gyűjteménye. Intézményi fond, állattári gyarapodási leltárak. Állatok.

TT Jel: Magyar Természettudományi Múzeum Tudománytörténeti Gyűjteménye. Intézményi fond, állattári gyarapodási éves jelentések.

TT Kvj: Magyar Természettudományi Múzeum Tudománytörténeti Gyűjteménye. Intézményi fond, állattári gyarapodási leltárak. Állattár. Kézikönyvtár.

TTT: Magyar Természettudományi Múzeum Tudománytörténeti Gyűjteménye. Személyes fondok

TŽFF: Štátny Oblastny Archív, Býtča, Trenčianska Župa, Familiae, rod Frivaldsky II. rész (75 fol.)

ŽKTB: Štátny Archív, Žilina, Mestečko Rajec, 11. Mestska kniha (1762-1815) „Kniha poplatkov”

Sorozatok, folyóiratok, hírlapok

A Hét

A Hon

Aquila

Athenaeum Naptár

Állattani Közlemények

Borászati Lapok

Borsszem Jankó

Budapesti Hírlap

Budapesti Közlöny

Budapesti Czim- és Lakásjegyzék 1880-1916.

Élet és Tudomány
Építési Ipar
Fővárosi Lapok
Frivaldszky, (folyóirat, szerk. Huszty Sándor, csak két évf. Bp. 1974, 1975)
Grafikai Szemle
Insektenbörse, 1895
Magyar Könyvszemle
Magyarország és a Nagyvilág
Magyarország tisztii cím és névtára
Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Vándorgyűléseinek munkálatai
Magyar Salon
Miscellanea Entomologica 1895,
Nagyszombati érseki gimnázium értesítói 1836,
Pesti Hírlap
Pesti Napló
Pesth-Ofner Localblatt und Landbote
Rovartani Lapok
Természetráji Füzetek
Természettudományi Közlöny
Természettudományi Társulat Évkönyve
Trencsén megyei Természettudományi Társaság Közlönye
Természettudományi Társulat Évkönyve.
Vasárnapi Újság

Lexikonok

Biológiai Lexikon Főszerk. Straub F. Brunó. I-IV. Bp. 1975-78.
Encyclopedia for Entomology szerk.: Capinera, John L., Kluwer Academic Publishers, 2004. I-III.
Magyar Életráji Lexikon Bp. 1967
Magyar Nagylexikon VIII. Budapest, 1999.

Magyar Agrártörténeti Életrajzok A-H, 1987
Magyar utazók lexikona. Szerk.: Balázs Dénes Bp,1993
OKALI 1996: Okali, I. és mások: Slovník slovenských Zoologov, 1996
Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950.
Pester Lloyd-Kalender 1867
Slovenský Biografický Slovník,
Tolnay hiteles címtára, Bp.
Új Magyar Életrajzi Lexikon. Főszerk.: Márki László II. Budapest, 2001

Önálló publikációk

ALLODIATORIS 1963: Allodiatoris Irma: Frivaldszky Imre. Élővilág, 1963. 6.sz. 49-54.

BÁLINT 2006: Bálint Zsolt: A Kárpát-medencében előforduló pillangóalakú lepkék rendszeres névjegyzéke. In: Bálint Zsolt - Gubányi András - Pitter Gábor: Magyarország védett pillangóalakú lepkéinek katalógusa. Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest, 127-136.

BÁLINT 2009: Bálint Zsolt: The butterfly taxa described by János Frivaldszky and their type material (Lepidoptera: Papilionoidea) Annales Historico Naturales Musei-Nationalis Hungarici. Vol. 101., 167-180.

BÁLINT-FRIVALDSZKY 2009: Bálint Zsolt - id. Frivaldszky János: A Magyar Parnasszuson - Frivaldszky Imre, a természet kutatója. Magyar Természettudományi Múzeum. 2009

BALOGH K. 1941: Balogh Károly: Bérczy Károly életéből. Budapesti Szemle, 1941. október.

BERNOLÁK 1825: Bernolák, Anton: Slowár slowenski česko-latinsko-německo-uherski: seu, Lexicon slavicum, 1825

BÉRCZY K. 1854: Bérczy Károly: Világ folyása. Pest, 1854

BUGÁT 1848: Bugát Pál: Sebészeink ügye a javaslat irányában. Orvosi Tár, 1848. 22. sz. 342-347.

CHYZER 1890: Chyzer Kornél: A magyar orvosok és természetvizsgálók vándorgyűléseinek története, Sátoraljaújhely. 1890

CSIKI 1903: Csiki Ernő : Frivaldszky János. Visszaemlékezés a M. N. Muzeum 100 éves jubileuma alkalmából Rovartani Lapok 1903, 23-25

DADAY 1882-1903: Daday Jenő: A magyar állattani irodalom ismertetése. Bp. 1882-1903

DADAY 1889: D. J. [Daday Jenő]: Természettudományi mozgalmak az állattan köréből. A rovar-tani műszavakról. Természettudományi Közlöny. 1889. V — VIII . pótfüzet

DERBÁK 2017: Derbák Dávid: Egy barlangi ászkarak (Mesoniscus graniger Friv.) életmenet jellemzőinek vizsgálata. In: XXXIII. Országos Tudományos Diákköri Konferencia Biológia szekció Program és összefoglalók Debrecen 2017.

ERDŐDY 1984: Erdődy Gábor: Hermann Ottó és a társadalmi-nemzeti felemelkedés ügye. Bp. 1984

ÉRT LÉVA: Lévai gimnázium értesítői

ÉRT NSz: Nagyszombati érseki gimnázium értesítői

ÉRT NYITRA: Nyitrai Kegyesrendi gimnázium értesítői

ÉRT RAJEC: A rajeci római katolikus népiskola értesítője 1906/07

ÉRT VÁC: A váci Theresianum gimnázium értesítői

FARKAS 1975: Farkas Henrik: 150 éve született Xántus János. Élet és Tudomány, 1975. 41.sz.

FIALOWSKY 1878: Fialowsky Lajos: A természetrajz műnyelve IV. Magyar nyelvőr, 1878. 164-168.

FODOR 1955: Fodor Ferenc: Az Institutum Geometricum. Tankönyvkiadó. 1955

FRIVALDSZKY 1835: Frivaldszky Imre: Közlések a Balkány vidékén tett természettudományi utazásról 27 színezett rajzzal) - A Magyar Tudós Társaság Évkönyvei. 1835 II. kötet, II. osztály, 235-276.

FRIVALDSZKY I. 1844: Frivaldszky Imre: Javaslat a természettudományok hazánkban felvirágoztatása ügyében, - Pest, 1844

FRIVALDSZKY I. 1844: [Frivaldszky Imre]: A-betűs szavak egy szakszótárhoz. - Kézirat MTA K RAL 80/1845)

FRIVALDSZKY I. 1848: [Frivaldszky Imre]: Értekezés a vándor sáskáról, természetrajzi és státus-gazdászati szempontból, Buda 1848 (Két tábla rajzzal) 8° IV+39 https://mandadb.hu/common/file-servlet/document/1072009/default/doc_url/HNHM_SIO_Frivaldszky_1848_Ertekezés_a_v_andorsaskarol.pdf

FRIVALDSZKY 2006: id. Frivaldszky János: A frivaldi Frivaldszky család története. Bp. 2006

FRIVALDSZKY 2009: id. Frivaldszky János: Bepillantás Krúdy Gyula műhelyébe. In: Jászági Évkönyv, 2009. 7-11. http://epa.oszk.hu/02200/02295/00017/pdf/EPA-02295_Jaszagi_Evkv_2009_7-tol.pdf

FRIVALDSZKY 2015: id. Frivaldszky János: Frivaldszky János 1822-1895) az entomológus, akadémikus és muzeológus. Primaware, Szeged, 2015. <http://mek.oszk.hu/14500/14595/>

FRIVALDSZKY 2018: id. Frivaldszky János: A Rajeci völgy és a Frivaldszkyak. Egy Közép-európai kistérség története tanulmányokban és e történet története. 2018. <http://mek.oszk.hu/18200/18255>

GOMBOCZ 1941: Gombocz Endre: A m. kir. Természettudományi Társulat története, Bp. 1941.

HALAJ 1972: Halaj, D. és mások: Rajecky rodák Ján Frivaldszky prirodovedec, Rajec, 1972.

HANGAY 2004: Hangay György: Nagy magyar entomologusok. Rovarász Híradó, 2004. február. 8.

HAZSLINSZKY 2002: Hazslinszky Tamás: A Baradla-barlang 19. századi – barlangokkal közelebbi kapcsolatba került – látogatói a korabeli vendégkönyvek alapján. (Karsztfejlődés VII. Szombathely, 2002. 53-71.)

HERMAN Ottó 1877: -h. o. - : Frivaldszky János Magyarország és a Nagyvilág, 1877-02-11 81-82.

HERMAN 1983: Herman Ottó: Elátkozott pokoljáró Bp. 1983

HERMAN 1895: Herman Ottó: Frivaldszky János emlékezetének. Aquila, VI. 1895 323.

HESELBARTH-OORSCHOT-WAGENER 1995: Hesselbarth, G.- Oorschot, H. van - Wagener, S.: Die Schmetterlinge der Türkei, 1995.

HÍDVÉGI 2004: Hídvégi Violetta: Pest Város Építő Bizottmányának iratai. Repertorium. I: 1861-1869. Bp. 2004.

HORVÁTH G. 1897a: Horváth Géza: Frivaldszky János emlékezete. Akadémiai értesítő 57-64.; (továbbá: Frivaldszky János emlékezete. Természettudományi közlöny. 29. 1897 pótfüzet, 49-60.);

HORVÁTH G. 1897b: Horváth Géza: Frivaldszky János. Életrajzi vázlat. Természetrizai füzetek. 20. 1-2., 1-16; Biographie de Jean Frivaldszky. Természetrizai füzetek. 20. 1897 1-2., 252-255.;)

HORVÁTH-KORSÓS 1994: Horváth Csaba-Korsós Zoltán: 100 éves az Állattani Szakosztály. Állattani Közlemények 1994, 78 Supplementum: 7–18.

JÓKAI 1968: Jókai Mór: Följegyzései. Bp. 1968.

JURKOVIČ 1976: Jurkovič, Miloš: Ján Frivaldszky. Vlastivedný sborník Považia 1976.

KÁROSSY 1938: Károssy Pál: A kerepesi temető nagy halottai. Bp. 1938.

KÁTAI 1868: Kátai Gábor: A Magyar királyi Természettudományi Társulat története. Bp. 1968.

KOLEŠKA 1980: Kolečka, Z.: Frivaldszky János, Seznam biografii československých entomologů (entomológové nežijící), Zprávy Československé společnosti entomologické při ČSAV, Praha, 16, 1980. 2 / 62.

KOSSUTH 1894: Kossuth Lajos: A természettudományi nem- és fajnevek magyarosításának kérdéséről. Természettudományi Közlöny, 1894 207-219. Korábban: Pesti Napló, 1884. december 18, 19, 20. sz.)

KOVÁCS M. 1963: Kovács Máté: A könyv és a könyvtár a magyar társadalom életében Bp. 1963.

KRAATZ 1895: Kraatz, G.: Deutsche entomologische Zeitschrift, 1895. 39, 7.

KRÚDY 1899: Krúdy Gyula: Gordonkázás Bp. 1978 (Krúdy Gyula: Előszó az Ifjuság című kötetéhez, Pesti Könyvnyomda R. T., 1899.)

KRÜCKEN-PARLAGI 1918: Krücken, Oskar - Parlagi, Imre 1918: Das Geistige Ungarn. Wien und Leipzig 1918

KŘÍŽ 2001: Kříž, Karol: Kto bol ...? János Frivaldszky. Entomologický magazín: Hmyz, II 2001 (4) 79.

KŘÍŽ 2012: Kříž, Karol: Biografia a bibliografia Jána Frivaldského. BIOMASA, Kisucký Lieskovec, 2012.

LACZA 1995: Lacza Tihamér: A barlangok élővilágának első magyar kutatója. Vasárnap, 1995 21. 5.

LAMBRECHT 1926: Lambrecht Kálmán: Hermann Ottó, Bp. 1926.

LÁPOSI 1992: Láposi Jenő: Miről írt „A Természet” 50 évvel ezelőtt? Hetvenöt éves állatkertünk születésének titkai. A Természet 1992.

MADARÁSZ 1881: Madarász Gyula: Rendszeres névsora a magyarországi madaraknak stb., Budapest, 1881.

MADARÁSZ 1899a: Madarász Gyula: Újabb adatok Magyarország Orniszához. Természettudományi Füzetek, XXII. köt. 1899 344. és kk. angol nyelven is.

MADARÁSZ 1899b: Madarász Gyula: Nyílt levél Természettudományi Füzetek. — XXII. köt. 1899 497.), németül is

A Magyar Nemzeti Múzeum Bp. 1896

MARKÓ 1913: Markó Miklós: Egy palócz barlangvezető élményeiből. Magyarország 1913-09-07 vasárnap, 11.

MÁTRAY 1868: Mátray Gábor: A Magyar Nemzeti Múzeum korszakai. Pest, 1868.

MARTINČEK 1972: Martinček, L.: Dvaja Frývaldskovci ..., Technické noviny, XX (21. . 2: (z 23. 5. 1972).

MÉREI 1948: Mérei Gyula: Munkásmozgalmak 1848-49-ben. Bp. 1948

MIHÁLYFI 1994: Mihályfi János cikke, Budai Polgár, 1994. szept. 29., 5.

MIK 1895: Mik, J. cikke, Wien. entomologische Zeitung. 1895 14, 180.

MOCSÁRY 1899: Mocsáry Sándor: Xántus János emlékezete. MTA Értekezések a természettudományok köréből 1899.

MŰEGYETEM 1929: Névjegyzéke, akik a m. kir. József Műegyetemen 1928 végéig oklevelet nyertek. Bp. 1929.

NÉMETHY 1894: Némethy Lajos: Series parochiarum et parochorum archidioecensis strigoniensis [...] usq. annum 1894., Esztergom, 1894.

NOVITZKY 1912: Novitzky László: Egyesült erővel, Budapest, 1912

PUSKÁS 2013: Puskás Gellért: A magyarországi egyenesröpüek magánrajza. Frivaldszky János monográfiája 1867-ből
https://www.europeana.eu/portal/hu/record/2023901/NatEu_HNHM_Zoology_Egyenesropuek_PuskasG_pdf.html

RAPAICS 1953: Rapaics Rajmund: A magyar biológia története, Bp. 1953

RÁKOSI 1893: Rákosi Viktor: A zsiráf. Sipulusz humoreszkjei I. sorozat. Révai 1893

RÁKOSI 1913: Rákosi Viktor: Le a hússal! Sipulusz humoreszkjei III. sorozat. Révai 1913)

RÁKOSY 1996: Rákosy, L.: Die Noctuiden Rumäniens (Lepidoptera: Noctuidae) Stapfia, 1996 46, 10.

ROZNER 2004: Rozner István: Rovarász elődeink. Frivaldszky János. Rovarász Híradó, 36. sz. 2004. szeptember. 3-5.

RYBÁRIKOVA 1994: Rybárikova, Ružena: Jan Frivaldsky, Rajecky rodák a Múzejnik. Spravodaj, Rajec, 1994, 1. 11

SCHEM STRIG: Schematismus Strigoniensis

SCHERER 1900: 1899. évi... Nemzetközi Gyermekvédő Kongresszus naplója. Szerk.: Scherer István. Budapest, 1900

SIMON 1999: Simon, Andrew L.: Made in Hungary. Hungarian contributions to universal culture. USA, 1999

STAUB 1874: Staub Móricz: Még néhány szó az állat-phaenologia érdekében. Természettudományi Közöny, VI. kötet. 1874. 32-33.

SZABÓ 1861: Szabó János: Magyarítás a természettudományokban. Pest, 1861

SZABÓ JÓZSEF 1867: Szabó József: Előszó. Matematikai és Természettudományi Közlemények 1867. VII.

SZANYI 109: Szanyi Szabolcs: A magyar rovarani szaknyelv kialakulása . A magyar orvosi nyelv 2014, 2. 107-113.

SZÉKELY 1955: Székely Sándor: Herman Ottó. Bp, 1955

SZÉL 2010: Szél Győző: Bogaras könyvek 2010.
https://bogarakonyvek.blog.hu/2010/09/21/frivaldszky_janos_magyarorszag_tehelyropuin_ek_futoncfelei_carabidae

SZELEI 1971: Szelei László: Frivaldszky János. Tudomány és Mezőgazdaság, 1971 9. 5. sz.

SZILÁDY 1925: Szilády Zoltán: A két Frivaldszky. In: MÉHES Gyula-KARL János: A biológia magyar úttörői Bp. 1925

SZILÁDY 1927: Szilády Zoltán: Geschichte der Zoologie in Ungarn, Debrecen. 1927

SZILY 1879: Szily Kálmán: A természettudományi nyelvről a magyar irodalomban. Természettudományi Közlöny, 1879. 329.)

SZINNYEI 1896: Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. Bp. 1896

SZŐNYI 2012: Szőnyi Éva: Adalékok id. Szinnyei József (1830-1913) fogadtatásához a Magyar Nemzeti Múzeumban. Magyar Könyvszemle, 2012, 3. 352-359.)

ŠTOLLMAN 1972: Štollman, Andrej cikke, Ochrana fauny, Bratislava, 1972 6, 45 – 4.

TÓTH A. 2001: Tóth Albert: A kisújszállási Jermy Gusztáv Természettudományi Szertár és Múzeum. In: A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok közleményei 57. 2001

TOLNAI 1929: Tolnai Vilmos: A nyelvújítás. Nyelvtudományi Közlemények. XLVII. 1929.

VARSÁNYI 1994: Varsányi Péter István: Damjanich Jánosné Csernovics Emília életrajza (1819–1909). Csernovics Lara feljegyzéseit közzéteszi Varsányi Péter István. In: Tanulmányok Csongrád megye történetéből 21. Szeged, 1994.

VÉGH 1976: Végh Oszkár: Nyomdászat Magyarországon. Bp. 1976

VIDLIČKA 2012: Vidlička, Lubomir: Významní slovenskí entomologovia Imrich a Ján Frivaldskí a ich pribuzenský vzťah. Entomofauna Carpathica, 2012, 2. 9-20.)

XÁNTUS 1865: Xántus János A magyar nemzeti muzeum érdekében. Pesti Napló 1865-03-16

XÁNTUS 1870: Xántus János: Levél Borneóbul dr. Friewaldszky Jánoshoz intézve. Fővárosi Lapok, 1870. 109.sz.. május 21. 465.

XÁNTUS 1875: Xántus János: Emlékbeszéd szárhegyi gr. Lázár Kálmán felett. MTA Értekezések a természettudományok köréből. 1875

ZÁRSZÁMADÁS 1895: A Magyar Korona Országainak állami zárszámadása az 1895. évre.

KÉPJEGYZÉK

- Frivaldszky János 1881-ben, Fotó: Ellinger Ede – MTA KK Ms 10.206/37;
- Kříž
1. Rajec, plébániatemplom és a régi plébánia a temetődombról – Foto MUDr Karol
 2. A Frivaldszky címer – Siebmacher: Wappenbuch... Ungarn. Nürnberg, 1885-94. 182.
 3. Rajec, piactér a városházával a 20. sz. elején – Spravodajca Méstského múzea Rajci, 2009. 2. kivágás.
 4. Ilyen lehetett a szülőháza – Boronaházak a szomszédos Frivaldról, 1993
 5. Rajec, plébániatemplom a 20. sz. elején – Spravodajca Méstského múzea Rajci, 2011. 16.
 6. Bursa ma, – Miénk a világ! Facebook 2012-07-27
 7. Az Anatóliai Olimpusz – miri.hu
 8. Rokona, Frivaldszky János szíjgyártó fejlapja a pesti Rókus Kórházban – **OL, D205**, 10kf. 1540 sz. 33-38.
 9. A Magyar Nemzeti Múzeum. 1838. – Tizennégy színes litográfia. Összeáll.: Rózsa György. Magyar Helikon/Corvina, Budapest, 1972, 10. kép
 10. Az *Egyenesröpüek magánrajza* címlapja – (FRIVALDSZKY J. 1867a) – OSZK
 11. A *Téhelyröpüek futonczfélei* címlapja
 12. Az *Adatok Máramaros vármegye faunájához* címlapja – (FRIVALDSZKY J. 1873b) – OSZK
 13. Frivaldszky János 1877-ben. – Metszet tükörképben Suhajcky György 1876-ban készült rajzáról, az eredeti: a TTT Fotótár
 14. Frivaldszky János által leírt állatok – Széchényi Béla gyűjtésének anyagából (FRIVALDSZKY J. 1886a), ill. eltorzult alakokról (FRIVALDSZKY J. 1886b)
 15. Frivaldszky János 1885 körül – Fotó: Ellinger Ede, kivágás félalakos képből, az eredeti: TTT Fotótár;
 16. Frivaldszky János levele Herman Ottóhoz, 1885 - MTA, KK Frivaldszky János levelei, MS 257/57-72
 17. Frivaldszky János munka közben 1887 körül. – Magyar Salon VIII. 1887, 454.
 18. Az *Aves Hungariae* címlapja – FRIVALDSZKY J. 1891a) OSZK
 19. Frivaldszky János 1894-1895 körül. – TTT Fotótár;
 20. Frivaldszky János sírjának helye a Fiumei úti Sírkertben
 21. A Magyar Nemzeti Múzeum gyászjelentése
 22. Az Állat- és Növényhonosító Társaság gyászjelentése
 23. A család gyászjelentése
 24. Feleségének elhunytáról kiadott gyászjelentés
 25. Emléktábla Rajecen, 1972-től
 26. Frivaldszky János emléktábla Rajecen, 2013-ban
 27. A magyar delegáció Rajecen, 2012. június 16. (Frivaldszky J., Dr. Bálint Zs., Dr. Gubányi A.) - Foto Biomasa, Kysucký Lieskovec
 28. Ünnepi beszédek az emléktáblánál, 2012. június 16. (Frivaldszky J., A. Štollman, MUDr K. Kříž) - Foto Biomasa, Kysucký Lieskovec
 29. Frivaldszky János sírja a Kerepesi temetőben, 2013 (RNDr. L. Židek, Frivaldszky J., A. Štollman) – Foto MUDr Karol Kříž

